

БАРОТ БОЙҚОБИЛОВ

ТАБАРРУК ТУПРОҚ

*Эй, она тупроғим—табаррук тупроқ,
Эй, орзу тоғида порлаган чироқ,
Эне мушкул кунларда сенга топиндим,
Эне ёруғ тунларда сени деб ёндим.*

БАРОТ БОЙҚОБИЛОВ

**ТАБАРРУК
ТУПРОҚ**

**Балладалар
ва
қостонлар**

Тошкент
Ўзбекистон ЛҚСМ
Марказий Комитети
«Еш гвардия» нашриёти
1982

Б. $\frac{70803-3}{356(04)-82}$ 115-82 4803000000

© «Ёш гвардия» нашриёти, 1982 йил.

ТАБАРРУҚ ТУПРОҚ

Сен — менинг имоним..

Феруза гумбазлар

Тўфонли хабллар

Ҳайратли ғикматлар

Саодатли орзулар

Юлдузли соатлар

Собит қадамлар

Нурли нидолар

Пайваста чинорлар

Сен — менинг маконим..

СЕН — МЕНИНГ ИМОНИМ...

Саодат қутлаган табаррук тупроқ,
Мен сендан бир лаҳза тушмадим йироқ.

Меҳринг ўти ёнди доим қонимда,
Жон каби асрадим сени жонимда.

Кўзим гавҳарига қорачиғ бўлдинг,
Қалбим оташлаган пора чўғ бўлдинг.

Сен зиё бахш этдинг менинг кўзимга,
Фикрат шуъласини сочдинг сўзимга.

Тилимни шеър билан ошна этдинг сен,
Дилимни газалхон чашма этдинг сен.

Сен билан кўринди дунё жовидон
Ва сирли туюлди ер билан осмон.

Кафтимга қўйдинг-да бир ҳовуч юлдуз,
Юлдуздек порлатдинг мен чексам не сўз!

Гўё кўкдан узиб олиб офтобни
Қалбимга яширдинг ўтли китобни.

Шу китобни элга ўқитмоқ учун
Бағримдан шеър бўлиб чақнайди учқун.

Жисмаро жонимда ёниб аланга
Бир лаҳза ҳаловат бермайди танга,

Ҳар тонгни янги шеър билан қутаман
Ва қондош элимга тухфа этаман.

Бу — сенинг инъоминг, сенинг илҳоминг,
Бу — сенинг имовинг ва эҳтироминг.

Қаддимни чинордек сен қилиб баланд
Сабру сабот бердинг тоғларга монанд.

Бердинг меҳру шафқат, оқибат, имон,
Садоқат ўтига йўғрилмиш виждон.

Ёр этдинг қалбимга севги, вафони,
Ёт этдинг севгимга ҳижрон, жафони.

Бошингни баланд тут дея эл аро
Юзимни эл аро қилмадинг қаро.

Эзгуликни айла умримга шиор,
Кўнгил осмонини этдинг беғубор.

Эътиқод дурини сочиб йўлимга,
Хизматга чорладинг буюк элимга.

Адолат байроғин тут, дединг, юксак,
Жанговор сўзингдан барқланди юрак.

Илҳом булоғидан ич, дединг қониб,
Шеър ишқиди ўтгай, юрагинг ёниб.

Тилсимдек кўнгиллар қулфини очиб,
Мурувват гавҳарин ўт, дединг сочиб.

Ёмондан қоч, дединг, яхшига ёндош,
Мунофиқ кимсага бўлма ҳеч йўлдош.

Дўстингман, деса гар ишонма зинҳор,
Иввогар тилида илон заҳри бор.

Шифо топмоқ мумкин заҳри илонга,
Бедаво — иввогар заҳари жонга.

Яхшилар қўи, дединг, ёмонлар-чи кам,
Лек ҳар шаклга кирса, қўрқ дединг одам.

Ўғитларинг бўлиб менга раҳнамо
Қўлоғим остида янғарар доимо.

Бошимга ҳаттоки келса-да қилич,
Сенинг айтганингдан чиқмагайман ҳеч.

Сен буюк бахт бериб, эй она тупроқ,
Толемни этдинг кун каби порлоқ.

Сен — йўлчи юлдузим, кўрар кўзимсан,
Сен — менинг қўшиғим, юрак сўзимсан.

Сен — менинг имоним, пок виждонимсан,
Сен — менинг қароғим, азиз жонимсан.

Сен — менинг севгиму садоқатимсан,
Сен — менинг шарафу саодатимсан.

Сен — менинг масканим, ота юртимсан,
Сен — менинг чаманим, она юртимсан.

Сен — киндигим қони томган тупроқсан,
Сен — менинг меҳрим-ла ёнган чироқсан.

Сен — менинг ҳаётим, ўғил-қизимсан,
Сен — ноғу тузимсан, менинг ўзимсан.

Сен — менинг асалу шакар, қандимсан,
Сен — менинг ваташим, Самарқандимсан!

ФЕРУЗА ГУМБАЭЛЛАР

Ҳаёт денгизида беором шаҳар
Сузиб бораётган кемага ўхшар.

Бу кема ичида минглаб тақдирлар
Гўё бир-бирига туташ занжирлар.

Занжирдан бир халқа узилган замон
Бир титраб тушади гўё Регистон.

Регистон бошидан кечмиш савдолар
Домда лол қолган не-не дунёлар.

Қон билан, шон билан нафас олган у,
Асрлар қалбига гулу солган у.

Темур лашкаридан титраган онлар,
Улугбек қатлидан кукуи армонлар.

Ҳамон яшаб келар унинг ёдида,
Хотира китоби — юртга обида.

Туташ тақдирларини кўриб бу замон
Жилмайиб қўяди қари Регистон.

Тароват баҳи элиб кўрк, жамолига,
Сайқал бериб турмиш юрт камолига.

Барваста йилгидай бўлиб навқирон
Бошида осмонни тутмиш Регистон.

Қуёш шарораси мисли қапалақ
Азиз мадрасалар узра жон ҳалак,

Мозий китобига бўлиб зўр хитоб
Юксак миноралар соқтидай беҳоб.

Аждодлар топинган қасри — Регистон,
Самарқанд шаҳрининг қалби — Регистон!

Регистон чорлади шаҳримга яна,
Муқаддас ўт солди бағримга яна.

Қучоқ очди яна менга Зарафшон,
Қалбда жўшди яна завқу ҳаяжон.

Дилрабо мавжлари қилиб пўртана
Инжуларини сочди пойимга яна.

Яна тахтиравон кўприкдан ўтдим,
Яна севинч ёшин киприкда тутдим.

Феруза гумбазлар порлаб маёқдай,
Бағрига имлади менга муштоқдай.

Ифтихор ўтида ёнгандек қалбим,
Она юрт меҳрига қонгандек қалбим,

Шукуҳ бирла ўтдим Бибихонимдан,
Ҳол сўраб неча дўст, қадрдонимдан.

Замонлар ақлини олган Регистон,
Қалбимга суронлар солган Регистон

Кўркида кўринди янги бир жаҳон,
Кўринди толеи қулган бир писон.

Ақл булогидан сув ичгандир ў,
Сув ичиб жўнгандир қалбида орзу.

У юртнинг ташвиши, дарди-ла яшар,
У қадам қўйган ер гул бўлиб яшнар.

Элнинг шодлигига ул бўлиб ҳамдам,
Бошга тунган ғамин кўради баҳам.

Юрт обод бўлсин деб, бўлсин деб эл шод,
Нақшин кошоналар ул этар бунёд.

Элнинг дастурхонини қилгали тўкин,
Она ер қалбига ул солар тўлқин.

Ер қалбин тинглаган фидойи жон у,
Ер тилини билган бобо деҳқон у.

Зарафшон сувига бўлиб бош мироб,
Дала-даштни этди сув билан сероб.

Бир қатра сувни ҳам кеткизмай бекор,
Табаррук тупроққа бахш этди виқор.

Ер гуллаб яшнади унинг қўлида,
Хазина юз очди юрган йўлида.

Мангу шоддир ундав Регистон ҳатто
Чувки унга қайта жон этди ато.

Ҳар ғишту тошида кўриб бир дoston,
Ўйга ботди ҳар гал беором инсон.

Ҳаёт чанг-ғубори қўшиб асрлар,
Асрларга маёқ бўлмиш қасрлар,

Жошкуяр инсолдан кутарди нажот,
Кутарди мурувват, кутарди ҳаёт.

Тупроққа жўмилмини сангип пойдевор
Кўркидан сўнгандек ҳашаму виқор,

Мусаффо оламдан бўлмай баҳраманд,
Зиндонда ётарди мисли занжирбанд.

Киштида Шердорни тутиб полаваш,
Улугбек сингари маҳзун, жафокаш,

Бошига кўтариб Тиллакорини,
Йиллаб кутар эди халоскорини.

Нақшнн пойдеворлар гунгу лол эди,
Тупроқни чангаллаб, бағри ол эди.

Уч улкан мадраса туриб юзма-юз
Дардини ичига ютганди, афсус!

Дилкушо саҳнини қоплаб зулматдай,
Рухсорин яширган қора чимматдай,

Асрлар тўзони тош бўлиб қотмиш,
Насллар ғиғони ёш бўлиб қотмиш.

Регистон тунда хаёлларга гарқ
Инсоннинг чақнади фикратида барқ.

Бу барқ шуъласидан ёришди кўнгли
Ва тунда қайтмади уйига мунгли.

Бу барқ — Регистоннинг нидоси эди,
Буюк меъморларнинг садоси эди.

ТУҒОНЛИ ХАЁЛЛАР

Регистон — Самарқанд кўрки, савлати,
Аждодлар мероси, буюк давлати.

Самарқанд шухрати, шони — Регистон,
Самарқанд юраги, жони — Регистон!

Регистон — Самарқанд мулкига сайқал,
Регистон — башарини лол этган ҳайкал!

У — ўзбек халқининг ифтихоридир,
Дунёни лол этган ихтиросидир.

Кимки гард қўндирса элнинг фахрига,
Ул учрар шу элнинг газаб, қаҳрига.

Кимки эл фахридан артса гардини,
Бошига кўтаргай эл ўз мардини.

Эл олқаса, толе кулгай бошингда,
Эл қарғаса, офтоб сўнгай қошингда.

Элнинг олқишига сазовор инсон
Қалбига ўт ёқар ҳамон Регистон.

Ҳамон хаёлини бауд этган фикрат
Заковат кўкида учар барқсуръат.

Мозийнинг қадрига етмаган башар
Элу юрт олдида бўлгай жавобгар.

Аждодлар меросин улуғлаган жон
Келажак боғида яшар беармон.

Буюклар олдида кимки эгса бош,
Ўзи ҳам уларга бўлгуси сафдош.

Кимки шавкат қўнса эл шавкатига,
Мангу фарзанд бўлур мамлакатига.

Улуғ аждодларга топинган инсон
Эл аро қадрини топура бегумон.

Ким ҳаёт боғида бўлса гар меъмор
Авлодлар у билан этгай ифтихор.

Шу сабаб Регистон қисмати бугун
Оташин юракда қўзғатди тўлқин.

Регистон келмаса агар аслига,
Эл қандай боқадди улуғ наслига?

Шу савол олдида бергали жавоб
Ул ўқиб чиқмади қанчалаб китоб.

Сухбат қурди олим, меъморлар билан,
Мухандис, сангтарош, гулкорлар билан.

Таъмирчи усталар ундан шод бўлди,
Гўёки янги бир кўнш бунёд бўлди.

Регистон бўлсин деб яна навқирон,
Яна юз очсин деб қадимий майдон,

Мадрасалар саҳнин, пойдеворини
Ўрта асрларнинг кўрк, виқорини

Қилмоқчи бўлинди тупроқдан холл,
Очилсин деб унинг кўркама жамоли.

Лек баъзи олимлар ўйга толдилар,
Ҳайрат бармоғини тишлаб қолдилар.

Тупроқнинг тагида не сирлар инҳон?
Жавоб бера олмас бунга бир инсон.

Майли, тош пойдевор емагандир лат,
Лек ғишлари озор кўргандир албат.

Регистон тупроғи олинса агар
Буюк обидалар кўрмасми зарар?

Қолаверса яна ЮНЕСКО ҳам бор,
Халқаро миқёсда сўзлашмак даркор.

Ўртага қўйилди икки хил савол,
Масала ечилмай қолди шу аҳвол.

Регистон видосин тинглаган инсон
Икки оташ аро урарди жавлон.

Икки ўт тобора олиб аланга
Шуъласин сочарди сирли оламга..

Кунлар ўтди турна каби тизилиб,
Ойлар ўтди ойдин кўзи сузилиб.

Шунда у фикрини этгали исбот,
Ўзи ҳақлигига ишонгандан бот,

Маслаҳат сўради кекса меъмордан
Ва унинг сўзидан чиқди хумордан.

Меъмор ўзи мазкур ишга бош бўлди,
Регистон қошида кўзу қош бўлди.

Мадраса сахнидан танлаб ўн газ ер
Синаб кўрди меъмор, тўқди манглай тер.

Навқирон ёшларни ёнига олиб,
Мозийнинг бағрига гўё қўл солиб,

Неча кун тупроққа кўз нурин тўқди,
Ҳар қарич ер учун қаддини букди.

Чертиб кўрди замин юрак торипи,
Сирли оҳангига берди борини.

Мунгли қўшиғидан титраб кетди у,
Тупроқни ҳовучлаб, бир-бир титди у.

Геолог дафъатан топганидек қон,
Доктор ўлик танга берганидек жон,

Космонавт заминга қўнгандек омон,
Онаизор фарзад кутгандек шодон,

Тўзонли аерлар ол этагидан
Қутлуг излар пинҳон тупроқ тагидан

Бир гиштин растанн тонди-да меъмор,
Табаррук заминни ўнди бахтиёр.

Кўз ёши тупроққа қоришиб кетди,
Кашфидаи кўнгли ҳам ёришиб кетди.

Тўфонли хаёллар тарқаб бошидан,
Давлат қуши учиб ўтди қошидан.

Унга лол боққанда ақл лочини,
Тун қиздай таради қора сочини.

Тун сочи бир учи теккандай ерга
Шом кўнгли бир бўлиб бир тола нурга.

ҲАЙРАТЛИ ҲИҚМАТЛАР

Буюк кашфётга ўзи ишонмай,
Растага боқди у кўзлари қонмай,

Оташга айланди томирда қони,
Ларза солди тапга юрак тугёни.

Намли киприкларин артиб беозор,
Боладай энтикиб севинчдан метмор,

Растанн тозалаб асрий тупроқдан,
Бир нидо келгандек йироқ-йироқдан,

Регистон қалбига қулони тутди,
Ифтихор кўшида ўзини унутди.

Раста қисматидаи хаёлга ботди,
Жумбоқлар бағрига ўзини отди.

Сеҳрли гиштларга тикилди синчков,
Бир фикр айтишга кўнгли бермас дов.

Раста қай асрга экан дахлдор,
Унда қай замоннинг сўнмас муҳри бор?

Ё нурли бир тонгда чеккали рақам,
Улугбек қўйганми саҳнига қадам?

Ялангтўш Баҳодир бўлиб ҳукмдор
Ёдгор қолгандами ё ундаи Шердор?

Ё ўша закий қалб бериб борини
Бунёд этгандами Тиллакорини?

Бу савол олдида ожиз қолди у,
Жавобин тополмай, ўйга толди у.

Сўнгра бир газ қадар очилган раста
Юзини тушроқ-ла бекитди аста.

Ва ажиб сурур-ла секин кўзғолди,
Обкомнинг биноси сари йўл олди.

Меъморни тавирди обкомда ҳамма,
Биринчи секретарь йўқ эди аммо.

Бир оз кутди уни, дилида ҳамон
Ғаройиб туйғулар урарди туғён.

Бир пайт кириб келди секретарь шахдам,
Меъморнинг қалбига ёққан каби шам.

Секретарь кўзидан ёгиларди нур,
Руҳида кезарди шавқли бир сурур.

У шодон қутлади меъморни ногоҳ,
Қайда бўлди дея секретарь огоҳ,

Меъмор қотиб қолди — кўзида ҳайрат,
Сўзлашга тили лол — сўзида ҳайрат.

Сўнг эса жилмайиб боқди юзига,
Кўзлари тўқнашди чақноқ кўзига.

Секретарь бағоят шод-хурсанд эди,
Топилмиш раста-ла фикри банд эди.

Чунки у райондан қайтаётган чоқ
Фурсати бўлса-да тигиз ва қайноқ,

Меъморлар ишидан олгали хабар
Регистонга бир бор ташлади назар.

Ёш меъмор йиғитлар ўзида йўқ шод,
Юксак бир минора қилгандек бунёд,

Нафтга қўндиргандек кўкдан юлдузни,
Яратиб қўйгандек тундан кундузни.

Севинчин ичига сиғдиrolмасдан,
Кўзлари ўткирроқ бўлиб олмосдан,

Суюнчи сўргандек секретардан худ,
Навқирон қалбидан янграб шўх суруд,

Ой ҳусн бўлгандек фараҳли тунга,
Ғишт раста топилди дейишди унга.

Очгандек минг йиллик тарих кўзини,
Тупроқдан тозалаб раста юзини,

Намойиш этдилар, тўлиб-тошдилар,
Гўёки энг баланд тоғдан ошдилар.

Секретарь тиз чўкди, сезмасдан ўзи
Ва ғиштин растага микланди кўзи.

Дафъатан киприкдан ёш думалади,
Кифтидан босган тоғ гўё қулади.

Растага тикилиб, дил оловланди
Ва севинч ёшлари дурдек товланди.

Ҳақиқат тантана қилмоғи даркор,
Бу йўлда адолат бўлмай байроқдор,

Мазкур ҳикмат бўлиб ёдида такрор
Хаёл уфқларин нурлади шарор.

Аргувоний ғиштдан қилинмиш раста,
Унинг қўли теккач, бўлмиш ораста.

Кўзига кўринди ғиштлар муқаддас,
Қалбида қўзғолди олий бир ҳавас.

Намоён бўлдими табаррук излар
Севинчдан порлади ўт бўлиб кўзлар.

Улуғбек излари балки бу излар,
Бу излар балки у ҳақида сўзлар.

Навоий изларин муҳри борми ё
Абулайс изларин сеҳри борми ё?

Бу тунроқ тагида не сирлар пинҳон,
Кўз билан кўролган эмас бир инсон.

Қатлам-қатлам тунроқ олинса агар
Гаройиб кашфлардан берурми хабар?..

Секретарь гарқ бўлиб нурли хаёлга,
Боқарди растага — рухсори олга.

Юзма-юз турганда узоқ асрлар,
Умид кўзин тикмиш унга қасрлар,

Ҳайратли ҳикматлар сўзлагани ё
Китобин оқдими сеҳрли дунё?

Секретарь лол эди, паришон эди
Ва лекин фикрати ганжфишон эди.

Келажак уфқини кўриб олдиндан,
Шод эди Регистон истиқболидан.

САОДАТЛИ ОРЗУЛАР

Регистон саҳнидан топилиши раста
Улуғбек асрига эди пайваста.

Донишманд меъморлар қароридир бу,
Тош билан урса ҳам синмас бу кўзгу.

Бу кўзгу ақлнинг кўзи демақдир.
Бу кўзгу донолар сўзи демақдир.

Бу кўзгуга боқди шубҳаланса ким,
Ким туфроқ тагида бор деса тилсим.

Барчаси не бўлса унда намоён
Ҳайрат чорбоғида келтирди имон.

Ҳатто ЮНЕСКОнинг олимлари ҳам
У кўзгу тасвирин дейишди кўркам.

Вале баъзилари бўлмади рози,
Исбот талаб қилди дил эътирози.

Зиён кўргай, деди, обидалари,
Тошдан эмас, ахир, гилмоя бари.

Қай кўзга ёқмайди ушбу манзари,
Бу — кўзнинг қораси, кўзнинг гавҳари.

Қош қўяман дея чиқармайлик кўз,
Балки ортиқчадир бу хусусда сўз.

Бў жаҳон мулкидир, жаҳон ганжидир,
Дунёга бергусиз инсон ганжидир.

У ганжга ҳеч кимса эмас дахлдор,
Бу ганжда жумлаи жаҳон мулки бор.

ЮНЕСКО рухсати бўлмаса агар,
Таъмирга ҳуқуқ йўқ дейишди улар.

Секретарь баҳслашди меъморлар билан,
Олиму мухандис, саркорлар билан.

Яна ўз фикрига қилгали иқдор
Регистон растасин кўрсатди такрор.

Мана арча-арча ўша гишт раста,
Наслига Улугбек тутган гулдаста.

Растани қоплашиш уч газча тупроқ,
Пойдеворлар эса кўмилмиш мутлоқ,

Шу йўсинда ҳаёт этса гар давом,
Юз йилдан сўнг эса ортиқча калом.

Жафокаш мадраса, мипораларни,
Тўзонларда қолган дилпораларни

Яна қуён босар, босар чанг, тўзон,
Дилафрўз жамоли бўлажак хазон.

ЮНЕСКО берса гар рухсати олий,
Регистон бошида жилмаяр толе.

Етказмай заррача захмат ва зиён,
Таъмир этмакликка комилдир имон.

Ушанда қаддини ростлаб Регистон
Ќўркам жамоллини этур намоён.

Оёгин кишандек қиссаи тупроқни,
Замини кўркини тўсган тупроқни

Ботмон-ботмон олиб, берурмиз оро
Ва элга жилмаяр гулшанлар аро.

Регистон кўринар бор бўйи билан,
Жаҳонга боқар ўз обрўйи билан!

Қанча зўр берса ҳам баҳс, тафаккурга,
Олимлар келмади яхлит фикрга.

Аммо фурсат берди ўйлаб кўрмакка,
Тупроқ қатламини синаб кўрмакка.

Яна аросатда қолди бу жумбоқ,
Биринчи ундоқ деди, биринчи мундоқ.

Секретарь бўлмади лекин хотиржам,
Марказкомдан сўнг бор сўради ёрдам.

Биринчи секретарь ҳузурида у,
Кўзларида порлаб ўтди бир орау

Регистон қисматин бир-бир сўзлади,
Меъмор чол кашфидан масрур сўзлади.

Ул топган растанинг гинитин ниҳоят
Шодон узатди ул... кўзларда ҳайрат!

Биринчи секретарь гинитин олди-да,
Мамнун нигоҳ билан боқиб қолди-да,

Мийиғида аста жилмайиб қўйди,
Бир бориб кўрмакни кўнглига тугди.

Раста суратига солганда назар
Ўнгида жонланди бир ажиб манзар.

Қалбига ўт солди жўшқин ёшлиги,
Ёшлик тонгидаги ўт-оташлиги.

Самарқандда таҳсил кўрган кунлари,
Регистон қошида турган тунлари,

Юлдузли осмонга боққани завқнок,
Илҳом дарёсида оққани шавқнок,

Шеър билан тонглари бедор кутгани,
Кўнгила жавоҳирин элга тутгани,

Фидойи бўлгани юрт хизматига,
Сазовор бўлгани эл ҳурматига

Қалбида қўзғатиб ажиб бир туйғу,
Регистон гиштига тўймай боқди у.

Ва деди: санъатни ким этса қадр,
Эл унга меҳридан қургай зўр қаср.

Бу гишда эсрлар ҳикмати шинҳон,
Шинҳон ҳикматларга тўла Регистон.

Регистон муҳтождир зеб, оройишга,
Ҳозир ўрни эмас сизни койишга.

Мен учун азиядир юртда ҳар даргоҳ,
Тонг билан Самарқанд бўлур қароргоҳ..

Секретарга айтиб дилдан ташаккур,
Шуълабахин сўзлардан қалб тўла сурур.

Ушналган сингари энг олий орау,
Қанот боғлаб чиқди Марказкомдан у.

ЮЛДУЗЛИ СОАТЛАР

Баҳор кучоғида гўзал Самарқанд,
Саодат ўғлига кўзи орауманд.

Қалбида олий бир ҳаяжон яшар,
Зарафшон мавжидек шодлиги тошар.

Регистон кўкидек бағри мусаффо,
Жаннат боғларида сайр этар сафо.

Позик адо гуллар елда нозланар,
Булбуллар чаҳ-чаҳлаб тошдан соз чалар.

Гушчалар лабидан олгани ўшич
Болари нарвона, каналак бетинч.

Чинорлар шохида қушлар нағмасоз,
Чор атрофда янграр латиф бир овоз.

Наво тўлқинида чўлғанмиш шаҳар,
Висол офтобидан чўлғанмиш шаҳар.

Шаҳар келинчакдек табассум қилмиш,
Ойнадек йўлларга сувлар сенилмиш.

Диллари беғубор самарқандликлар,
Ҳаётдан бахтиёр самарқандликлар.

Мўътабар меҳмоннинг йўлига муштоқ,
Интизор кўаларда ёнар қўшчироқ.

Секретарь қалбида буюк бир ҳавас
Меъмор чол кашфидек яшар муқаддас.

Самарқанд кўкида чарх урганда «Як»,
Дилларда ўтланди олий бир тилак.

Улуғ мапглайда кун балқиб гўё
Сиймосидаң ёғиб қалбларга зиё,

Биринчи секретарь — қутлуғ қадам зот,
Табаррук тупроққа таъзим этди бот.

Қучоғини кенг очиб эл кутиб олди,
Юракларда шодлик наҳри қўзғолди.

Дастлаб гул тутди, тутди пону туз,
Шаҳримиз пешкаш, деб, айтишди нек сўз

Нажиб зот кўксига қўйиб қўлини,
Дўст — ёрга узатиб ҳурмат гулини,

Самарқанд элига йўллади салом,
Йўллади юракдан ўтли аҳтиром.

Ва шахдам отланди Регистон сари,
Кўзин сеҳрлади шаҳар манзари.

Хароб Бибиҳоним унга айтиб роз
Асрлар қаъридаң чиқарди овоз.

Поёндоз тўшади Топикент кўчаси,
Гул бўлиб очилди орзу ғувчаси.

Регистонда уни қутлади меъмор,
Қутлади инженер, олим, биннокор.

Қўл бериб, улардан бир-бир ҳол сўрди,
Меҳрибон кўзларда иштиол кўрди.

Бахтли чехралардан яшнаб дил боғи,
Қалбларга нур сочиб меҳр чироғи,

Регистон қасрига ўтли тикилди,
Аждодлар қошида таъзимга келди.

Равно-ранг қошопа қилиб табассум
Гўёки у билан этди такаллум.

Меъмор чол қилгали кашфин намоён
Шодон таклиф этди Улуғбек томон.

Биринчи секретарь мамнуи йўл олди,
Ғишт раста қошида ҳайратда қолди:

Кўзида шарора, қалбида денгиз,
Шуурида чақмоқ, фикрида юлдуз!

Жисмида аланга, чеҳрасида нур,
Манглайида офтоб, руҳида сурур.

Тиз букиб, растани сийпалаб кўрди,
Гўё асрий ғиштлар ҳолини сўрди.

Акс садо бергандай олис бир дунё
Кўнгиш қошоқасин айлади рўшно.

Секретарь сўзлади, сўзлади меъмор,
Инженер сўзлади — кўзларда шарор.

Жон қулоғин тутди ҳаммасига у
Ва боқди замонлар ҳамласига у.

Саодат чироғи чарақлаб ёнди,
Олти асрлик чанг, тўзон тарқалди.

Бу чароғ ёритди фикрат субҳини,
Калит бўлиб очди диллар қулфини.

Бу чароғ ёнарди унинг қалбида,
Бу чароғ порларди мозий қасрида.

Меъмор кашфига нур сочди бу чароғ
Ва бахт эшигин лаиғ очди бу чароғ.

Бу чароғ нуридан мунаввар раста
Келажак қалбига бўлди пайваста.

Бу чароғдан балқиб мулки самовот
Меъмор чол кашфи ҳам ростлади қанот.

Биринчи секретарь қутлаб уни шод,
Айлади асрлар мушкулун кушод:

— Бу раста мозийдан қутлуғ бир ёдгор,
Араийди халқимиз этса ифтихор.

Улугбек қадами төккандир балки,
Навоий фахр ила ўтгандир балки.

Балки олий мақом ушбу иморат
Саҳни тилсимлардан бўлса иборат.

Тилсимлар кўзини очмакка бугун
Элу юрт қудрати етади бутун.

Аҳдингиз юракда қатъий бўлса гар
Регистон жамоли тезда ўзгарар.

Кўнгилда қолмасин олий муддао,
Марказком сизларга бўлур раҳнамо!

Тиллардан ёрилди олқини, ташаккур,
Дилларга йўғрилди шукуҳ ва сурур.

Меъмор чол қалбида ҳайратли олам,
Бошидан дур сочди саодатли дам.

Обком секретари ўзида йўқ шод,
Ёлқияли нигоҳдан дил боғи обод.

Шу нигоҳ тушсин деб Шердорда эса
Намойиш этилди янги лойиҳа:

Бу — қадим Регистон истиқболидир,
Буюк мадрасалар кўрк — жамолидир.

Лойиҳа мақсадин сўзлади меъмор,
Келажак юз йилни кўзлади меъмор.

Юрт сардори эса жилмайиб шодон
Кўркам лойиҳага бағишлади жон.

Ва этди таҳсинга сазовор таҳрир,
Меъморлар бўлишди унга муҳаррир.

Кимки Регистон-ла тақдирин туташ
Қалбида ловуллаб ёнди зўр оташ.

Регистонга боқиб толе қуёшни
Кўнка етди гўё Самарқанд боши!

СОБИТ ҚАДАМЛАР

Регистон оромн бузилади ногоҳ,
Ва асрий уйқуси узилди ногоҳ.

Тонг билан қалбига тушди ғалаён,
Тонг билан бағрига қўл солди инсон.

Шердор кўксигади шердай паҳлавон
БЕЛАЗУ КАМАЗлар уришди жавлон.

Собит қадам филдай экскаваторлар
Тонг билан майдонда гўё солди жар.

Регистон мардона ишга қўзгалмиш
Ва шодон халойиқ бағрида қолмиш:

Бириси инженер, бириси меъмор,
Бирин археолог, бирин бинокор.

Бириси наққошу, бирин таъмирчи,
Бирин ишчию бирин тарихчи.

Бирин масъулдир, бирин ўтқинчи...
Вале барча қалбнинг бирдир илинжи.

Бу илинж — Регистон қалбига туташ,
Бир илинж — Регистон қалбида оташ,

Регистон қисмати — замон қисмати.
Мозий қадрин билган ипсон қисмати.

Регистон қисмати — Ватан қисмати,
Навойи васф этган чапан қисмати.

Регистон қисмати — менинг қисматим,
Менинг қисматим бу — сенинг қисматинг!

Қисматинг оқ бўлсин, деб, она халқим,
Чироқ қилиб унга қалбимни ёқдим.

Регистон дегайда тикдим жонимни,
Жон билан асрадим шараф-шонимни.

У — менинг гурурим, у — фаҳрим менинг,
У — менинг сурурим, у — бахтим менинг.

У — менинг ҳаётим, у — меҳрим менинг,
У — менинг қўшиғим, у — шеърим менинг.

Регистон кўркига гар қўнса ғубор
Киприк билан олиб, этдим беғубор.

Регистон солсин деб жаҳонга доврӯғ,
Меъморлар кўзига бўлдим қорачиғ.

Бирор мадрасасин кўчса кошнини,
Ерга тушмасин деб тутдим бошимни.

Улугбек минори огганида сал
Кифтим билан суяб, қолганман тугал.

Тиллакори ичра урдиму жавлон
Азалий кўркини этдим намоён.

Шердор манглайида сўнганида ҳал
Меҳрим бўёридан берганман сайқал.

Қалбим Регистонга посибон этдим,
Бошига офтобни соябон этдим.

Аждодлар руҳига қилиб қасамёд
Сўздан қасри олий айладим бунёд.

Меъморлар номини чулғаб оташга,
Машъал қилиб қалбини кўтардим бошга.

Регистон бошида кулганда толе,
Оромбахш эсганда паврўз шамоли,

Бахтвёр халойиқ сафида шодон
Нурли истиқболга боқдим беармон.

Обком секретари ишбоши эди,
Олиму усталар йўлдоши эди.

Собит қадамидан хурсанд эди халқ,
Қутлуг ишига жон пайванд эди халқ.

Мен гурур отида урардим жавлон,
Ифтихор ўтида ёнар эди жон.

Бир йилни десак гар улкан бир китоб
Ҳар кунни бир варақ — зиёбахш оқтоб.

Регистон очгунча ҳусну жамолини
Намойиш этгунча кўрку камолини

Икки улкан китоб битилди гўё,
Ҳар варағи зар-ла тикилди гўё,

Ҳар сатри — топилдиқ янги бир раста,
Растага терилмиш ғиштлар ораста,

Эл битган китобнинг ҳарфлари эрур,
Ҳар ҳарфдан сочилур саодатбахш нур.

Эл кўз қорачиги — ноёб китоблар
Гўё келажакка этмиш хитоблар.

Ким бўлмоқ истаса ундан бахраманд
Йўлига муштоқдир шаҳри Самарқанд!

НУРЛИ НИДОЛАР

Регистонга чўкмини фараҳли оқшом,
Миноралар тутмини юлдузларга жом.

Тун қизи — ой боқди кийиб тиллақош,
Севинчдан тирқирар кўзларидан ёш.

Келин бўлиб тушмиш Самарқандга ул,
Юзида табассум, қалбида гулу.

Регистонда кўриб элни шодумон,
Ёр-ёр айтиб гўё узатар осмон.

Юлдузлар рақс этар ой теграсида,
Тўй қувончи янграб само сасида,

Баҳраманд бўлгани нурли тилсимдан
Меҳмонлар жам бунда етти иқлимдан.

Бунда жам ЮНЕСКО вакиллари ҳам,
Пойтахтнинг нозик таъб фозиллари ҳам.

Обком секретарин қувончи чексиз,
Меъмор чол кафтига қўнгандай юлдуз.

Карнайчилар чиқиб минораларга,
Садоси етсин деб ситораларга,

Бру кўкка ларза солиб, жар солар
Ва элни Регистон қошига чорлар.

Карнай садосини эшитганки жон,
Қалбида чўгланиб ўтли ҳаяжон,

Даста-даста бўлиб яқин-йироқдан:
Маҳалла, гузару даҳа, қишлоқдан

Регистон қасрига талпинар эди,
Минорлар маёқдай товланар эди.

Бутун халқ чиққанди катта сайилга,
Ҳар лаҳза тенг эди гўёки йилга.

Кўчалар тошқинли сойга ўхшарди,
Қизларнинг жамоли ойга ўхшарди.

Башар денгизидай чайқалар майдон,
Шод элдан лол эди бугун Регистон.

Эл эса кўз узмай қасри олийдан
Мангу хурсанд эди ўз толеидан.

Янги хиёбонни сайр этиб хандон
Ҳаёт шаробидан маст эди ҳар жон.

Кумуш фавворалар оқ алангадай,
Самога отилар бир лаҳза тинмай.

Аргувон растадан лол эди кўзлар,
Регистон кўркидан ол эди юзлар.

Сирли томошага бўлиб интизор
Юраклар гупиллаб урар беқарор.

Несон чироқлари сўнди-да ногоҳ
Тун солди Регистон қўйнига нигоҳ.

Само келинчаги лол боқди қиё
Ва тиңди юлдузлар «ёр-ёри» гўё.

Прожекторлар ёнди гўёки машғал
Ва берди Регистон қасрига сайқал.

Халойиқ пчиға ютиб нафасин
Жон билан тинглади аждодлар сасин:

«Самарқанд қалбимаң, мен — Регистонмаң,
Сенинг аждодингмаң, меъмор инсонмаң!

Мен — тошга жон берган наққоши аъзам,
Мен — нақшга ҳал берган заргари аълам

Гилмоя асрорив кашф этган жонмаң,
Турфа қошиларга жон берган қонмаң.

Мен — қасри олийин яратган башар,
Мен — нақшу вигорда порлаган анвар.

Ҳайратли чизмалар мухандисимаң
Ва ҳунар мулкининг бир қомусимаң.

Самарқанд қалбимаң, мен — Регистонмаң,
Сенинг аждодингмаң, ботир инсонмаң.

Бошимдан кечмади не-не савдолар,
Бошимга ёғмади не-не балолар.

Жанглар гирдобига отланган чоғим,
Жон каби асрадим кўзу қароғим.

Ғанимлар бошимга тош отганида,
Диёнат ганжини йўқотганида

Спитамен руҳи мададкор бўлди,
Муқанна эркимга халоскор бўлди.

Саодат яловин кўтариб баланд,
Мен жангга отландим сарбадор мованд.

Саккокний қаламин олиб қўлимга,
Улуғбек довғини ёйдим элимга.

Адолат изладим Навоий мисол,
Шам бўлиб бағримда нурланди иқбол.

Бобирдек полаваш ўтдим даврондан
Ва фарёд айладим эркени замондан.

Май деб менга оғу узатди ғаним,
Мирзобек сингари ўт олди бағрим.

Машриққа дарс бердим Абулайс бўлиб,
Ишқдан фарёд этдим гоҳо Қайс бўлиб.

Дашту биёбонни этгали обод
Оби ҳаёт бердим гоҳ бўлиб Фарҳод.

Муҳандис Муҳаммад Исфаҳонийман,
Гўримири сингари умри боқийман.

Мен — Шердор меъмори Абдужабборман,
Ялангтўш Баҳодир амрига борман.

Масжиди Жомеъга бўлиб мубошир
Ҳунари туфайли тонмаган қадр

Хожка Жалолиддин Маҳмуд Довудман,
Амир амри бирлан бўлдим нобуд ман.

Мен — устод Шамсиддин, Шоҳизиндаман,
Муҳаммад Табризий янглиг зиндаман.

Кўҳакдек тўлғоғиб ўтди замонлар,
Ушалди дилдаги орзу-армонлар.

Иқбол қуёшидап бўлиб баҳраманд
Истиқболга этдим жонимни пайванд.

Бу кунга зор ўтди азиз салафлар,
Сизга, озод наслим, шону-шарафлар!

Самарқанд қалбиман, мен — Регистонман,
Сенинг аждодингман, озод инсонман!»

Нурли пидолардап тўлгонди қалблар,
Ҳаяжон ўтига чулғанди қалблар.

Нур ўйнар гоҳ Шердор, Улуғбекда гоҳ,
Гоҳ Тиллакорига қадалар пигоҳ.

Мадрасалар бир-бир сўзлаганида,
Ғам-алам даштида бўзлаганида

Қалбларда қўзгалар фахр ва алам,
Қорачиғлар ёвар гўё икки шам.

Аждодлар кўзидек порлаб кўзлари,
Томошага чиқар кўк юлдузлари!

Самарқанд келини — ой боқар мамнун,
Регистон кўркидан қалбида учқун!

ПАЙВАСТА ЧИНОРЛАР

Самарқанд шаҳрида кўндир чинорлар,
Барча дарахтлардан хўбдир чинорлар.

Чинорлар минг йилни кечирган бошдап,
Чинорлар жони лек қаттиқдир тошдап.

Тош ҳам минг йил турса яксон бўлади,
Чинорлар минг йилга осибон бўлади.

Чинорлар сув ичар тоза булоқдан,
Илдизи жон олар она тупроқдан.

Она тупроқ фарзандлари чинорлар,
Тоза булоқ дилбандлари чинорлар.

Чинорлар илдизи терап бўлса гар
Узоқ умр кўрар, дейди, кексалар.

Аҳли Самарқанд ҳам чинорга монанд,
Она тупроғига қалбидир пайванд.

Жони ҳам туташдир ўша тупроққа,
Қони ҳам туташдир ўша тупроққа.

Ўша тупроқ берар унга куч, мадор
Ва умрин этади минг йилга пойдор.

Ўша тупроқ билан қадди баланддир,
Ўша тупроқ билан егани қанддир.

Вале Самарқанднинг икки чинори
Барча чинорларин кўрки, виқори.

Бу икки чинорнинг умри пайваста,
Қошида не зотлар бош эгар аста.

Ўша чинорларга этгали таъзим
Регистон қошидан отландим маъсум.

Янги растага лек қўйганда қадам,
Тўрт азим чинорин этдим мукаррам.

Бири — Эргаш Жуман булбул ўғлидир,
Бири — Фозил Йўлдош, қалби чўғлидир.

Бири — Ислон шоир, бириси Пўлкап,
Лек бари Самарқанд элига ўғлон.

Эргаш Жуман булбул келмиш Қўрғондан,
Ислон шоир эса Оқтош томондан.

Фозил Йўлдош ўғли Лойқадан келмиш,
Катагон бағрида Пўлкап туғилмиш.

Эл қўнғлидан гавҳар терган шоирлар
Ва ўзига қайтиб берган шоирлар,

Мармар шоҳсунада ўлтириб шодон,
Балки тўқнишмоқда янги бир дoston.

Қўлларда дўмбира, бармоқлар ўйнар,
Нозик торни чертиб, бармоқлар куйлар.

Бургут кўзли Булбул юзлаб дostonни
Ёд билмиш, ҳайратга солиб жаҳонни.

Минглаб байтни асрар кўз қорасидай,
Жон мулкида сақлар дил порасидай.

Бир дoston бошласа тушганда оқшом,
Тугамас, ҳаттоки тонг берса салом.

Минг кеча, минг кундуз куйлаши мумкин,
Сел бўлиб, эл дардин сўйлаши мумкин.

Ҳофизаси баланд, қамрови кенгдир,
Шеърят мулкида Гомерга тенгдир.

•

Шоир ўтмиш унинг етти авлоди,
Булбулдан мангу шод эмиш аждоди.

Ул айтган дostonлар эларо мумтоз,
Бутун Шарқ мулкида бергандир овоз.

«Қундуз билан Юлдуз», «Холдорхон», «Далли»,
«Қунтуғмиш», «Равшан»га эл дейди: Балли!

«Ўртоқ Лепин» эса ўзи бир жаҳон,
Дунё тургунча янграр бу дoston!

Фозил Йўлдош ўғли берса гар садо
Ўзига этарди оламни шайдо.

Акс садо берарди унга тоғу тош,
Тонг эмас, саҳарда турарди қуёш!

Пойнга зарини сочиб Зарафшон,
Қўшиқ куйлар эди тунлар беармон.

Назм майдонида Алпомиш эди,
Сўзида ҳайратли ўт ёнмиш эди.

Куйчи хаблининг уфқи бесарҳад,
Бу уфқ парвозига чорлайди абад.

У дoston сўйласа диллар сел бўлмиш,
Ҳатто душманга ғаним эл бўлмиш.

«Алпомиш», «Интизор», «Малика айёр»,
«Ширин билан Шакар», «Рустамхон», «Ёдгор»

Ёдгор бўлиб қолди куйчидан бизга,
Биздан мерос қолар авлодимизга.

Мана, Ислом шоир, Назар ўгли бу,
Паҳришай мавжидек қалбида орзу.

Халқ мулкани асраб келар дилида,
Дилида не бўлса, янграр тилида.

Қўлида булбулдек сайрар дўмбира,
Эл орзусини куйлаб, яйрар дўмбира.

Ғафимга нафрати сел бўлиб тошар,
Қарнабу Нурога тоғларини ошар.

Минг йил муқаддам халқ айтган дostonлар,
Жапонга кириб, омон қайтган дostonлар

Безади шоирнинг кўнгил қасрини,
Мадҳ этди шоирнинг бахтли асрини.

«Орзигул», «Зулфизар билан Авазхон»,
«Бахтиёр авлодлар», «Гули хиромон»

«Тинчлик жарчиси»дай оламини кезар
Ва куйчи қалбидай элларга сўзлар.

Муҳаммадқул Жомрот ўгли Пўлкан — бу,
Халқимиз қалбида яшайди мангу!

У жўшиб куйлади, ёниб куйлади,
Ҳаёт чашмасидан қониб куйлади.

Муқаддас бу чашма обиҳаёти
Пўлкан саодати, Пўлкан баёти.

Пўлкан қалби шеърү дostonга қондир,
Пўлкан қалби қўшиқ айтган уммондир.

У куйласа, кўндан тушар парплар,
У куйласа, ёшаради қарилар.

Тогдан тушар жайрон Пўлкан куйласа,
Олам боқар ҳайрон Пўлкан куйласа.

Пўлкан куйлаб, мамнун боқди асрига,
Достонларин мерос қилди наслига.

Пўлкан айлаб ҳаёт боғини обод,
Қолдирди ўзига муносиб зурёд:

Умарқул ҳам борди ота изида,
Амирқул ҳам борди бобо изида.

Ота-ўғил Пўлкан қўлин тутишди,
Бугун элга шоир бўлиб етишди.

Чинорлар қошида сақлаб эҳтиром,
Садоқат мулкида кўрсатиб киром

Шоирлар боғини сайр айладим,
Бу турфа гулзордан нурлауди қалбим.

Самарқандда томир отган ижодкор,
Ё унинг нон-тузини тотган ижодкор

Камоли ҳурматин келтириб бажо
Назминини мраммарга этмишдир иншо.

Бир-бир ўқиб чиқдим, хаёлга толдим,
Нафосат оламин бағрида қолдим.

Мени ҳам ёд этиб аҳли Самарқанд,
Меҳримини жонига этгандек пайвад

Шеъримни мрамарга ўйиб ёзмишлар,
Зарҳал ҳарфлар билан суйиб ёзмишлар.

Ташаккур, эй юртдош дўстларим Сизга,
Ташаккур юракдан ҳурматиңгизга!

Хаёл дарёсида сузиб беармон
Йўл олдим пайваста чинорлар томон.

Бу юксак чинорлар, беш аср, мана,
Саодат боғида қилур тантана.

Сув ичиб, икки эл қалб булогидан,
Нур олар, икки эл қалб чирогидан.

Икки эл боғида отиб чўнг томир,
Юксалди мисоли Зарафшон, Помир.

Икки элни элтиб офтобга пешрав,
Қўнмади чинорлар шохига қиров.

Аср ўтган сайин бўлиб навқирон,
Авлодлар қалбига солмишлар тугён.

Дўстлик қудратини қилиб намойиш,
Садоқат қасрига бермиш оройиш.

Чинорлар кўтариб дўстлик туғини,
Дунёга сўйламиш эл довругини.

Бу дўстлик нуридан қалблар мунаввар,
Бу дўстлик бузилмас, абадий яшар.

Жаҳонда бор экан ўзбек ва тожик,
Бу дўстлик бошларда порлагай тождек.

Бу дўстликка бўлиб буюк байроқдор
Бизни олга бошлар икки ижодкор:

Бириси — Навоий, Жомийдир бири.
Наслидан мамнуздир икки шеър пири!

СЕН—МЕНИНГ МАҚОНИМ...

Табаррук тупроққа қилиб қасамёд
Содиқ фарзанд бўлиб қолдим умрбод.

Умрбод чиқмадим айтган сўзидан,
Умидим узмадим нову тузидан.

Қалбимда муқаддас меҳрин ардоқлаб,
Шарафли фарзандлик бурчимни оқлаб,

Хизматига доим шай бўлиб турдим,
Қадру камолим шу заминда кўрдим.

Буюк инсонларга ватап бўлган ер,
Буюк дostonларга чамап бўлган ер,

Мени ҳам тебратди ўз бешигида,
Ёшлигим қутлади бахт эшигида.

Гўдаклик чоғимда қўлимдан тутди,
Болалик боғига шод олиб ўтди.

Юлдузли осмонга қилиб маҳлиё
Ой билан сўзлаш деб ундади гўё.

Бошимдан ўтганда оншоқ булутлар,
Тоғлардан учганда ёвқур бургутлар

Кипригим самога камондек отди,
Қалбимда ажойиб ҳислар уйғотди.

Турналар солганда кўкда арғимчоқ,
Боғларда чарх урдим мисли арғумоқ,

Ўсмирлик фаслидан гуллар терганда,
Булоқлар қўшиғин тинглаб турганда,

Чўққида новвотдай қор эриганда,
Тоғлар уйқусини этганда қанда,

Ирмоқдан дарёлар бўлганда найдо,
Чинорлар кўркига боққанда шайдо,

Баҳор тўшаганда қирмизи гилам,
Ёниқ ҳаяжонга тўлганда сийнам,

Бағримни долазор этганида ол,
Сочини ювганда сувга мажнунтол,

Кўзимдан учқунлар сачраганида,
Сўзимдан учқунлар сачраганида

Ўзимга хилват бир маскан изладим,
Шеър бўлиб янгради айтган сўзларим.

Уйимизга тутан беҳудуд боғлар,
Боғларга маҳлиё сарбалавд тоғлар,

Ўзанига сиғмай оққан анҳорлар,
Гулдастага ўхшар юксак чинорлар,

Кўклам либосини кийган далалар,
Баҳри қон соллашиб турган лолалар.

Бодроқдай гуллаган зардолворлар,
Нафармон кўйлакли шафтолворлар,

Табиат дуторин чертган шабада,
Қўзиқорин янглиғ пакана сада,

Хаёт қўшигини айтган булбуллар,
Борлиқни безаган анвойи гуллар.

Чумолидек тиним билмас одамлар,
Далага ошиққан шахдам қадамлар

Соҳрли кўринди менинг кўзимга,
Қалб қулоқ солмади айтган сўзимга.

Энди ҳар нарсада бир ҳикмат кўрдим,
Энди ҳар нарсада бир хислат кўрдим.

Узугинг кўзига гавҳар Кенагас,
Умрим тулпорига сарвар Кенагас

Дунёнинг жанпати бўлиб туюлди,
Булоқлар қалбимга келиб қуюлди.

Булбуллар куйнга бўлиб таржимон,
Сукутли тоғларга тикилдим ҳайрон.

Ургутсой садосин тинглаб беором,
Чинорларга бердим тонг билан салом,

Туғёнли туйғулар бағрида қолдим,
Қалбим оташланиб, хаёлга толдим.

Ҳисларим шеър бўлиб тўкилди шунда,
Табиат китоби ўқилди шунда.

Ўт бўлиб порлади шунда Самарқанд,
Бағрига чорлади шунда Самарқанд.

Эй, она тупрогим, табаррук тупроқ,
Эй, орзу тоғида порлаган чироқ,

Саодатли тоғида сени ўйладим,
Фароғатли тунда сени куйладим.

Энг ёруғ тунларда сени деб ёндим,
Энг мушкул кунларда сенга топиндим.

Юрагим илҳомга зор бўлган онлар,
Юрагим илҳомга ёр бўлган онлар,

Мен сенинг бағрингдан ҳилқат изладим,
Мен сенинг бағрингдан ҳикмат изладим.

Сен мушфиқ қўл билан силаб пешонам,
Меъмордек тикладинг умр кошонам.

Ёшлик тоғларимда бўлиб бир қуёш,
Сен этдинг, онажон, илҳомга йўлдош.

Шеър билан безаддинг умр дафтарин,
Шарафга буркадинг сурур дафтарин.

Сен ҳаёт китобин ўргатдинг менга,
Сен илм чашмасин кўрсатдинг менга.

Сен бошлаб мозийдан узун ҳикоя,
Аждодлар руҳига солмадинг соя.

Самарқанд тарихин сув қилиб ичдим,
Минг йиллар нарига қуш бўлиб учдим.

Ўтмиш фарёдидан бағрим доғланди,
Разолат тушида дил оловланди.

Яна Регистонга келиб қўндим мен,
Тошқин дарё бўлсам, аста тиндим мен.

Боқиб мадрасаю минораларга,
Аждодлар мероси — бу сийму зарга,

Губордан пок этдим кипригим билан,
Кўзимдан пур тутдим кипригим билан.

Кипригим билан ман таъмир айладим,
Хароба бағрини маъмур айладим.

Эй, муқаддас замин, эй, азиз тупроқ,
Бошимизга сира тушмасин фироқ.

Сен — менинг маконим, қутлуг бешигим,
Сен — дунё боғини очган эшигим.

Сен — мушфиқ онасан, мен — фарзандингман,
Пойтахтда бахт топган Самарқандингман.

Сен — менинг муқаддас она тилимсан,
Она тилини берган туққан элимсан.

Она тилим билан тоғдир кўкрагим,
Она тилим билан урар юрагим.

Сен билан мен доим этдим ифтихор,
Сен билан бахтимни қилдим барқарор.

Сен билан бошимни баланд тутдим мен,
Сен билан ғамлардан омон ўтдим мен.

Ҳаёт мактабида сен бердинг таълим,
Мен учун сен мангу буюк муаллим.

Сенда ичдим илҳом чашмасидан мен,
Вале қонмай, ҳамон ташнасиман мен.

Сенда мафтун боқдим юлдузли тунга,
Шу тунлар етказди шарафли кунга.

Сенда шоир бўлиб элга танилдим
Бугун яна сенга таъзимга келдим.

Бир умр бахт билан мен бўлиб йўлдош
Бағрим ичра ёнмиш шеър деган оташ

Уч азиз фарзандга отаман бугун
Сен берган бахтдану умридан мамнун.

Буюк умид билан бошип силайман,
Кун-тун дуо қилиб, умрин тилайман.

Билсанг, улар сенга бир жигарбанддир,
Жонлари жонингга туташ фарзанддир.

Сен билан мен каби қилиб ифтихор,
Лозим бўлса этар умрини нисор.

Мен эса умримни сенга бахш этдим,
Қалбингга шеъримни мангу нақш этдим.

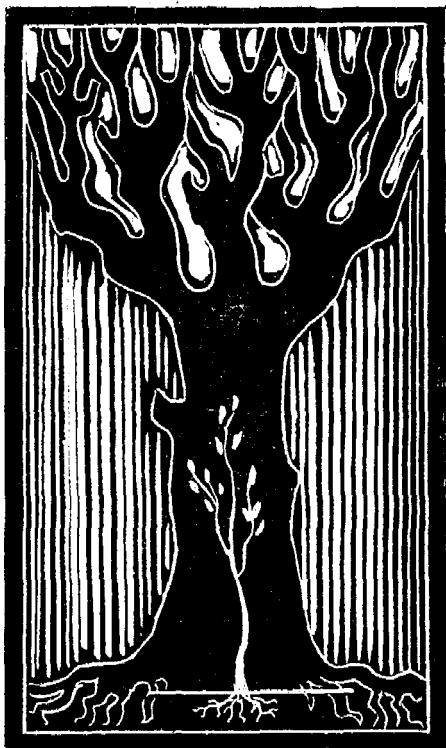
Эй, менинг бахтимга яралган тупроқ,
Қуёш каби бўлсин толеинг порлоқ!

Самарқанд, Самарқанд! Унутма мени,
Бир ўзбек ўғлидай севаман сени!

Сен — ризқу рўзиму пону насибам,
Онажон, сенгадир ушбу қасидам!

Самарқанд — Тошкент
1980, июль -- ноябрь

БАЛЛАДАЛАР

Калькуттада Ленин ҳайкали

Кумуш қуш

Разведкачи Сирожиддин Валиев монологи

Ниҳол ва чинор

Иккинчи она

Кўзларингда ёнар шижоат

КАЛЬКУТТАДА ЛЕНИН ҲАЙКАЛИ

I

Тагор бешигини тебратган шаҳар
Бешикдай чайқалар ҳаяжонидан.
Бўйнида ранго-ранг шокила чамбар —
Саодат тухфаси Ҳиндистонидан.

Саодат тухфаси Ҳиндистонидан,
Бу бахтга қай шаҳар бўлмиш мушарраф.
Олти юз қирқ миллион эл эҳсонидан
Пойига бош урар уммони шараф.

Пойига бош урар уммони шараф,
Сўзлашиб тўлқишлар анжуманидан.
Унга қулоқ тутиб бутун Шарқ тараф
Шаънига сўз излар «Рамаяна»дан.

Шаънига сўз излар «Рамаяна»дан¹,
«Махабхарата»ни² варақлар бедор.
Чанқоғин қондириб Гангу Жамнадан
Ленин ҳузурига ошиқар хумор.

Ленин ҳузурига ошиқар хумор,
Гоҳ яёв, гоҳ учиб Ҳинд осмонидан.
Деҳлию Бокаро, Бомбаю Жайпур,
Папжобу Мадорас, Рожистонидан.

1,2— Ҳинд ҳалқ эпослари

Панжобу Мадорас, Рожистонидан
Отланган кимсалар карвони сўнгсиз.
Бир байтдан ёд олиб эрк дostonидан,
Калькуттага елар кечаю кундуз.

Калькуттага елар кечаю кундуз,
Доҳий мадҳин тилаб суҳандонидан.
Шодликдан қалбида мавж урса денгиз,
Гаввосдек дур излар дил уммонидан.

Гаввосдек дур излар дил уммонидан,
Ҳашамдор филларда елиб соғмона.
Мушоира қилиб ҳинд девонидан
Чимзор майдонларда қурар чордона,

Чимзор майдонларда қурар чордона,
Кўзлари чақнайди дил армонидан.
Яна отланади йўлга мардона,
Нажот сўрагандай эрк сарбонидан.

Нажот сўрагандай эрк сарбонидан
Калькуттага оқар миллионлаб одам.
Чехраси ёришиб қалб туғёнидан
Ленин кўчасига қўяди қадам.

Ленин кўчасига қўяди қадам
Гул териб мулки Ҳинд бог-бўстонидан.
Тилсимин очгандай сеҳрли олам
Поёндоз солади бахт ошёнидан.

Поёндоз солади бахт ошёнидан
Энг буюк инсоннинг қошига чорлаб,
Кўчанинг муқаддас хиёбонидан
Бир ҳайкал кўринар қуёшдек порлаб.

II

Севинч ёшларидан киприклари нам,
Интизор кўзларда порлайди ёғду.
Қуёш васлини кўриб сўнгандай шабнам,
Қалбларни тарк этар асрлик қайғу.

Қалбларни тарк этар асрлик қайғу,
Тонг отар уфқидай ёришар юзлар.
Умид тулпорига босганча қамчи
Қуёшдек порлаган ҳайкални кўзлар.

Қуёшдек порлаган ҳайкални кўзлар
Саодат насимин эпкинидан маст.
Дийдорин кўрмакка бўтадай бўзлар,
Орзую армони жон ила пайваст.

Орзую армони жон ила пайваст
Халойиқ кўчага сизмасдан оқур.
Энг буюк Инсон-ла бўлгани ҳамдаст
Доҳий ҳайкалидан кўз узмай боқур.

Доҳий ҳайкалидан кўз узмай боқур,
Фикрлар онгида қилур инқилоб.
Ғоялар кураши бир гулхан ёқур,
Қалбига нур сочур иқболбахш офтоб.

Қалбига нур сочур иқболбахш офтоб
Умр иморатин айлаб чароғон.
Қисмат китобидан очиб янги боб,
Мангулик эркига келтирар имон.

Мангулик эркига келтирар имон
Нажотбахш қўлини узатиб Ленин.
Жилмайиб қўяди тирикдай бу он
Халойиқ уммонин кузатиб Ленин.

Халойиқ уммонин кузатиб Ленин
Ҳиндистон уфқиға боқур беармон.
Ойдин йўл бошида мулки Ҳинд бугун,
Сафари бехатар бўлур бегумон.

Сафари бехатар бўлур бегумон,
Чунки содиқ дўсти — йўлдоши бордир.
Барча мушқулини қилгувчи осон
Советлар халқидай қардоши бордир.

Советлар халқидай қардоши бордир.
Кўкси тоғ, кўнгли боғ бугун Ҳиндистон.
Ленин йўли унга зўр бир шпордир,
Издан қайтмагай мисли арслоп.

III

Дарёга ўхшайди Ленин кўчаси,
Тўлқиндай мавж уриб оқар халойиқ.
Бу дарё тўхтамас ҳатто кечаси,
Кундуз эса унинг чек-поёни йўқ.

Кундуз эса унинг чек-поёни йўқ.
Қўлларда шпорлар қалқир улкандай.
Дарёни чулғаса жанговар қўшиқ,
Кўзимга кўринар яна улкандай.

Кўзимга кўринар яна улкандай
Мармар сунадаги доҳий ҳайкали.
Жаҳон мишбариди сўзлаб тургандай,
Мангулик умрининг боқий ҳайкали.

Мангулик умрининг боқий ҳайкали
Меҳмон аъзамдай Шарқ сийпасида.
Ҳиндистон халқиға педир айтгани
Камол эҳтиром ўт сиймосида.

Камоли эҳтиром ўт сиймосида,
Пойида товланар анвойи гуллар.
Мулки Ҳинд бормиқан насибасида,
Унга таъзим этар филқудрат эллар.

Унга таъзим этар филқудрат эллар
Норлоқ тошг отди деб Янги Деҳлидан.
Гўёки шу ерда бирлашиб йўллар
Ленин билан Неру учрашди руҳан.

Ленин билан Неру учрашди руҳан,
Севинчдан қалқиди қадим Осид.
Халос бўлган каби гаму андуҳдан,
Нуроний юзида балқиди зиё.

Нуроний юзида балқиди зиё,
Тун бағрини ёриб отган каби тошг.
Ҳайрат бармоғини тишлади дунё,
Ҳиндистон оламга урғанида бонг!

IV

Калькуттанинг кўркам хиёбонида
Ўнг қўлини улуғвор чўзиб илгари
Ленин сўзлаётир эл уммонида,
Шарқдан чиқаётган қуёш сипгари.

Шарқдан чиқаётган қуёш сипгари
Бу олам уйини қилмиш мунаввар.
Эркпарвар элларнинг бўлиб сарвари
Ленин сўзлаётир голиб, музаффар.

Ленин сўзлаётир голиб, музаффар,
У дунё дардига нажот пзлайди.
Мангу қолмасин деб зулмдан асар
Жаҳон минбарида Ленин сўзлайди.

Жаҳон минбарида Ленин сўзлайди,
Аср бошидамас, бугун сўзлайди.
Бу олам саҳнидан ўтса ҳам минг йил,
Жаҳон минбарида Ленин сўзлайди!

*Калькутта — Тошкент,
1970—1973.*

РАЗВЕДКАЧИ СИРОЖИДДИН ВАЛИЕВ
МОНОЛОГИ

Яқинда фронтнинг энг яхши разведкачиси
Валиев халок бўлди. У ҳақда қўшиқ яратиш
керак эди. Валиев қўшиққа арзийди.

Л. И. Брежнев

1

Мен жангга отландим йигитлигимда,
Чўққига даст урган бургутлигимда.

Пўртана қиларди томпрда қоним,
Танимга сиғмасди оташин жоним.

Жондай азиз эди Ватаним менга,
Униб-ўсган боғу чаманим менга.

Дарёлари тошқин ҳаётим эди,
Тоғлари прода, саботим эди.

Учқур қанот эди гурури менга,
Бахту пажот эди сурури менга.

Даласи берганди ризқу рўзимни,
Боғлари очганди менинг кўзимни.

Қўшиқ ўргангандим булоқларидан,
Ер исин эмгандим ўтлоқларидан.

От чоқсам гувларди тоғлар дараси,
Мен эдим отамнинг кўзин қораси.

Волидам қошидан бир қадам лекин
Нари жилмагадим ёнлигим учун.

Ўн гулимдан бири сўлмаган эди,
Бахтим тўлин ойдаи кулмаган эди.

Нориндай ҳайқириб оқмаган эдим,
Ёв кўзига ҳали боқмаган эдим.

Ҳали тутмагандим кўлимга қурол,
Она-Ватан деди: «Эй, ўғлон, кўзгөл!»

Мен тоғдай қўзғалдим ўрнимдан бирдан,
Алпоминш куч-қудрат олгандек ердан.

«Кўлингга қурол ол!»-- деган аўр нидо,
Қалбимга матонат берди бир дунё.

2

Мен жангга отландим йигит ёшимда,
Ғазаб ўти ёниб ичу тошимда.

Изимдан боғларим мунғайиб қолди,
Қадди тик тоғларим мунқайиб қолди.

Раглари оқариб қолди мактабим,
Йўлга қараб кўзи толди мактабим.

Волидам ҳайкалдай термулди бежон.
Бир кечада қўиди сочига мезон.

Отам асо тутиб йўлимда қолди,
Бобомнинг қиличи қўлимда қолди.

Севгилим кўз ёши бўлди Зарафшон,
Кўнгила гулшанига қўл чўзди хазон.

3

Мен жангга отландим қалбада штиқом,
Иштиқом этарди мени имтиҳон.

Пўртана қиларди томирда қоним,
Танимга сизмасди оташин жоним.

Кўзимда чақпарди қасос учқуни,
Қалбимда тошарди мардлик тўлқини.

Қаҳримнинг тиканли чўл-даштларида,
Нафратим беаёв оташларида

Фашист иблислари ёнарди лов-лов,
Ва қора кукунга айланарди ёв.

4

Мен жангга отилдим — қўлда автомат,
Белимга боғланган эди гранат.

Фашист-ла юзма-юз келдим печа бор,
Кўзидан қон оқиб, тиз чўкди агёр.

Кўкрагидан отдим кўкда учганда,
Қўндоқ билан солдим ердан чиққанда.

Дарёда дуч келса сувга чўкдирдим,
Қирғоқда қуласа қумга кўмдирдим.

Ўрмонда учраса дарахтга осдим,
Мушукдай қочганда шер бўлиб босдим.

Ботқоққа ботганда тўкдим ёшини,
Совуқда қотганда уздим бошини.

5

Мен жангда тобландим, менга гар ғаним
Ўқ узса, ўтказмас эди баданим.

Кўкракда бор эди пўлат қалқоним,
Бошимда дубулға — асровчи жопим.

Кўксимда арслон қалби бор эди,
Отамнинг мардлиги менга ёр эди.

Билакда бор эди кучим тоғ қадар
Дуч келса ҳар қандай ғаним янчилар.

Разведкачи бўлиб жангда тобландим,
Ёв устига арслош каби ташландим.

Қўлини орқага арқон-ла боғлаб,
Ўилаб қаттол ёвни ўлимга чоғлаб,

Тирик тутиб келдим, «тил» олиб келдим,
Зафар карвонига йўл солиб келдим.

Ҳасоратим бўлди эл аро дoston,
Кўксимни безадди энг олий нишон.

Тамань дивизиясында тўқдим қонимни,
Украина учун бердим жонимни.

Жоним азиз эди, жонимдан азиз —
Ваташим бор эди дупёда ёлғиз.

Шу ёлғиз Ватан деб, она тупроқ деб,
Отам деб, онам деб, дўсту ўртоқ деб,

Ишқ учун, бахт учун, чин ҳаёт учун.
Сув учун, нон учун, куй-баёт учун

Жоним фидо этдим йигит ёшимда,
Ой йиғлаб қичқирди менинг бошимда.

Юлдузлар дув этиб тўкилди ерга,
Осуда ётгали мен билан бирга.

Гўзал Фарғонамни кўролмай кетдим,
Сўлим боғларида юролмай кетдим.

Онамнинг кўксига қўёлмадим бош,
Тонг отса, хабар бер, сен ўзинг қуёш.

Мен учун бошида сен бўлгин омон,
Сен билан рўшодир бу рўйи жаҳон

Ва лекин бу кеча бошимда йўқсан,
Шуннинг-чун қуладим бегона ўқдан!

Ўглинг ботирларча ўлди, деб айтгин,
Ўлганда ҳам мамнун кулди, деб айтгин.

Дўстларимдан эса қилгин илтимос,
Мен учун олишсин душмандан қасос!

Ҷасос ол, эй, Ватан, бутун умрга
Эрка ўғлинг ишар сен билан бирга.

Мен учун сенинг пок қўйинигдаш азиз
Муқаддас маскан йўқ дунёда ҳаргиз.

Сен билан эл кўнглин атажакман шод,
Сен билан менн ҳам халқим этар ёд.

Эй, Ватан! Мен сенга демасман видо,
Ўлсам ҳам бағрингни тарк этмам асло.

Онажон, кел, қўяй кўксингга бошим,
Ҳеч қачон сўнмасин сендек қуёшим.

1975

ИККИНЧИ ОНА

1

Салом сенга, Олтин Прага!
Салом сенга қайноқ дилимдан,
Сени кўриб тўлдим гурурга,
Салом сенга ўзбек элидан.
Ўн беш йилдир, эй, гўзал шаҳар,
Жамолингни кўрмаганимга.
Чехлар билан то тонгга қадар
Постларингда турмаганимга.
Ўтиб кетмиш даҳшатли кунлар,
Тинмиш қонли жанг садолари.
Ойдек қулмиш юлдузли тунлар,
Янграр тинчлик, бахт наволари,
Самарқанддан сўроқлаб сени,
Чпроингни кўргали келдим.
Қалб боғида ардоқлаб сени,
Онам ҳолин сўргали келдим.
Даво топиб унинг қўлида,
Жангга кетган кушларим ёдда,
Қон тўкканим зафар йўлида,
Яраланган тунларим ёдда.
Ул буюк зот — манфур фашистнинг
Ўлимни тилаган — она!
Қишлоғидан қутурган итви
Солдатлардай қувлаган — она!
Жанг кунларни бир сониясин

Суйлаб берай сенга, Прага!
Азиз онам ҳикоясини
Куйлаб берай, тингла, Прага!

2

Тонг отарди сенда, Прага,
Озодликнинг эсди шамоли.
Дўстлар қувнаб сен билан бирга,
Манглайини силади толе.
Дўстлар айтган «ура!» садоси
Еру кўкни солди ларзага.
Менинг эса қалбим нидоси
Етмай қолди сенга, Прага!
Дўстлар кетди олға, Ғарб сари,
Лек мен қолдим орқада, қулаб.
Жароҳатлаб дунман ўқлари
Этди менинг ҳолимни хароб.
Кўринмайди кўзимга жоним,
Қалбим қийнар ўкинч наштари.
Соф эканки ҳали имоним,
Саичилади ёвга ханжарим.
Наҳот йўқман дўстлар сафида,
Наҳот бунда ётаман ёлғиз!—
Душман билан сўнгги нафасда
Қурашмасам туриб юзма-юз.
Усти бошим лойга беланган,
Юзларимни босган қора тер.
Оёқларим зўрга судралар,
Аммо, юрак ўрнингдан тур. дер.
Яраланган икки оёқ ҳам,
Турай дейман, йўқ тавда мадор.
Лабларимда заррача йўқ нам,
Наҳот, томчи сувга бўлсам зор.
Шарқираган дарё садоси
Умид ўтип солади дилга.

Сирғаламан шул дарё сари
Ва ўзимни оламан қўлга,
Жароҳатни пайпаслар қўлим.
Боғлолмайман қайрилиб, аммо:
Сирғанаман, тер босар, қўлим —
Зўрға тошга етди. Эй, дарё,—
Яқинроққа келсанг-чи озроқ.
Ичсам эди сувингдан қониб,
Ё хабар бер бировга тезроқ,
Келсин тонгдан эрта уйғониб.
Барин судраб қочганида тун
Сувга лабим узатдим зўрға.
Танимга жоң югурди, лекин
Сўнг не бўлган билмайман сира.
Хабар топиб мендан бир кампир
Дардларимга бўлибди дармон.
Оёқларим боғлабди бир-бир,
Рўмолини қилибди арқон.
Кўзим очсам келиб ҳушимга,
Турар эди бошимда ул зот.
Ишонмасдан кўрган тушимга,
Ҳайрат ичра тикилдим — наҳот,
Омон қолар бўлдим ўлимдан,
Наҳот, ҳаёт қилди табассум,
Кампир эса боғлаб қўлимдан
Қишлоқ сари судради шу зум.
Онам каби меҳрибон бўлиб,
Даво топди жароҳатимга.
Ўғли каби парвариш қилиб,
Шерик бўлди ул ҳаётимга.

3

Жароҳатим соғайди анча,
Қўлтиқтаёқ билан юролдим.
Меҳрибонлик қилмасин қанча,
Кампир билан қола олмасдим.

Чушки ҳали олдинги сарҳад
Душманларнинг қўлида эди,
Ҳали қанча «ҳаёт ва мамот»—
Жанглар менинг йўлимда эди.
Соғайгандан сўнггина фақат
Бормоқ керак эди ротага.
Ёвни яқсон қилмоқ-чун албат
Кирмоқ керак жанг-атакага.
Қалбда уриб орзулар жавлон,
Шердай ботир тутиб ўзимни
Ул азиз зот бўлсин деб шодмон,
Айтдим дилда ёнмиш сўзимни:
— Жавоб беринг менга, онажон,
Қайтай энди дўстлар сафига.
Қайда бўлсам келгайман омон,
Унутмайман ҳар нафасимда.
Онам мени улғайтган бўлса,
Сиз ўлимдан сақлаган онам.
Ғалаба-ла оппоқ тонг кулса,
Эй, меҳрибон, иккинчи онам,
Омон қайтиб Ўзбекистонга
Онамга ҳам сўйлаб бераман.
Оро кирган сизсиз жонимга,
Сизни элда куйлаб юраман.
Ҳаяжондан ёшланиб кўзи,
Чоҳрасида нур ўйнаб бирдан,
Титраб гўё унинг ҳар сўзи,
Деди қалби ёниб сурурдан:
— Омон боргин дўстлар сафига,
Қонли жангда, бўтам, ур жавлон.
Отинг тинглай зафар сасида,
Ёвни ўлдир, омон қайт, ўғлим!
Хайрлашиб кампир-ла шодон,
Дўстлар томон йўлга отландим.
Фашистларни этгали яқсон,
Ўч ва қасос ўтида ёндим.

О, Прага!
Олтин Прага!
Сенда ҳозир янгича ҳаёт.
Москва-ла яшайсан бирга,
Эл-юртинг шод ва бағринг обод.
Салом сенга, олтин Прага!
Салом сенга қайноқ дилимдан.
Сени кўриб тўлдим ғурурга,
Салом сенга ўзбек элимдан.

*Самарқанд,
1959.*

КУЗЛАРИНГДА ЕНАР ШИЖОАТ

Ҳамид Олимжонга

1

Онажоним, гўзал Зарафшон,
Юрагимда меҳринг бир жаҳон!
Кеча-кундуз хаёлимдасан,
Менинг мангу иқболимдасан.

Кўнглим яйрар сени ўйласам,
Илҳом қайнар сени куйласам.
Сен билан мен ҳаётда борман,
Сен билан мен шод, бахтиёрман.

Бир сония билмай ҳаловат,
Умрингга ёр бўлиб тароват,
Атлас ёйиб соҳилларингга,
Зар ўрайсан кокилларингга.

Сен қўшиққа, куйга маконсан,
Сен илҳомга, ўйга маконсан.
Сен нақадар бахтли дарёсан,
Бахтли элда тахтли дарёсан!

Шуниг учун бахтиёрсанки,
Қўшиқларда мангу борсанки,

70

Бўйларингда Ҳамид Олимжон
Бахт ҳақида тўқиди достон.

Бу дostonни ўқимоқ учун
Таъзим қилар эл сенга мамнун.
Шодлик ва бахт куйчиси бўлиб,
Бир умрга қуёшдай кулиб,

Шеърингда машғу қолди у,
Минглаб қалбга илҳом солди у!

2

Буюк устоз Ҳамид Олимжон,
Сен яшайсан тургунча жаҳон!
Шон-шухратинг билмагай сарҳад,
Эл қалбида сен борсан абад.

Ўз элининг бахтин куйлаган,
Шодлик билан дoston сўйлаган
Шоир яшар эл юрагида,
Яшар унинг ўй-тилагида!

Шеъринг асло қайғуни билмас,
Бахт гулидек мангуга сўлмас.
Унда доим мавж урар баҳор,
Унда яшар қалблар бахтиёр.

Қабутардек ул этар парвоз,
Юракларга бахш этар пардоз.
Булбул олиб ундан андоза
Ҳур севгили қилар овоза.

Дарё бўлиб тошган куйларинг,
Қалбингдаги орзу-ўйларинг

Юртим каби мангу озоддир,
Ундан барча кўнгиллар шоддир.

Бахтни мақтаб, бахтни олқишлаб,
Шодлик тўла юрагинг яшнаб,
Куйлаганинг сабаби бордир,
Оҳангига эллар хумордир.

3

Бахт излаган бўлиб хору зор
Ўз юртида чеккандир озор.
Хатто тунда кўрмайин чироқ
Эл қалбини эзган ғам, фироқ.

Зулмат ичра кулфати олиб,
Бахт йўлини топмай, адашиб,
Юрак-багрин эзиб дард, кулфат,
Тор кулбада чекиб ғам, захмат,

Ҳасрат этиб қалбини пора,
Муңгли ўтган қанча бечора.
Маъшуқасин кўрмай ошиқлар,
Висол тотин сўрмай ошиқлар,

Маянуп бўлиб чўлларда кезган
Ва ҳаётдан умидин узган.
Ғам боғида сарғайиб юзлар,
Гулдай сўлган вафодор қизлар.

Қайгу-алам сигмай юракка,
Урилгандай тўлқин қирғоққа
Жиззах эли кўтарганда бош,
Бу мард элга бўлиб қайғудош,

Ғазабларинг урганда туғён,
Оромини йўқотганда жон,
Сенинг маъсум қалбингда, устоз,
Садо берган саодатли соз!

Эл ғамига беролмай бардош
Термулганда, самодан қуёш
Силагандир азиз бошингни,
Излаб сенинг дўст, қардошингни!

Ғам тоғини елкадан отиб,
Зафар тонги ўлкада отиб
Бўлганида буюк Инқилоб,
Жой олмишдир қалбингдан офтоб!

Шодлик элга бўлганда меҳмон,
Ўзин озод кўрганда инсон,
Ғамни қарғаб, эл бахтин мақтаб,
Бахт ўлкасин шаънига атаб

Қўшиқ куйлаш бўлмиш одатинг
Ва ҳаётда зўр саодатинг!

4

«Учар гилам» ҳамда «Ёрилтош»
Айтилгани чиққунча қуёш,
Хотирингда сақланиб бутун
Бермиш сенинг умрингга мазмун.

Сен куйлаган ўлмас қўшиқлар,
Шеър боғида сўлмас қўшиқлар
Ўша тунлар туғилгани рост,
Она меҳри йўғрилгани рост.

Бахтга ошна бўлган чоғингда
Қуёш ёнимиз кўз-қароғинда.

Бахтга ҳамдам бўлганда элинг,
Қўшиқ билан мавж урмиш дилинг.

Самарқанднинг қучоқларида,
Зарафшоннинг қиргоқларида
Ҳаёт созин берди бахтиёр
Қўлларингга жонажон диёр.

Сен ўқиган билим маскани,
Шеъриятнинг сўлим чамани
Кўнглим этди ўзига ошна
Ва ҳаётда айлади ташна.

Мен ҳам унда фан булоғидан,
Маърифатнинг шам чироғидан
Ешлгимда бўлдим баҳраманд,
Сенга содиқ бир шогирд мованд.

Самарқанднинг педбилим юрти,
Озод элнинг чин илм юрти
Ерқин бўлсин истиқболнинг деб,
Тонгдай кулсин баҳт-иқболнинг деб,

Бошнинг узра бўлиб чароғдон
Йўлларингни этди чароғон.
Мен ҳам ўша билим даргоҳин,
Шеъриятнинг шан қароргоҳин

Нафас олдим соф ҳавосидан,
Дил яйради бахт навосидан.

5

Қўйганимда ҳаётга қадам
Жангда эди ўлка ва одам.
Қурол қилиб қора ниятни,
Бузмоқ устаб янги ҳаётни

Эски тузум курашар эди,
Йиқилса ҳам тиришар эди,
Қалбда ёниб илҳом ва иқбол,
Шеърятни қилиб зўр қурол

Сен отилдинг ўтли майдонга,
Қанот бериб шеъру дostonга.
Ҳар жабҳада урдинг-да жавлон,
Томирингда ловуллади қон.

Ёқлаб чиқиб совет замонин
Ижод этдинг «Зафар дostonинг».
Сен минбарга чиққанда голиб,
Қалбда ўтли ҳислар қўзголиб,

Кутганида сендан бир нажот,
Кўзларингда ёниб шижоат,
Содиқ қолиб айтган сўзингга,
Бахт учқуни чақнаб кўзингда,

Шодлик ва бахт бўлиб зўр ҳамдам,
Ҳаётингга келди илк «Кўклам»
Курашларда касб этиб қудрат,
Сен тобландинг мисоли пўлат!

6

Ҳар бир уйда бахтни кўрдинг сен,
Шеър боғида жавлон урдинг сен.
Эл бахтини этдинг тараннум,
Куйларингга эл бўлди мафтун.

Куйлар кўндир бу озод элда,
Куйлар кўндир озод ҳар дилда.
Аммо сенинг куйларинг, устод,
Қошида бош эгар не авлод!

Неча аср бахтни излаган,
Бахт йўлида толиб, бўзлаган,
Ўз юртида бўлиб хору зор,
Умри ўтган элларнинг ночор

Орзуси бор сенинг куйингда,
Бахтли кулди юрган йўлингда,
Шунинг учун бахт куйчисан,
Шеъриятда бахт йўлчисан!

7

Шеъринг ўқиб такрор ва такрор
Неча тунни ўтказдим бедор.
Ҳар сўзини дилга этдим жо,
Ҳар сўзида кўрдим бир маъно.

Қалбда ёниб ўтли эҳтирос,
Пушкин билан айладим қиёс.
Сен элимнинг қалбида борсан,
Сен элимнинг меҳрига ёрсан.

Шеъриятда сен донг таратдинг,
Сўз-ла ўлмас ҳайкал яратдинг.
Бу ҳайкалнинг умридир мангу,
Ўз элигдек мангу яшар у!

Бу ҳайкалга ҳар янги авлод
Фахр билан таъзим этар шод!

*Самарқанд,
20 декабрь, 1959.*

ДОСТОНЛАР

Янги ҳаёт
Космонавтнинг онаси
Самар ва Қанд
Флоренциялик бола
Тоғ Маҳал
Мажнунтол
Калев ва Линда
Гул ва шамшир
Мажнундара маликаси

МУҚАДДИМА

Бола эдим,
лўли қўраси
Мингбулоққа келиб турарди.
Елкасида гадой тўрваси,
Кўчаларда дайдиб юрарди.
Оналарин кетидан мушгли
Лўли қизлар юришар эди.
Одамларнинг эзилиб кўшгли,
Уларга хайр беришар эди.
Мадина ҳам ҳар бир қадамда
Фол очарди,
Фолбиндек гўё.
Фол ҳақиқи берган одамга
Раҳмат айтиб, қиларди дуо:

— Йироқданми, яқинданми,
Елғонданми, ё чинданми,
Ё суқданми, ё кинданми,
Фолнинг келди,
Фолнинг келди,
Келди бахтинг.
Фол ҳақида недур нақдинг,
Ишқ йўлида бузма аҳдинг,
Тоғдай баланд бўлгай тахтинг!
Фолнинг келди,
Фолнинг келди,

Келди бахтинг...
Мадинанинг Шавкатга шундоқ
Фол очгани ёдимда ҳамон.
Шавкат уни кўрган кунданоқ
Йўқотмишди оромин тамом.
Машаққатли муҳаббат қизга
Янги ҳаёт этди армуғон.
Уни сўйлаб бермасам сизга
Қалбда қолур бўлиб бир армон.

* *
*

Гавҳарсойнинг ўнг ёқасида
Ғамгин турар жулдур чодирлар.
Чодирларнинг бўсағасида
Тўп-тўп итлар, хўтиқлар мудрар.
Ҳар манзилда бир тунлик меҳмон,
Лўли умри кечади йўлда.
Бир кун ўтгач кўрмоқлик гумон
Бугун тоғда,
Эртага чўлда,
Кўчиб юрар турнадай эркин,
Ҳар қишлоқда тунаб қолишар.
Тиклагунча жулдур чодирин,
Туни билан шовқин солишар.

Ўтин қалаб тошдон ўчоққа
Дардчил Нуртой қайнатади чой.
Қиз-жувонлар Мингбулоқ ёқда
Фол очишар чиққунича ой.
Беланчакнинг ёнида камшир
Аллалайди мурғак гўдакни.
Тақдирдан шикоят ўқир
Овутгандай ғамгин юракни.

Қотган нонни пвйтиб сувга
Тамшанади нуроний бир чол.
Тўймагандек кўзлар уйқуга
Ғарибона мудрар бир аёл.

Оқшом тушгач қишлоқдан шу он
Хотин-халаж қайтар чодирга.
Мадинадан кўринмас нишон
Кеч кирса ҳам сўнгсиз адирга..
Мадинани ахтариб Каро
Сой ёқалаб чопди сарсари.
Бирдан яшил бутазор аро
Жуфт шарпага тушди назари.
Бир вужуддек икки бахтиёр
Синқорарди висол шаробин,
Қўллар эди белларда камар,
Учратганди ой ўз офтобин.
Шавкат юзиң силар Мадина
Йўқотганча эсу ҳушини.
Бахтдан кўзда порлар нишона —
Тутган каби севги қушини.

* *
•

Мадинани йиғлатиб юм-юм,
Чодир томон судради Каро.
Чодир эмас, бағрин этиб хун,
Қабр томон судради Каро.

— Эрга тегмоқ бўлса ниятинг
Топиларди ўзимиздан ҳам.
Йўқолдимиз қизлик уятинг,
Кўнглимизга солдинг ғам-алам.
Қариндошлар олдида буткул
Юзимизни қаратдинг ерга.

Эрсирамай, ергипа кетгур!,
Шундай кўра, кирсайдинг ерга,
Сенга тутиб уч-тўрт кун мотам,
Таъналардан қутилар эдик.
Қизим бор ҳам демасди отанг,
Эл олдида энди ким бўйдик?
Бизнинг ҳам урф-одатимиз бор,
Урф-одатга этгин итоат.
Мингбулоқнинг юзини энди
Тушингда ҳам кўрмайсан минбад.

— Юрагимни тилманг пичоқсиз,
Раҳм-шафқат қилинг, онажон.
Сиз — покиза, сутдаини оқсиз,
Кўнглимни ҳам билинг, онажон.
Биз инсонимиз лўли бўлсак ҳам,
Шаҳот, бизлар қушдан бўлсак кам.
Қушда ин бор,
Бизда йўқ макон,
Маконсиз ҳам яшарми инсов!
Мингбулоқлик барча қиз қувноқ,
Меҳнат билан топар обрў-шоп.
Дугона деб сийлашар ҳар чоқ,
Гадо бўлмам энди, онажон!

— Оқ сут эмган тилинг кесилгур,
Кўзинг оқиб тушиб, кўр бўлгур,
Маҳмадона, бас қилгин энди,
Она дея атама мени.
Мадинани қарғиш тумани
Қоплаб олар қора булутдай.
Онасининг таъна тўфони
Кўринади даҳшатли ўтдай...
Қирқ бир ямоқ кўрпа ёпинган
Лўлиларни босади мудроқ.
Шавкат томон қалби талпинган

Ишиқ бекаси чодирда уйгоқ.
Кўз ёшлари бўлиб шашқатор
Мадина ўз бахтин ўйлайди
Ва бахтидан егандай озор,
Қўшиқ билан дардин сўйлайди:

— Оҳ, манглайим шўр акач,
Мени этди саргардон.
Шўр қисмат мисли тикач,
Кўнглимни этди вайроп.
Ҳаёт, сенда ҳаққим бор,
Қисматим этма қора.
Сенда яшай бахтиёр,
Қалбимни этма пора.
Кўкда сузар тун маликаси
Кузатгандай қизни чодирда.
Ҳамон уйгоқ севги бекаси,
Сой садоси янграр адирда.

* * *

Эрта тонгда лўли кўраси
Йўлга тушди узоқ-узоққа.
Мадинада лўли тўрваси,
Куни қолди яна таёққа.
Мадинанинг жигар-бағри хун,
Эргашади кўра изидан.
Телба бўлиб қолгандай беун,
Ёш маржони томар кўзидан.
Кийим-боши чапга беланиб
Довдирайди Ургут йўлида.
Дард ишлари дардга уланиб
Судралади таёқ кўлида.

Мадинанинг кўнгил зорига
Шавкат қалби беради садо.
Мадинанинг кўнгил торига
Шавкат қалби беради наво:
— Тоғдай собит бардошинг тугаб,
Талқон бўлиб қолма, Мадина!
Жаҳолатга тақдиринг ўраб,
Шамдай сўлиб қолма, Мадина!
Бахт бўйини уфуриб ҳаёт
Шайдо этар лўли қизини:

— Эй, сен ҳаёт! Бер менга нажот,
Мен ҳам кўрай бахтнинг юзини.
Сени севдим,
Эй, порлоқ ҳаёт!
Сен — қуёписан, мен унда ёлқин.
Сенсиз менга йўқдир саодат,
Сен — дарёсан, мен сенда тўлқин.
Сен — севгисан, мен сенга ташна.
Висолингга сира тўймайман.
Сен — бир гулсан, мен унда шабнам,
Қуёш олов ёқса, сўпмайман!

* *
*

Шавкат нотинч, Шавкат бетоқат,
Чўғ тушгандай маъсум кўнглига!
Юрагида изтироб қат-қат,
Кўзлари ҳам ўхшар мунглига.

Ўчоқдаги олов ҳам
Ёна-ёна кул бўлур.
Майсадаги қиров ҳам
Қуёш ўпса тикилур..
Саҳродаги гиёҳ ҳам
Сўлар ёмғир ёғмаса.

Спёҳдонда спёҳ ҳам
Қурпир одам боқмаса.
Қўй бўлмаса, қўзи ҳам
Уни излаб келмайди.
Ишқ бўлмаса, қалбинг ҳам
Ерга вафо қилмайди.

Хаёл ичра гарқ бўлган Шавкат,
Салт тулпори учар юлдуздай.
Юрагида улкан муҳаббат
Тўлқинланар асов денгиздай.
Муҳаббатнинг олов вулқони
Борлиғига солар ғалаён,
Зилзиладай титрайди тани,
Хаёллари кўтарар тўфон.
Кенагасдан топмай ном-нишон,
Излар уни Мирзақишлоқдан.
Кўрмадим деб бош эгар Сўфён,
Дардсингандай қайтар Гулбоғдан.
Юрагига қиз урган чақмоқ,
Кўзларидан кўринар яққол.
Жисмида зўр момақалди роқ
Гумбурлайди Гавҳарсой мисол.

Сен эй, севги!
Кўрми кўзларинг?
Гинаю рашк соқчими сенга?
Юрагимга кирган кезларинг,
Кўр кўз билан боқдингми менга?
Мадинани топишим аён,
Дийдорига тўярман бир кув.
Қолмас сира кўнглимда армон,
Дил-дилимдан суярман бутуп.
Мадинани илк дафъа ўпган,
Сабо эмас, нафасим меним.
Еноғига нафосат сепган,

Баҳор эмас, бўсам ва қалбим.
Сен эй, севги!
Сен эй, муҳаббат!
Бош эгасан қалбимга тамом.
Бошлапаркан сен билан ҳаёт,
Бахтиёрдир ҳаётда одам!

Шавкат елар,
Учқур тулпорин
Кишнашига тоғ берар садо.
Учиб борар Мадина сари
Дил тубидан кўчган бир нидо.
Юрагини эзиб қайғу бот
Кирар экан Қуйичинорга,
Қишлоқ томон йўлни бурган пайт,
Кўзи тушди жулдур чодирга.
Нуртой чолнинг таниш эшаги
Ўтлаб юрар чодир ёнида.
Ҳаширқди-ю, йигит кўкраги,
Ишқи ёнди юрак қонида.
Юзларида балқди табассум,
Қувончига тор келди жаҳон.
Чодирларга термулди бир зум,
Вужудини босди ҳаяжон.
Чодир томон йўл олди аста,
Бирдан тўхтаб қулоқ солди у.
Шарқирарди дарё олисда,
Кўпирарди дилида қайғу.
Остонада кўринди шу дам
Барзангидай Каро паҳлавон.
Урган эди юзига алам,
Тўлган эди кўзларига қон.
«Мадинамиз сендан кечган воз,
Кўринмоқни ҳатто истамас.»
Шавкат қалби титради ноҳос
Ва чайқалди у мисоли маст.

«Наҳот мени севмайди, йўқ, йўқ,
Қаро менга ёлғонни айтди»
Гоҳ ишониб, гоҳо ишонмай
Шавкат ғамгин ортига қайтди.
«Наҳот мени унутган, йўқ, йўқ,
Унинг ишқи кўксимда қолди».
Йигит худди теккан каби ўқ
Майсазорга бирдан йиқилди.
Бор вужуди озор чекканча,
Тақдирини минг бор ланъатлаб,
Инграб ётди ярим тунгача
Ва қайғуга тўлиб кетди қалб.

* * *

Ярим кеча, уйқуда ҳарён,
Сой бўйида милтиллар чироқ.
Фарзандига бўлиб нигорон,
Бўстон хола ўлтирар уйгоқ.
Шитир этса дарахтнинг барги
Дарвозага термулади зор.
Янроқ мисол сарғаяр ранги,
Кўнглин қийнар соғинч ва дийдор.
Бир-бир юриб оёқ учида
Шавкат ғамгин сунага ўтди.
Соғинч ўти ёниб ичида
Онаизор уйғошиб кетди:

— Бўйгинангдан ўргилсин онанг,
Сенсиз кўнглим бўлди безовта.
Овунчоғим экансан, болам,
Мени ёлғиз қолдирма қайта.
— Опажоним, менман гуноҳкор,
Кўнглим сизга этмадим ошкор.
Юрагимда меҳрин ардоқлаб,
Меҳрин эмас, қалбини сақлаб

Лўли қизга кўнгил қўйдим мен,
Кўнгил эмас, жондан суйдим мен.

Она ҳайрон,
Она дили шом,
Беролмайди ўғлига дашном.
Фикрлари қуриган чўпдай,
Чуваланар тугунсиз ипдай.
Санчилгандай игна жисмига,
Жисмигамас, бутун кўксига.
Оғир ўйлар кўтариб тўфон,
Оғзин зўрга жуфтлади Бўстон:

— Бир шарча эт, кичик жон эдинг,
Чумчуқдайин полопон эдинг.
Кўзга уйқу қўндирмай зарра
Тонгни тутдим бешигинг узра.
Тўнғич эдинг, даданг ҳар куни
Шон-шавкатим деярди сени.
Уруш уни тортди домига,
Домигамас, машъум комига.
Доғ туширмай даданг номига,
Номи билан обрў-шаънига
Камолотга етказдим сени,
Болам, менга қулоқ сол энди.
Лўли қиздан камми Гуландом,
Унга ҳавас қилар ҳар одам.

— Она, севги ҳар бир юракка
Бир бор меҳмон бўлар дафъатан.
Гоҳ кўтарар уни юксакка,
Гоҳ ўйқонга отар одатан.
Қалбингизнинг буйруғин мудом
Адо этиб келдим, онажон!
Уэр этинг, онажон, бугун,
Ишқдан жудо бўлмайман мен,

Шавкат сўзи, Шавкат дардида
Онаизор паришон ва лол.
Фарзандининг эзгу бахтидан
Ўз бахтини кўргандай яққол.
Она билмас, қаноти синди
Бу кеч ўғлини орзу-тилагин,
Она билмас, Каро сўзлари
Кемирарди Шавкат юрагин.

Қадим Даргом,
Баҳайбат жарлар
Хувиллайди таги йўқ гордай,
Силкинади мункайган толлар,
Тепаликлар мудрайди нордай.
Сукунатда кўҳна қабристон,
Навда-ниҳол қаддин буккандай,
Мадинада минг жабру ситам,
Кўзларига мотам чўккандай.
Хаёлига келар ўтган тун,
Эшитилар Каро сўзлари:

— Азлу азал бўлмаган дилхун,
Мағрур бўлган лўли қизлари.
Эшит мени, эшит, Мадина,
Ялинаман, менга қайлиқ бўл.
Унут Шавкат исмини, англа,
Йўқдир сира ортга қайтар йўл.
У қайтмайди, у сени севмас,
Уйланармини қўшни қизга у.
Ҳозир балки юрар ишқдан маст.
Унга ётдир сен чеккан қайғу.

...Тун тортаркан тобора хира,
Қутуллолмаи уйлар жабридан,
Ҳамма ухлаб қолгач Мадина
Пинҳон чиқиб кетди чодирдан.
Ошиб қора қирлар қўйнини,
Худди тунда адашгандек қуш,
Тонгда етди сой қирғоғига
Ва тикилди сувга фаромуш.
Дунё билан видолашгандай
Чор-атрофга назар ташлади.
Ҳаёт билан жудолашгандай
Видо айтиб кўзин ёшлади:

— Хайр, она,
Бокира ҳаёт!
Хайр, вурга
Чулганган дунё!
Сенга тўймай кетарман, наҳот?!
Наҳот мени ютар бу дарё!
Боқди: гуллар уругини тишлаб
Қушлар учар эркин фазода.
Қандай қилиб дунёни ташлаб
Кетмоқ мумкин шундай лаҳзада.
Бирдан бағри тўлди меҳрга,
Майсаларини ўпиб энтикди.
Таъзим қилди у она-ерга,
Шан қуёшга кўзини тикди.

«Мен яшашни истайман, майли
Армонларга турсам басма-бас.
Юракдаги ишқим туфайли
Яна тўйиб оламан нафас».
Сўнги марта боқди Даргомга,
Қишлоқ сари кетди сарсари.
...Қамчи босиб учқур самавга
Уни излаб келарди ёри.

* *
#

Сўқмоқ йўлдан қандайдир бир қиз
Бўзтўрғайдай бўзлаб борарди.
Шавкат мингап саман изма-из
Ўша қизни кўзлаб чопарди.
Шамолдан тез учгудай Шавкат,
Яқинлашар улар ораси.
Мадинага кўзи тушган вақт
Янгиланди кўнгил яраси,
Мадинанинг хомуш кўзлари
Оҳ чекарди.
Мадина гамнок,
Хомуш эди,
Фаромуш эди,
Қанотлари синган қуш эди.
Йўқ, синганмас, қайрилган эди,
Жуфт қанотдан айрилган эди.
Шунинг учун парвоз этолмай,
Шунинг учун ёрга етолмай,
Шунинг учун кўзлари маъюс
Макоп топмай дайди эди қиз.
Шавкатига кўзи тушганда,
Ақлу ҳуши бошдан учганда,
Кипригига қўниб олди нам,
Киприк эмас, юзларига ҳам —
Эригандай ҳижрон ва қийноқ,
Қўшилгандай дарёга ирмоқ.
Тоғлар узра зиёбахш қуёш
Муҳаббатдек сочарди зиё,
Эрир эди юракдаги тош,
Тўла эди қувончга дунё.

* *
*

Қояларга қўйиб кифтини
Енбошлаган чексиз олмазор.
Келин таққан маржондай гўё
Навдаларда олмалар ларзон.
Тоғ уфқини айлар нурафшон
Барно қизлар, соҳибкор қизлар.
Сой оқади ўқиб шараф-шон,
Қуёш бундан саховат излар.
Дарахтларга қўйганча нарвон,
Жонон қизлар теришар олма.
Қўли-қўлга тегмайин шодон
Олма ташир Раъно, Буолма.
Толеидан бўлмай пушаймон
Олма терар Мадина қувноқ.
Унга ҳеч ким бермайди дашном,
Келиним дер бутун Мингбулоқ.
Бўстон хола Шавкатдан кўра
Мадинани севади жондан.
Ҳамма уни ўтқизар тўрга,
Ҳамма яқин,
Ҳамма меҳрибон.
Ҳеч ким уни «таги паст» демас,
Тақдиридан этмас шикоят.
Мадинасиз бирор тўй ўтмас,
Унга ётдир кўҳна ривоят.
Гул баргига қўнгандай шабнам
Тер маржони пешонасида.
Бахт жомини сипқорар шодон
Эркин меҳнат кошонасида.
Юракдаги эзгу ўйлари
Қўшиқ бўлиб қучар самони.
Олмазордан янграр қуйлари
Мафтун этиб ҳамма-ҳаммани:

— Ҳаёт, сепдан шодман бир умр,
Онамдан ҳам азизсан менга.
Сен бергансан кўзларимга нур,
Севги қадар лазизсан менга.
Сен силадинг менинг бошимни,
Мажнунтолдай букмадинг қаддим.
Сен аритдинг кўздан ёшимни,
Сен мунаввар айладинг бахтим.
Ишқим шамдай сўнай деганда,
Қуёш умрин бахш этдинг менга.
Ғам қушлари қўнай деганда,
Иқбол бўлиб кўриндинг менга.
Мадинанинг шўх овозидан,
Қўшғидан маст бўлар қизлар.
Ҳаёт сари илк парвозидан
Чақмоқ янглиғ чақнайди кўзлар.

Мадинани излаб, ўртаниб
Олмазорга бурилди Шоҳбон.
Лаччиқ ғусса ўтида ёниб,
Кўз ўнгини қоплади туман.
Қуригандай танида дармон,
Юрагида сўнди ҳарорат.
Умри гўё тубсиз бир уммон,
Янгиланди кўҳна жароҳат.
Мадинага термулиб Шоҳбон
Қотиб қолди, тош бўлиб гўё.
Нигоҳида ёрипти жаҳон,
Йиллар оқди ёш бўлиб гўё.
Сўз қотолмай қийналди жони,
Жони эмас, йўқ, хону мони!
Кўзлар кўзга тикилиб қолди,
Ҳайрат наҳри ичра йўқолди.
Ҳаяжондан Мадинаси лол,
Тили бўлмас бир сўз демакка.
Шоҳбон қадди бўлганидан дол

Кўксен торлик қилар юракка.
Бошиш олмай қизин бағридан,
Она йиғлар,
Она тўқар ёш.
Мадинанинг тутиб барида,
Еяворади, дил тўла оташ:

— Хайриятки, кўролдим сени,
Бор экансан ёруғ дунёда.
Ҳар кўргандан сўрардим сени,
Умринг бўлсин қувдан зиёда.
Ҳаққинг бордир
Токи бир умр
Қарамасанг юзимга, қизим,
Ҳаққинг бордир
Қилмоқ учун кўр
Чўп тиксанг ҳам кўзимга, қизим.

— Йўқ, онажон!
Она номига,
Она тутган ҳаёт жомига
Қора доғни кўрмагум раво.
Шудир менда орзу, муддао.
Сизда гуноҳ йўқдир, онажон,
Сиз фарзандга содиқ, меҳрибон.
Гуноҳқорман, афв этинг тамом,
Набирангиз ҳаққи, онажон!
— Қуллуқ бўтам!
Ба ҳаққи худо,
Сендан буни кутмовдим асло!

ХОТИМА

Олтин кузак юки кифтида,
Қўйдайд ювош тошқин Гавҳарсой.
Сахий қуёш нурли тафтида

Чексиз боғлар очади чирой.
Шовиллаган олмазор боғлар
Борлиғини очар дунёга.
Ерга тегар ҳосилдор шохлар
Етган каби чини муддаога.
Тоғ кифтида қизариб, аста
Товлаиғанда қуёш байроғи,
Уйғонади тоғлардан настрада —
Янги ҳаёт — лўли қишлоғи.
Тўқин яшар, яшайди подмон,
Анор каби порлар юзлари,
Тоғдан қолхоз боғлари томон
Йўл олади лўли қизлари.

Бахтиёрдир Нуртой, Шоҳбон ҳам,
Тақдирига тап бериб Каро
Тракторини елдиран илдам
Чексиз адир, далалар аро.
Бахтиёрдир ҳар ёш, ҳар қарн,
Юрак борки саодатга ёр,
Далаларда қўшиқ янграйди,
Бу қўшиқда шундай сўзлар бор:
«Ҳаёт завқи жўш урсин яна,
Нурга тўлсин одил замона.
Салом сенга, эй, янги ҳаёт!
Салом сенга, бахту саодат!»

Толендаш шодланиб, мамнун
Олма терар Мадина қувноқ.
Дилда дард йўқ, юраги бутун,
Кўзларида нур ўйнар оппоқ.
Юракдаги эзгу ўйлари
Қўшиқ бўлиб қучар самонни
Юрагидан учган куйлари,
Мафтун этар бутун дунёни:

— Сени севдим,
Севаман, ҳаёт,
Сен қуёшсан, мен унда ёлқин.
Сенсиз менга йўқдир саодат,
Сен дарёсан, мен сенда тўлқин.
Сеп — опа-Ер,
Мен бир чашмаман.
Кўкрагингдан сапчийман қайноқ.
Сен — меҳнатсан!
Унга ошнаман,
Қучоғингда тер тўккум қувноқ.
Сен — бир гулсан,
Мен унда шабнам.
Қуёш олов ёқса, сўнмайман.
Сен — севгисан,
Мен сенга тапша,
Висолинга сира тўймайман!

1960—1980

КОСМОНАВТНИНГ ОНАСИ

1

Одамларнинг тўлқинидан,
ҳаяжонидан,
Қизил Майдон энтикади,
энтикар Ватан.
Фазокорнинг соддагина
Онажонидан,
Миллион қалблар нурланади,
нурланар Ватан.
Замин каби камтар, аммо,
бағри кенг она
Кўзларида ҳаяжондан
қатра-қатра ёш!
Ўз бошидан баланд тутди
уни замона,
Мишбар узра жилмаяди
гўёки қуёш!
Зотан, олтин муҳаббатдек
қуёш қаримас,
Йиллар унга қолдиролмас
изини асло.
Буюк неъмат — юрагидан
оташ аримас,
Қуёш билан дунё эрур
бу кекса дунё!

Лек, онага яшарини
бермади қуёш,
Фақат ёшлик табассумин
берди улуғ юрт.
Ошиқ сочлар ҳусн бўлиб
эгар экан бош,
Унда мардлик тимсолнин
кўрди улуғ юрт.
Майдон узра чайқалади
алвоп шиорлар,
Байроқлар ҳам таъзим этар
унга пештоқдан.
Қаламинин тарашларди
чечан шоирлар,
Олқишлар ҳам янграр эди
яқин-йироқдан.
Бутун дунё эфирлари
пойтахтга пайванд,
Пойтахт билан бирга нафас
олар одамзод.
Москваниз уриб турган
юралка монанд,
Ўша юрак измидадир
чексиз коинот.
Туйғуларнинг оқимида
ургандай жавлон.
Дил-дилидан тошаётир
орзулар кўркам.
Она бўлиб, Шоршелидан¹
чиқмаган инсон
Кўкрагига сиғмаётир
юраги бу дам.
Азиз ўғлин ардоқлаган
муқаддас тупроқ

¹ Ш о р ш е л и — типик булоқ демақдир.

Онадан ҳам минг-минг карра
шодумон бугун.
Онага ҳам она бўлган
муқаддас тупрок
Кўклам каби дориломон,
беармон бугун.
Қуёш ўғли бунёд этиб
янги меридиан,
Сомон йўлини айлангирди
сўқмоққа, ахир.
Иш эшолмай қолди ҳатто
машҳур Магеллан,
Фазокорга қуёш ҳам бош
эгмоқда, ахир.
Кўзларимни уйқу қуши
тарк этди тамом,
Фахр, ғурур олиб учар
ҳар бир онимни.
О, Онажон! Қабул этгил
бугун менинг ҳам
Мисли баҳор тошқинлари —
ҳаяжонимни.
Заркокилли Зарафшондан,
Самарқанд ёқдан
Шоршелига қалбим қушин
учирмоқчиман.
Чанқоғимни қондиргали
тиник булоқдан,
Юрагингни юрагимга
кўчирмоқчиман.
Кўзларингдан меҳр болини
эмиб, эй она.
Машъал қилиб кўз-кўз этгум
жумла жаҳонга.
Йўлларингда лозордай
униб, эй она,

Ургутимда кутиб олгум,
келгил, меҳмонга!
Онам сенга таниш эмас,
сен таниш бироқ,
У ҳам сендай соддагина,
камтар бир аёл.
Билсанг эди Андриян
кўкка учган чоқ
Туролмади бир жойда,
кечди минг хаёл.
Не хавотир, не бир ташвиш,
не-не ҳаяжон,
Не хаёллар кечмади, о,
азиз бошидан.
Йўқ, ажабки, онам янглиғ
оналар бу он
Кўзларини тиёлмаса
севинч ёшидан.

2

Севил¹ бошин қўяр экан
Волга тўшига,
Тўлқинларин оҳангида
бир куй бор эди.
Олмазору олуҷазор
боғлар исига
Маст бўлгандай, қарашида
бир ўй бор эди.
Шоршеленинг шарқираган
биллур чашмаси,
Бу давронга бир қасида
ўқирди ажиб.
Чебоксари тоғларидан
ҳаёт ташнаси —

¹ С е в и л — Цивил дарёси

Қуёш қпадек мўраларди
сочларин ёйиб.
Еруғликдир турфа эҳсон
ҳар бир одамга,
Қуётга ҳам табассумдир
энг қутлуғ инъом.
Она Қуёш билан сирдош
тургани дамда
Еру кўкни чулғаб кетди
бир учқур пайғом:
— «Восток — 3» ҳам коинотга
чикди мардона,
Андрияннинг парвозига
қойилдир жаҳон...
Радионинг садосига
ишонмас Она,
Кўзларига дув ёш келди —
ёниқ ҳаяжон.
Бу кўз ёшлар — севинч ёши,
иқбол шабнами,
Бу кўз ёшлар — қалб денгизини
жавоҳиридир.
Бу кўз ёшлар — бахт йўлдоши,
ҳаёт кўклами,
Бу кўз ёшлар — армон тўла
дил суруридир!
Кошки, менга азиз онам
кўзларида ҳам,
Қувонч ёшини кўрмак мангу
қилсайди насиб.
Кўкрагимга бошини қўйиб
хушнуд ва хуррам,
Дея олса, ўғил бўлдинг,
менга муносиб.
Ўз ўғлининг парвозидан
чўчиркан Она,

Тагин диктор овозидан
тигради олам:
— Коинотни забт этмоқда
одамзод мана,
Эрта-индин юлдузларга
қўяжак қадам!
«Рост экан-а» дея бир оз
келди ўзига,
Кўз ёшларин артиб қўйди
рўмоли билан.
Ойнагини қўндирмоқчи
бўлиб кўзига
Чорпоядан турганида...
барча ёш-яланг,
Чолу кампир, қўни-қўшни —
Бутун Шоршели
Уни қуршаб олган эди
мисли парвона.
Тоғ бургути янглиғ учар
наҳотки ўғли,—
Бир ишониб, бир ишонмай
жилмаяр Она!

3

Қоинотда кезар экан
жигарпораси,
Осмон билан пайванд эди
она юраги.
Юлдузларни қучгандайин
кўзин қораси,
Ҳимолайдай баланд эди
она кўкраги.
Андрияннинг коинотдан
берган саломи
Унинг чигал хаёлларин
этди беғубор.

Буюк пидо титратаркан
еру самони
Юрагини чулғаб олди
чексиз ифтихор.
Кун ботишни олранг билан
бўяркан қуёш,
Хайрли тун тилагандай
жилмайди унга.
Одам учун яралгандан
ерга уриб бош —
Қуёш мангу қарши экан
зим-зиё тунга.
Шунинг учун бисотидан
сочган зиёси
Юлдуз бўлиб тун қўйинини
этмиш чароғон.
Ой бетига тушганида
кўзин қиёси.
Ўз пурини этар экан
унга армуғон.
Уйқу билан видолашиб,
боқиб юлдузга
Фарзандини — қалб қуёшини
кузатар она.
Юлдузлар ҳам милт-милт ёниб
кўринар кўзга,
Фазокорга сайёралар
бўлмиш парвона.
Нигоҳини узолмаскан
олис осмондан,
Фарзандидай сайр этади
хаёл кўкида,
Иштиробга келар экан
ўтмиш замондан,
Тўлқин отар, туғён урар
қалби кўксида...

Узоқ сургун азобидан
 қайтаркан Тарас¹
Палубада туриб қолди
 оғир ва ўйчан,
Чебоксардан кўзларини
 узмай бир нафас,
Жабрдийда калби яна
 кўтарди туғён.
«Гўзал шаҳар, туғилгандай шунда табиат!
Тоғлар унга бунёд этган олтиндан бешик.
Камбағаллик тинкасини қуритар фақат,
Таҳқирланиш гирдобида ҳар уй, ҳар эшик.
Бу бинолар қандай бино? Чувашгами? Йўк!
Рус черковини қуббаси бор, қарамдир динга.
Бунда диндор чўқинтирар, урар унга дўк.
Шўрлик чуваш интизордир бахтиёр кунга».
Қўбузчининг дафтарида
 қолган бу сўзлар
Октябрда бомба бўлиб
 портлади гўё.
Улуғ Ленин куёшидан
 пур эмди кўзлар,
Чувашистон қўлин тутди
 янги бир дунё!
Чебоксари биносининг
 кўҳна тамғаси
Чириган тиш каби суғриб
 ташланди тамом.
Юракларни ёритолди
 илм шуъласи,
Бахт жомидан май симирар
 бунда ҳар одам.
Чувашларга биринчи бор
 инсон ҳуқуқин,

¹ Тарас Шевченко

Инсон қилиб таъитганин
лешинча даҳо,
Ефремовни¹— чуваш халқин
тўнғич ҳақимин
Қарши олган кунни халқлар
унутмас асло!
Ульяновлар оиласин
тўрида илк бор
Чуваш ўғли² маърифатдан
олганди ёлқин.
Тамак-каси овулида
қилиб ифтихор,
Мингдан зиёд халқ қўшиғин
асради оқин³.
Уқубатлар дунёсидан
уч хазинани
Октябрнинг даҳосига
этгали эҳсон —
Юз минг сўзу, юз минг қўшиқ,
юз минг зиёни,
Қорачиқдай асраб улар
келтирди омон.
Сен-чи, «Монд»да⁴ Анри Пьер
журналистман деб,
Бўхтон тошин иргитибсан
чуваш халқига.
Пушкин шеъри оҳанг бермас
«дағал тил»да деб,

¹ А. Е. Ефремов—биринчи чуваш миллий врач

² И. Я. Яковлев — биринчи чуваш миллий маърифатпарвари

³ Гаврил Фёдоров — чуваш халқининг улкан оқини

⁴ Францияда чиқадиган буржуа газетаси

Узинг найза санчибсан-ку,
бадбин қалбинга.
Пушкин эмас, ўз тилида
Бальзак, Гюго,
Байрон, Гейне, Тагордан ҳам
баҳраманд халқ бу.
Қай бир уйни очиб кўрма,
қаршингда «Сура»¹
Коммунизм гимнин этар
тараннум мангу!
Бичурину² Скворцовлар³
биринчи дафъа
Чуваш халқин танитганди
бутун дунёга.
Узинг сўймас шуҳратини
Шоршели, мана,
Дунёгамас, кўтаролди
ҳатто фазога.
Фазога боқ, кўрябсанми
узинг ўғлини!
Ойдин тунда мен-ку уни
кўриб турибман.
Юлдузларнинг пештоқига
ундаб қалбини,
Юрагида юрак бўлиб
уриб турибман.
«Бутун олам ҳайрат билан
боқар самога,

¹ Чувашистонда чиқариладиган пчаница

² Н. Я. Б и ч у р и н и — Пушкиннинг дўсти биринчи хитой-рус луғатини тузган, Шоршели яқинидаги Акулева қишлоғида туғилган

³ Н. Ф. С к в о р ц о в — биринчи чуваш учувчиси.

Кониотда икки лочин
учиб юрибди!
Ўзи билан Шоршелини
ёйиб дунёга,
Ўитъалардан-қитъаларга
кўчиб юрибди».
Она баттар тўлқинланди,
ҳаяжонланди,
Жой тополмай қолди ўзин
қўймоққа она.
Кўз ўнгиди қарчиғайдай
ўғли жонланди,
Орзиқарди уни тўйиб
қучмоққа она.
Улуғ Ленин қадаб кетган
дўстлик уруғи
Она-Ердан униб чиқди
қуёшга қадар.
Ерда эмас, фазода ҳам
дўстлик кўриги
Очилганин бирдек, мана,
кўрмоқда башар.
Самони ҳам титратмоқда
дўстлик қудрати,
Дўстлик билан муқаддасдир
юрту элимиз.
Қўшиқ бўлиб яралгандир
инсон ҳаёти.
Фазакорлар қўшиғини
қуйлар тилимиз!
«Йўлимизга азалдан
Сайёралар интизор.
Бағри муз сайёралар,
Сайҳонлар кутар сокин.
Сайёралар ичида
Бебаҳодир Еримиз

Ҳеч бир сайёра Ердек
Кутолмас бизни, лекин»¹
Фазокорлар куйладилар
 бунн фазода,
Зотан бизнинг қўшиқ унда
 янгради илк бор.
Миррихда ҳам, Зухалда ҳам,
 Ой ва Зухрода
Қуёш буни эшитмакка
 бўлибди хумор.
Сайёралар бағри муздай
 бўлса ҳам, лекин,
Унга қуёш ҳароратин
 этамиз ҳадя.
Йўқотилур атом билан
 водород бир кун,
Фақат тинчлик гулларида
 яшнагай дунё!
Циолковский хаёллари
 шам бўлса агар,
Офтоб каби порлатолдик
 еру самода.
Сатрларда ёниб турган
 олим юраги
Коммунистнинг қалби билан
 учар фазода.

4

Радионинг ёнидан ҳеч
 жилмай бир қадам,
Онаизор Москвага
 қулоқ тутуди.

¹ «Фазокорлар қўшиғи»дан

Она билан ҳамдард бўлиб
бу кекса олам
Фазокорнинг қаршисида
таъзим этади.
Кун қиёмга келай деган
чоғда дафъатан
Левитаннинг овозидан
олам титради:
— Икки лочини она-Ерга
қўнди соғ-омон,
Ўз бурчини адо этди,
пойтахт кутади!
Оназор Волга каби
вазмин бўлса ҳам,
Кипригидан зўра артди
севинч ёшини.
Пётр ҳам, Зинаси ҳам,
ҳамқишлоқлар ҳам,
Юлдуз каби қуршаганди
ер қуёшини.
Улар эмас, дунёдаги
борки одамзот
Тўйиб-тўйиб ўпмоқчийди
онани гўё.
Мағрур бошин эгиб ҳатто
асрий коинот,
Қуёш бўлиб, юлдуз бўлиб
сочарди зиё.
Африканинг чўлларида
юрган занжи ҳам,
Қўлларига меҳр ила
қалам тутганди.
Уч миллиард, ундан ортиқ
жаҳон аҳли ҳам,
Оназор биринчи бор
шоир этганди!

Икки само лочинига,
 икки онага
 Улуғ пойтахт гулларини
 сочди беармон.
 Ленин сўзини машъал этиб
 бутун дунёга,
 Кафти узра кўтарганин
 кўрди бу даврон.
 Ҳар бир юрак муддаоси,
 сарвари бугун,
 Ҳар бир қалбнинг раҳнамоси,
 сирдош ҳамроҳи —
 Қизил Майдон оғушида
 жилмайиб мамнун,
 Фазокорлар онасини
 қутлайди доҳий.
 Элу юртнинг қувончига
 дил-дилдан пайванд
 Опаизор кўзойнагин
 оҳиста тақди.
 Одамлардан кўз узолмай
 тураркан хурсанд,
 Улуғ Ленин суратига
 миннатдор боқди:
 — Бу дунёда бир севги бор —
 гўдак каби соф,
 Бу дунёда бир севги бор —
 оловдан оташ.
 Бу дунёда бир севги бор —
 чашмадан шаффоф,
 Бу дунёда бир севги бор —
 жонларга туташ.
 Бир севгики, гулдан нозик,
 қиличдан кескир,

Бир севгики, табиатдек
 соҳибни қудрат.
Бир севгики, тоғ лочини
 сингари учқур,
Бир севгики, толенни
 қуршаган шафқат.
Тиллар аро дoston бўлган
 севги — бир учқун,
Ул севгида қон ва томир —
 мозий, келгуси.
У туфайли башар бутун,
 бу олам бутун,—
Омон бўлсин ўша севги —
 Она севгиси!
Ҳузурингда тиз чўкканим,
 ёшим тўкканим,
Ушбу севги ҳурматидир
 о, улуғ доҳий!
Фарзандимнинг баланд қадрн,
 бошим эгганим,
Ушбу севги ҳикматидир
 о, улуғ доҳий!

1962, август.

САМАР ВА ҚАНД

Уғлим Фаррухжонга

Жуда қадим замонда,
Кўҳак деган томонда,
Зарафшон қирғоғида,
Кониғил қишлоғида
Яшаркан икки инсон,
Икки дўсту қадрдон.
Бири тунлар беармон
Гилмоёга бериб жон,
Юрағида борини,
Меъморлик ҳунарини
Элга қилиб намоёнш,
Кўнгли топиб оройиш

Қураркан кўркам бино,
Маҳлиё экан дунё.
Бири эса қўй боқиб,
Дарё синғари оқиб,
Соҳил бўйлаб кезаркан,
Гул водийни безаркан.
Найини олса қўлга,
Дарс бераркан булбулга.
Кун кетидан кун ўтиб,
Тун кетидан тун ўтиб,
Учрашиб қолса дўстлар,
Нигорон боқиб кўзлар,

Киприкларда ўйнаб ёш,
Таъзим билан эгиб бош,
Қучоғини кенг очиб,
Меҳр гавҳарини сочиб,
Юраклар уриб туғён
Кўришаркан икки жон

Кун ботиб тонг отаркан,
Тонг отиб кун ботаркан,
Икки дўст юрагида,
Икки дўст тилагида
Бир армони бор экан
Ва бир орзу ёр экан.
Иккови кўрса ўғил,
Дўст бўлсин деркан нукул.
Қиз бўлса-чи, дугона,
Бир-бирига парвона.
Ўғил ва қиз туғилса,
Бахт нурига йўғрилса —
Тоҳир билан Зухродай,
Юсуфу Зулайҳодай,
Фарҳод ва Ширин янглиғ,
Лайлию Мажнун янглиғ
Бўлиб ошиқу шайдо,
Элни қилсин маҳлиё,
Дея икки қадрдон,
Меъмор билан шўх чўпон
Белни боғлашиб маҳкам,
Кўҳакда қуриб маскан,
Қайғу-ғамдан бегона,
Элга бўлиб парвона,
Сарғаймай мисли сомон,
Яшаркан дорилмомон.
Наврўз кулган чоғида,
Шўх дарё қирғоғида
Қутилган кун ҳам келиб,
Қутилган тун ҳам келиб,

Икки ёш хонадонда,
Дўстлар бош хонадонда
Айни топготар чоғи,
Ёниб умид чироғи
Туғилмиш икки фарзанд,
Икки ширин, шўх дилбанд:
Бири ўғил, бири қиз,
Бири ой, бири юлдуз.
Дўстларнинг шодлигидан,
Кўнгли ободлигидан,
Тўлқин отиб Зарафшон,
Ўқиганмиш шараф-шон.
Булбул бағрин доғ айлаб,
Дўстлар кўнглин чоғ айлаб,
Гулга бўлиб парвона
Қўшиқ айтмиш мастона.
Шогирдини елдириб,
Чўпон бир қўй келтириб
Икки фарзанд шаънига,
Икки дилбанд номига,
Умри узоқ бўлсин деб,
Бахти кундай кулсин деб
Қассоб сўйибди қўйни.
Қилгани катта тўйни
Карнайлар чалинибди,
Сурнайлар чалинибди.
Барчани чорлаб шодмон,
Осишибди дошқозон.
Кўҳакнинг оқсоқоли,
Юздан ошган бир чоли,
Суриштириб зотини,
Гўдакларнинг отини
Китобдан излаб узоқ,
Оқибат дебди шундоқ:
«Чўпон билан меъморнинг,
Қон-қардош, биродарнинг

Дўстлиги эди асил,
Муроди бўлди ҳосил.
Бу дўстлар ҳеч айрилмас,
Қанотлари қайрилмас,
Эт билан тирноқ янглиғ,
Дарёю қирғоқ янглиғ.
Фарзандларин исми ҳам
Уйқаш бўлсин, вассалом.
Шу важдан ҳам, азизлар,
Кўҳаклик қора кўзлар,
Икки жажжи меҳмонга,
Икки мурғак инсонга
От қўйиш қилди насиб,
Бир ном топинг мупосиб»,
Ҳамма хаёлга толди,
Ҳамма ташвишда колди.
Вомиқ билан Узрони,
Анвар билан Зебони,
Абдуллаю Дилдорни,
Асқарбеку Гулнорни
Одамлар олди тилга,
Таскин бериб кўнгилга.

Бу номларнинг ҳар бири,
Бўлса ҳам эл ғурури,
Оқсоқолга ёқмади,
Кўнглига ўт ёқмади.
Узоқ ўйлаб туриб чол,
Бошини қуршаб хаёл,
Халойиққа деди у
Кўзида порлаб ёғду:
«Умри бўлсин деб найванд:
Ўғли — Самар, Қизи — Қанд!»
Бу икки ном ногаҳон
Қалбларга солди туғён,
Ҳаммага маъқул бўлди,

Ҳамманинг кўнгли тўлди.
Келтириб гўдакларни,
Осуда юракларни,
Икки дўст қароғига,
Қичқириб қулоғига
Номин айтибди шу кун,
Барча бўлибди мамнун.
Ўпиб Кўҳакнинг хокин
Чол дебди сўнгра: «Омин!»
Сувдай мавжланиб йиллар,
Ўсибди шод кўнгиллар.
Гул терибди баҳордан,
Сув ичибди анҳордан.
Самарнинг камолига
Ва Қанднинг жамолига
Ҳамма ҳавас қилибди,
Кўкси тоғдай бўлибди.
Иккиси бир мактабдан —
Ёгду сочган офтобдан
Бўлишибди баҳраманд,
Ака-сингилга монанд.

Гунча гулга киргандай,
Қалблар тилга киргандай,
Севги деган бир туйғу,
Кўзга қўндирмай уйқу,
Дилларга солмиш туғён,
Ўтда ёнмиш икки жон.
Ишқин қилолмай изҳор,
Тунни ўтказиб бедор,
Нигоҳин кўкка қадаб,
Кечалар юлдуз санаб
Самар бўлмиш овора,
Дардига педур чора?
Қанд эса Самар каби,
Кўкдаги қамар каби

Севги деган дарёда,
Энг муқаддас дунёда,
Тилда эзгу каломи,
Қўлда эса қалами,
Қоғоз узра эгиб бош
Чиққунча олтин қуёш,
Нома битур Самарга,
Дилдаги азиз ёрга.

Тонг билан бу мактубни,
Мактубдаги маҳбубни,
Элга айлаб сарафроз,
Булбул сайрар хушовоз.
Самар кўкси тоғ бўлиб,
Маъсум кўнгли чоғ бўлиб,
Чаманзорни оралаб,
Атиргулдан саралаб,
Ясаб хушбўй гулдаста,
Ишқин айлаб пайваста
Учар Қанднинг қошига,
Бахт қўнгандай бошига.
Қярқ кокилин ўйнаб Қанд,
Самар билан кўнгли банд
Сиеб бўйлаб кезарди,
Дил хуморин ёзарди.
Тулпорини ўйнатиб,
Қанд кўнглини қувнатиб
Самар елиб келади,
Қуёш каби кулади.
Пешвоз чиқар гўзал Қанд,
Кўнглин қилгандай пайванд.
Икки фарзанд, икки жон
Улғайган кундан буён,
Гўзал Сиеб бўйида,
Самар ва Қанд кўйида
Меъмор айлаб жон фидо,

Қурарди кўркам бино.
Чўпон ҳам меъмор билан,
Юзида виқор билан
Дўстига тиргак бўлиб,
Ишига кўмак бўлиб,
Ғишт қуйиб, гоҳ ғишт ташиб,
Севинчу завқи тошиб,
Устунлар жилосига,
Жилолар имлосига
Киприклари михланиб,
Боқар эди суқланиб.
Гўзал Қанду Самарга,
Гўё Шамсу Қамарга
Аталган бу кошона,
Эди тенгсиз, ягона.
Самар ва Қанднинг тўйи,
Икки дилбанднинг тўйи
Бўлсин деб шу бинода,
Донғи кетсин дунёга,
Дея чўпону меъмор
Қилишди қатъий қарор.

Лекин ошдан тош чиқди,
Кўздан аччиқ ёш чиқди.
Ой юзига қўнди доғ,
Топталди ишқ деган боғ.
Қанднинг барнолигидан,
Ҳусни танҳолигидан
Подшо топдию хабар,
Қўлига тутди ханжар.
Навкар келди от чошиб,
Қутурган итдай қониб.
Меъмор қизин сўроқлаб,
Шўрликнинг кўнглин доғлаб
Навкар киришди сўзга,
Чўп тиққан каби кўзга:

«Ҷанд деган зебо қизга
Ва юзлари қирмизга,
Сарвқомат дилбарга,
Қора кўзли ҳулкарга
Подшо бўлибди шайдо,
Ҷандсиз бўлармиш адо.
Сенга эса, эй меъмор,
Олтин этармиш нисор.
Иморат кургунингча,
Тер тўкиб юргунингча
Ҷандни бериб подшога,
Эга бўлгин дунёга».
Меъмор ғазабн ошди,
Зарафшон каби тошди:
«Йўқол, тезроқ изингга,
Кўринма ҳеч кўзимга.
Ҷандни бериб подшога
Юрмам ёруғ дунёда.
Олтинни олгунимча,
Лаънатда қолгунимча,
Яхшироқдир ўлганим
Ҷамда гадо бўлганим».
Бу гапни писанд қилмай,
Меъморни кўзга илмай,
Навкар эса жар солди,
Самар бирдан кўзғолди.
Қиличин қиндан олиб,
Навкарга даҳшат солиб,
Мағрур деди баҳодир,
Тоғни йиқмоққа қодир:
«Ҷанд эрур менинг ёрим,
Муписим ҳам дилдорим,
Уни ололмас ҳеч ким,
Чангал сололмас ҳеч ким.
Подшоҳингга бориб айт
Ва йўлингга тезроқ қайт.

Қандни олса тилга гар,
Кўксига санчгум ханжар».
Навкар эса бўш келмай,
Бу гап унга хуш келмай,
Қамчисини ўйнатиб,
Меъмори ҳам ўйлатиб,
Дўку пўлиса қилди,
Самар бағрини тилди:
«Қанд подшога муносиб,
У сенга қилмас насиб.
Сен бир чўпон фарзанди,
Ким бермиш сенга Қандни»
Самар шердай тўлғанди,
Ғазаб ўтида ёнди:
«Тезроқ йўқол қошимдан,
Жудо қилгум бошингдан».
Кўзларига тўлиб қон,
Калхатдай санчиб шу он
Қилич ўйнатиб навкар
Самар сари ташланар.
Самар ҳам селпиб қилич,
Навкарга бўш келмас ҳеч.
Қиличлар жарангидан,
Рақибларнинг жангидан
Динг қилиб қулоғини,
Депсиниб, туёғини
Тошга уриб кишнар от,
Сувлуғини тишлар от.
Мен подшога навкар деб,
Навкарларга саркор деб,
Шоҳ чонари жанг қилар,
Самар ҳолин танг қилар.
Лекин бирдан «ёҳу!» деб,
Қўлдан кетмас оҳу деб,
Она ердан куч олиб,
Ғанимидан ўч олиб,

Қилич солиб навкарга,
Мамнун боқиб дўст-ёрга
Самар ғолиб чиқади,
Жангдан толиб чиқади.
Навкар қулаб отидан,
Айрилиб ҳаётдан,
Бош қўяди соҳилга,
Қайғу солиб не дилга.
Бу ҳолдан бўлиб огоҳ,
От сурар подшоҳ ногоҳ.
Қишлоққа солиб ғавго
Бўкирар шоҳ — аждаҳо:
«Навкарни ким ўлдирди,
Ким ҳаётин сўлдирди?»
«Мен, — деди бирдан Самар, —
Шоҳ бўлсанг ҳам солма жар.
Қилмишига яраша,
Келмишига яраша,
Навкарнинг олди жазо,
Бемаҳал қилди қазо».
Самарнинг сўзларидан,
Чақнаган кўзларидан
Шоҳнинг қўзғаб асаби,
Ортиб яна ғазаби
Шон мўйловин буради,
Сўнг Самардан сўради:
«Кимсан ўзинг, эй қотил,
Мунча узун сенда тил?»
Шоҳ юзига тик қараб,
Шоҳ кўзига миҳ қадаб
Мардона деди Самар —
Белида қилич, ханжар:
«Қотил дема мени, шоҳ,
Ҳамма индан сен огоҳ,
Бир чўноқ боласиман,
Муҳаббат гадосиман.

Бахтимга чапгал солма,
Келган йўлингдан қолма.
Заҳар қўшма ошимга,
Тош отмагин бошимга.
Қанд деган бир гўзалнинг,
Сўзлари куй, ғазалнинг
Мен бир севар ёриман
Ва қаторда нориман».
Шоҳ этмасдан андиша,
Самарга қилди пеша:
«Сенга гўзал санаммас,
Хунук қиз ҳам бўлса бас.
Менга Қандни бермасанг,
Шоҳга раво кўрмасанг,
Умринг ўтгай зиндонда,
Танинг ёнгай хумдонда».
Самарнинг кўзи чақнаб,
Ногоҳин шоҳга қадаб,
Айтди дилда борини,
Аҳдини, қарорини:
«Ўлдирсанг, майли ўлдир,
Менинг мақсадим шулдир.
Севгида шоҳу гадо
Тенг дейди ақли расо.
Юз ўлчаб бир кессанг-чи,
Ўз аҳдингдан кечсанг-чи
Ўзингга бўлиб душман,
Кейин емагин пушмон.
Ишқимга қўйма тузоқ,
Қанддан кечмайман мутлоқ».
Навқарларни чорлаб шоҳ,
Фармондан қилди огоҳ:
«Банди қилинг Самарни,
Чўпону Қанд, меъморни».
Меъмор билан чўпонини,
Самар ва гўзал Қандни

Қўлини орқага боғлаб,
Элнинг кўнглини доғлаб,
Навкарлар ҳайдаб кетди.
Пичоқ суякка етди,
Қишлоқ аҳли кўзғолди,
Қўлига қурол олди.
Сўзда чечан ва моҳир
Феруз деган бир шоир
Халойиққа бош бўлиб,
Унга кўзу қош бўлиб,
Сарой сари йўл олди,
Қалъа қамалда қолди.
Икки гуноҳсиз банда
Кетмасин деб армонда,
Яқин-йироқ қишлоқдан,
Зарафшону Кўҳакдан
Отланиб ёшу қари,
Қалъага келди бари.
Қасос олиб навкардан,
Етти газли девордан
Ошиб ўтди ботирлар,
Ҳар бир ишга қодирлар.
Дарвозани ланг очиб,
Қаҳру ғазабин сочиб,
Отилдилар қалъага,
Подшо қолди балога.
Подшо ва навкарларни,
Вазиру саркорларни
Арқон билан боғлашиб,
Ўлим сари чоғлашиб,
Меъмору чўпонни ҳам,
Самар билан Қандни ҳам
Тутқундан озод қилиб,
Кўнглини обод қилиб,
Қишлоққа олиб келди.
Халойиқ ғолиб келди.

Муҳаббатга чанг солган,
Халойиқ жонни олган
Подшони осиб дорга,
Тўй қилишди Самарга.
Чорлаб яқин-йироқни,
Таниш-билиш, ўртоқни,
Қирқ кечаю қирқ кундуз
Тўй қилишди типимсиэ.
Ўртада ёқиб гулхан,
Қўшиқ куйлаб шўху пан
Ҳофизлар наво қилди,
Қўшиғи адо қилди.
Дуторлар тилга кирди,
Сеторлар тилга кирди.
Така-тум деб чирманда
Элни қўйдя армонда.

Товус каби товланиб,
Қалби куёшдай ёниб
Раққосалар ўйнади,
Кўзлар ундан қувнади.
Сим дорда юриб дарбоз,
Ҳавода қилиб парвоз,
Қўлда тутиб лангарини,
Тилда куйлаб алёрни,
Қизиқчини мот қилди,
Халойиқни шод қилди.
Феруз рубобни чалиб,
Барча хаёлини олиб
Ашъорин солди куйга,
Зеб бериб катта тўйга.
Чавандозлар топилди,
Улоқлар ҳам чопилди.
Ғолиблар олиб соврини,
Босилди кўнгила ҳоврини.
Келин-куёв — икки ёш,

Бирн ой, бири қуёш,
Барчага этиб таъзим
Қирқ кун қилишди базм.
Меъмор қурган иморат
Халқ меҳридан иборат.
Бу иморат қошига,
Дарвоза пештоқиға
«Самар ва Қанд» дейишиб,
Эзгу орзу қилишиб
Ёзиб қўйди тўй куни,
Шўх қўшиғу куй куни!
Бу рост гап, ё афсона,
Ё халқ топган дурдона.
Не бўлса ҳам ёронлар,
Эй, дўсту қадрдонлар
Зарафшон канорида
Ва Сиёб баҳорида
Самар ва Қанд маскани
Ошиқларнинг чамани —
Минг йилларнинг сўнгида,
Олис тарих ўнгида
Дунёга келиб бир кун,
Қаддин ростлаган мамлун.
Асрлар меҳробида,
Асрлар гирдобида,
Ўзгариб йиллар чархи,
Ўзгариб йўллар чархи
Тилдан-тилга ўтгандир,
Дилдан-дилга ўтгандир.
Ўша кўркам кошона,
Бўлиб тенгсиз, ягона,
Машъаладай порлаган,
Ошиқларни чорлаган.
Улар ҳам бини қуриб,
Истиқбол уфқини кўриб,
Яшаган шу масканда,

Висол кулган чаманда.
Халойиқ ҳам эҳтимол,
Ишқ топмасин деб завол
Қадимий Осиёга
Осиёмас, дунёга
Бешик бўлган шаҳарни,
Бахти кулган шаҳарни,
Самар ва Қандга монанд
Атагандир Самарқанд!

1970

1

Етти кўприкли дарё,
Кумуш кўшикли Арно
Бўйида бир бола бор,
Кўнглида оҳ-пола бор.
Кирганда ул ўн ёшга,
Манглайп тегиб тошга
Кўзларига тўлди ёш,
Мунғайиб боқди қуёш.
Қуёшга ул ёлворди,
Дарёга кўнглин ёрди.
Тўлқинлар бўлиб сирдош,
Хузурида эгди бош.
Бола эса энтикиб,
Тўлқинларга юз тутиб,
Кўздан артиб ёшини,
Сувга эгиб бошини,
Гирдобга мунгли боқиб,
Юрагин ўтда ёқиб
Бирдан қўшиқ куйлади,
Дардин кўшиб куйлади:
— Дарёжоним, дарёжон,
Арножоним, Арножон,
Тошмай оқсанг, на бўлгай,
Шошмай оқсанг, не бўлгай,
Шошиб қайга борасан,

Тошиб қайга борасан?
Сувиңг ичиб муттасил
Сени кутар қай манзил?
Сувиңг нечун лойқадур,
Нечун тинмай чайқалур?
Сениң ҳам менга ўхшаш,
Е ҳаётдан кўнглиңг ғаш?
Еинким пешонаңгга,
Тўлқинли кошонаңгга
Ҳаёт тошин отдими,
Кўнглиңг ғамга ботдими?
Е баҳор булутлари,
Аппенин бургутлари
Тоғиңгга кўндимикан,
Елкангга мипдимиқан?
Еки сувиңгдан ичиб,
Яна кўкларга учиб,
Йиғлаб, кўзёш қилдими,
Ўз бағрини тилдими?
Сувиңг нечун лойқадур,
Нечун тинмай чайқалур?
Е мениң толеимдай,
Ситам тўла кўнглимдай,
Сениң бахтиңг қорами,
Юраклариңг порами?
Айта қол, эй дарёжон,
Айта қол, эй Арножон!
Болакай кўшиғидан,
Кўшиқдаги йиғидан
Дарё тўлғониб кетди,
Арно тўлғониб кетди.
Жавоб излаб сўроққа,
Бошин урди қирғоққа.
Бешик-бешик тўлқинлар
Бағридан янграб унлар,
Тилга кирди шўх дарё,

Дард-ҳасрати чўғ Арно:
— Болакай, ёш экансан,
Ҳаётдан ғаш экансан,
Ёш бўлсанг ҳам

ва лекин

Улғайиб қопсан бутун.
Ҳаётнинг баланд-насти
Тоблаб қўйибди асти.
Сенинг ҳар бир сўзингдан,
Алам тўла кўзингдан
Менинг кўнглим бузилди,
Ҳамда бағрим эзилди.
Қўшиғинг оҳангидан,
Эски дардим явгидан
Кўксимда қилиб ғавго,
Бошимга солди савдо.
Шунинг учун чайқалдим,
Ўзага сиғмай қолдим.
Менинг битта онам бор
Ва туғилган хонам бор.
Мен тоғнинг боласиман,
Баҳор шалоласиман.
Онам мени улғайтиб,
Бошимда қўшиқ айтиб
Узоқ сафарга йўллар,
Сафарда доим қўллар.
Одамлар менсиз бир кун
Яшай олмаслар бутун,
Мен бўлмасам бу замин
Қақшаб, йиғлаши мумкин.
Одам билан ерга мен —
Обиҳаёт билан тенг.
Мен — ҳавоман, сув, нонман,
Мен — давоман, қон, жонман.
Мен — заминнинг меҳриман,
Мен — ҳаётнинг сеҳриман.

Шунинг учун шошқинман,
Дарё бўлиб, тошқинман.
Бир оёғим богдадир,
Бир оёғим тоғдадир.
Эй, болакай, менинг ҳам
Дардим кўндир жудаям.
Тотган бўлсанг тузимдан,
Сўзла энди ўзингдан?
Сен кимнинг боласисан,
Қай тоғнинг лоласисан?
Ота-онанг ўзи ким,
Отинг нимадир, ишим?

Тинглаб дарё сўзини,
Тинглаб Арно сўзини
Бола хаёлга толди,
Хаёл ичра йўқолди.
Кўксини тирнаб алам.
Кўзин мунгли этиб ғам,
Бағрида ёниб оташ,
Оташ ичра бериб дош,
Киприклари ламланди,
Бир озгина жонланди.
Шафақнинг ёнишидай,
Булбулнинг хонишидай,
Тутиб элни овози,
Янграб кетди дил сози:
— Мен сенинг фарзандингман,
Битта жигарбандингман.
Арно, сенинг сувингдан
Ичиб катта бўлдим мен.
Лекин қирғоқларингда,
Кўм-кўк ўтлоқларингда
Яйраб юролмай доғман,
Тонгда сўнган чироғман.
Сўраб ота-онамни

Сен тигладняг тапанни.
Бу днёрда, айт, қачон,
Юрт бўлган дориломон?
Қорни мешдай бойни ким
Яратган қилиб ҳоким?
Шўрлик аҳли фуқаро
Нечуп толеи қаро?
Отам камбағал экан,
Бойга у нағал экан.
Ўттизга қўйгач қадам,
Чанг солибди унга ғам.
Шўрлик вабо дастидан,
Келган бало дастидан
Ҳаётга ўқиб видо,
Бевақт қилибди қазо.
Онам шўрлик бечора,
Қисмати бўлиб қора,
Қўлини косов қилиб,
Меҳрини ялов қилиб
Мени катта қилибди,
Бойга чўри бўлибди.
Тонгдан оқшомга қадар
Минг букилиб, хокисор,
Эгилибди қомати,
Лек келмабди омади.
Бемор бўлиб қолибди,
Оёқлари толибди,
Юзларидан қочиб қон,
Раңги бўлмиш заъфарон.
Ишга ярамай қонти,
Биров қарамай қонти.
Бойнинг-чи, феъли айнаб,
Қаҳру ғазаби қайнаб
Ишдан ҳайдабди уни,
Қулабди бахт устун.
Торгина бир кулбада,

Узи бемор бўлса-да,
Мени ўйлаб зор қақшар,
Кеча-кундуз бемадор.
Мен шўрлик ҳаммол бўлиб,
Қаддим эса дол бўлиб
Юк ташийман эрта-кеч,
Топилмайди чора ҳеч.
Соғайса онажоним,
Менинг жону жаҳоним,
Қандай яхши бўларди,
Бошимда ой куларди.
Мактабга борар эдим,
Онамга қарар эдим,
Енида ташлаб қадам,
Унга бўлардим ҳамдам.
Ёрдам берардим доим,
Шод бўлсин дея оийм.
Сўраб яна отимни,
Қайирма қанотимни.
Агар келса қўлингдан,
Мени бошла йўлингдан.
Мен ҳам сендай тошайин,
Тоғ-тошлардан ошайин.
Отим Жанни, Арножон,
Сен дарёсан, дарёжон,
Мен-ку, сенинг болангман,
Кўнглинг эзган нолангман.
Ўзга чора борми, айт,
Менга толе ёрми, айт?

Тиниб дарё тошқини
Тиниб Арно тошқини,
Боланнинг кўзларига,
Мулгайган юзларига
Бир лаҳза боқиб қолди.
Кўнглига ёқиб қолди.

Сўнг унга бўлиб дармон,
Юраги уриб тугён,
Қўл билан бошини силаб,
Жанни бахтини тилаб,
Шовуллаб сўзлаб кетди,
Ловуллаб сўзлаб кетди:
— Эй, Жаннижон, фарзандим,
Нораста бир дилбандим,
Маъюс кўнглингга яна
Мен солибман пўртапа.
Кечир мени, азизим,
Кечир, эй қора кўзим.
Отанг ўлган бўлса ҳам,
Гулдай сўлган бўлса ҳам,
Онажонинг бор экан,
Топганингга зор экан.
Ўтиб кетар бу кунлар,
Ўтиб кетар бу тунлар.
Қуёш бўлиб қошингда,
Бир кун сенинг бошингда
Эрк офтоби куладир,
Кўнглинг завққа тўладир.
Қўшиқ айтган ҳар инсон,
Қўшиқ билан тирик жон
Бу днёрда хор бўлган,
Парча нонга зор бўлган.
Сенинг дилбар овозинг,
Дилдан янграган созинг,
Қилсанг агар чиндан аҳд,
Келтиражак сенга бахт.
Дарёнинг сўзларидан,
Арнонинг сўзларидан,
Кўнгли бўлиб тоғ каби,
Кўксига сиғмай қалби,
Куйлаб юборди Жанни,
Титратгудай жаҳонни:

«Флоренция, Флоренция,
Бешигим мамим,
Ғам билан тебраниб
Боқмайсан қиё.
Флоренция, Флоренция,
Қўшиғим мамим,
Гулзориңгга чорлаб
Сочмайсан зиё,
Флоренция, Флоренция,
Дардли Ватаним,
Бечора кўнглимни
Этмагил сиёх,
Флоренция, Флоренция!..»
Бу қўшиқ қалот боғлаб,
Ўзига элни чоғлаб,
Чулғаб Арно бўстониң,
Флоренция осмониң,
Мисли чинни кабутар
Чорх уриб, парвоз этар.
Бу қўшиқниңг сасидан,
Жапниңниңг нафасидан
Лол бўлишиб одамлар,
Арно сари қадамлар.

II

Дарёниңг қирғоғида,
Арнониңг қирғоғида
Битта кафе бор эди,
Лекин бир оз тор эди,
Тор бўлса ҳам узун тун
Чироғи сочиб учқун,
Афишаси порларди,
Одамларни чорларди.
Мусиқанниңг шўх саси,
Қўшиқ ва куй садоси

Жаннининг ёш қалбида,
Ўту оташ қалбида
Бир ҳисни кўзгар эди,
Оромин бузар эди.
Кафенинг хўжайини
Қирғоқда кўрса уни,
Қилмасди ҳеч эътибор,
Ўтиб кетарди синьор.
Баъзан бериб бурда поп,
Кўнглини этарди бўстон.
Бугун эса лол бўлиб,
Қалби севинчга тўлиб
Кафенинг айвоқида,
Аргувоининг ёшида
Кўнглига малол кўрмай,
Жаннига халал бермай
Қўшиғини тинглади,
Карузога¹ тенглади.
Жанни кўнглига шу чоқ
Ташламоқ бўлиб қармоқ,
Чорлаб қолди дафъатан,
Юзида яшнаб чаман:
— Буёққа кел, ҳой бола,
Дарёга қилмай пола.
Қилдимми деб бир гуноҳ,
Бўлмасдан сирдан огоҳ,
Жанни югуриб келди,
Кафега кириб келди
Ва синьорга эгиб бош,
Тинглади сўзин ювош:
— Отинг нима, а?
— Жанни.
— Кимнинг бор ўзи сани?
— Биттагина онам бор,

1. Карузо — машҳур итальян қўшиқчиси

Уйда ётибди бемор.
Тонсам агар бирор пул,
Мендан хурсанд бўлар ул.
Ишнингиз бўлса агар
Жон-жон деб қилай, синьор?
— Қўшиғингизни эшитдим
Ва ўзимни унутдим.
Овозинг яхши экан,
Қўшиғингизнинг нақши экан.
Қафегга олсам сени,
Қўшиқ айтсанг ҳар куни
Икки минг дир берардим,
Сени хурсанд қилардим.
— Гашигиз ростми, синьор?
Не десангиз мен тайёр.
Майли қўшиқ айтаман,
Жўшиб-жўшиб айтаман.
— Хамир учидан патир
Бериб қўймасам, ахир,
Балки ойнанг ишонмас,
Сўзингизга балки қопмас,—
Дея Жашига синьор
Бир оз ақча узатар.
Синьордан пулни олиб,
Уни чўнтакка солиб,
Жаши чопди уйига,
Вокзалдан сал қуйига.
Фарзандини кўриб шод,
Онага ҳам бўлди ёт:
— Биласизми, ойижон,
Томиримда қайнар қоп.
Юрак қиндан чиқай, дер
Ва тоғларни йиқай, дер.
Мен билан битта синьор
Сўзлашиб қолди бисёр.
Қафегга келгин, дедди,

Қўшиқчи бўлгин, деди.
Узи кийим берармиш.
Ясаптириб қўярмиш.
Мана бу пулни эса
Бериб юборди. сизга,—
Деб ойнисин қучоқлар,
Гул-гул ёниб ёноқлар,
Жаннининг юзларидан,
Жилмайган кўзларидан
Тўйиб ўпар онаси,
Бошида парвонаси:
— Биласанми, жон болам,
Кулибди сенга олам,
Толенин ёр бўлибди,
Бахтинг ҳам бор бўлибди.
Тезроқ бориб сиёорга,
Меҳрибон ғамгузорга,
Қуллуқ қилгин, болажон,
Менда ором топсин жон.

III

Флоренция узра шом,
Чўкди дилафрўз оқшом.
Ёнди чироқлар бир-бир,
Шаҳар ичра сочиб нур.
Афишалар товланди,
Алвони рангда ёнди.
Кафею ресторанлар
Куй, қўшиқдап жаранглар.
Дарёнинг бўйида ҳам
Арнонинг бўйида ҳам
Кафе ичра ситамгар,
Жон олар қўшиқ янграр.
Жанни ёниб куйларди,
Узи қониб куйларди:

«Санта-Лючия,
Санта-Лючия,
Бахтим эшигини
Очсанг-чи, қия,
Санта-Лючия,
Санта-Лючия
Бахт дегани, о,
Тушми ё рўё,
Санта-Лючия,
Санта-Лючия!
Мурувватсизми ё,
Менга бу дунё,
Санта-Лючия,
Санта-Лючия!»
Кафе деразасидан
Ва Арпо музасидан
Парвоз қилган бу қўшиқ,
Барчани айлаб ошиқ,
Кўкда учиб юрарди
Ва қалбларга кўнарди:
«Санта-Лючия,
Санта-Лючия.
Менга ҳам бахт
Боқдими қиё,
Ё олтиндан тахт
Яратиб дунё,
Менинг кўзимга
Сочдими зпё,
Санта-Лючия,
Санта-Лючия!»
Жаннининг овозидан,
Юрагининг розидан
Кафедаги бор одам,
Кўнглига дард ёр одам,
Бешик каби чайқалиб,
Оғир хаёлга толиб,

Сархуш бўлиб батамом,
Олқишлашди дамодам.
Жанни бошини силаншди,
Унга омад тиланшди.
Қутилмаган бу ҳолни,
Очилмаган бу фолни
Зимдан кузатиб синьор,
Эди ғоят бахтиёр.
Жанни билан зўр омад,
Келар унга даромад.
Шунинг-чун, у шод эди
Ва кўнгли обод эди.
Боши эди осмонда,
Қалби эса туғенда.
Жанни довруғи роса,
Элга бўлди овоза.
Синьорнинг кассасига
Ва унинг кассасига
Даста-даста пул келди,
Жанни жуда қўл келди.
Синьор бундай омаддан
Ва мўмай даромаддан
Жуда ҳам шошиб қолди,
Ақли адашиб қолди.
Жанни келажagini
Ва ким бўлажagini
Ўйлаб қолди дафъатан,
Салъатига бериб тан.
Режа тузиб оқибат,
Жаннига айтди фақат:
— Жанни сенга жуда мос,
Тоғиб келдим бир устоз.
У машҳур бастакордир,
Юзлаб шогирди бордир.
Даре олсанг яхши бўлур,
Овозинг нақши бўлур.

Машхур қўшиқчи сендан
Чиқишига аминман.
Қилмасанг гар эътироз,
Бўлур эди жуда соз.
— Жоп-жон дейман, о, синьор,
Лекин бунга пул даркор.
Бастакор ҳам текинга
Устозлик қилмас менга.
Ойим эшитса агар
Билмадим нима деяр.
Иш тополмай бечора,
Ҳамон мен деб овора.
Синьор ўйланиб қолди,
Жаннига разм солди.
Сўнг қилиб қатъий қарор,
Жаннига деди синьор:
— Иш топарман ойингга,
Кўнглинг тушсин жойига.
Кафеда ҳам унга мос
Иш тониб бергум, хуллас.
Бастакор ҳақини ҳам
Мен тўлайман, вассалом.
Сенинг пулингни агар
Оширсам ўн баробар
Кўнглинг тўларми, Жанни?
Бахтинг куларми, Жанни?

Жанни қалбидан уммон
Бирдан кўтарди тўфон.
Ловуллаб ҳаяжони,
Танига сиғмай жони,
Юзи бўлиб лоларанг,
Тили жуфтлашди аранг:
— Қуллуқ қилурман, синьор,
Сиздан розиман минг бор.
Менга шунча мурувват,

Эҳтиром билан ҳурмат
Бўлишин кутмагандим,
Келишин кутмагандим.
Раҳмат сизга, синьорим,
Меним сахий саркорим!
Ойижони олдига,
Завқи сиғмай қалбига,
Югуриб келди Жанни
Ва кириб келди Жанни:
— Ойижоним, ойижон,
Ёришди рўйи жаҳон.
Сизга бутун иш топдим,
Топдиму уйга чопдим.
Сизни йўқлади синьор,
Кафеда битта иш бор.
Менга эса бастакор
Тоғиб қўйибди синьор.
Энди мен ҳам ўқийман,
Ўқиб, қўшиқ тўқийман.
Ҳа, айтгандай ҳақим ҳам
Ўн баравар ошаркан.
Кўпайса гар нулимиз,
Узатганда қўлимиз
Истаган жойга етар,
Эл бизни ҳурмат этар.
Яшаймиз тўқ, фаровон
Ва қулбамиз чароғон
Бўлиб кетар, ойижон,
Қолмас ғамдан ҳеч нишон.
Устозимни ҳам синьор
Қилар эмиш миннатдор.
Ҳақин ўзи тўлармиш,
Донм шундай бўлармиш.
— Вой, болажон, тилингдап
Келгил, ўниб қўяй ман.
Бахтимга бор экансан,

Толан ёр экансан.
Пешонанг тошдан бўлсин,
Ишинг ўнгидан келсин.
Бахтимизга синьор ҳам
Ҳамиша бўлсин бардам!
Қўлин очиб Бэла
Синьорни қилди дуо.
Жанни эса қувониб,
Кўзлари ўтдай ёниб,
Жўшиб тошқин дарёдай,
Жўшиб шошқин Арнодай
Қўшиқ айтиб юборди,
Тоғ-тошларни қўпорди:
«Санта-Мария,
Санта-Мария,
Қутлуғ маъбуда,
Улуғ маъбуда,
Менга раҳминг ё
Келдими жуда!
Санта-Мария,
Санта-Мария,
Сендай муқаддас
Борми дунёда?
Гуноҳдан абас
Бўлайин дея,
Чўмилдингми ё
Зилло Арнода,
Тошқин дарёда!
Санта-Мария,
Санта-Мария.
Азиз маъбуда,
Сен қилдингми ё
Бахтим зиёда,
Санта-Мария,
Санта-Мария!»
Кўшни кўрган бастакор

Жанниги тинглаб илк бор,
Кўксен унинг тоғ бўлди
Ва димоғи чоғ бўлди.
Холи топиб синьорни
Айтди кўнглида борни:
— Бир ҳафтага икки бор
Дарс ўтказсам гар, синьор,
Жаннинг бора-бора
Овози ҳам тобора
Очилар мисли булоқ,
Сизники бўлур улоқ,
Ул уста кўрмаса гар,
Ҳар мақомга йўрғалар.
Дарс олган кун, синьор,
Кўшиқ айтмасин эпихор,
Кафега ҳам келмасин,
Енимдан ҳеч жилмасин.
Кўшиқ айтса кафеда,
Жанни бўлади адо.
Бўғилади овози,
Синади кўнгли сози.
Сўнг бўлур ул ортиқча,
Сизга ҳам келмас ақча.
Синьор ўйланиб қолди,
Чуқур хаёлга толди.
Сўнг юракда борини —
Айтди аҳд-қарорини:
— Жанни бўлмаса, жаноб,
Кафеим бўлар хароб.
Бир ҳафтада икки кун,
Биласизми, мен учун
Тушар жуда қимматга,
Мен бундайин «қиммат»га
Қандай узатай оёқ,
Кўнглимга ёқса чироқ
Еришмас сўзингиздан.

Ғап қолмас үзінгиздан.
Бозорим бұлса касод,
Қайдан келур даромад?
Ишонганим Жаннидир,
Суянганим Жашидир.
Кундуз дарс олсин, майли,
Оқшом Жанни туфайли
Кафеим обод бұлсин,
Жазманларим шод бұлсин.
Йўқса ҳолим харобдир,
Умидларим саробдир.
Қалбим икки ўт ичра,
Чорасиз сукут ичра.
Бағрин доғлаб бастакор
Рози бўлди ул ичор:
— Лекин, синьор, унутманг,
Сўнг эса деманг, аттанг,
Жанни ҳали бир ниҳол,
Эгилувчан мисли тол.
Ғар қилмасак эҳтиёт,
Қўшиқ айтмоқ бўлур ёт.
Кафени ўйлаб, синьор,
Бир кун этманг хору зор.
— Йўқ, ундай бўлмас, жапоб,
Этмайман бағрин кабоб,
Қорачиғдай асрайман,
Бир кунига ярайман.
Жанни билан бастакор —
Кўнглини овлаб синьор,
Илһитириб қармоғига,
Шартнома варағига,
Иккисин қилиб ризо,
Қўйдириб олди имзо.

Бастакор билан Жанни
 Фидо қилишиб жонни,
 Тўғри келиб юлдузи,
 Тинмай кеча-кундузи
 Арнодан сал қуйида,
 Бастакорнинг уйида
 Қўшиқлар қанотида,
 Сеҳрли соз отида
 Парвоз қилишди баланд,
 Дилга-дил бўлиб пайванд.
 «Арно» кафесини оти —
 Элли тутди шуҳрати.
 Синьор ҳам донг қозонди,
 Эл аро шон қозонди.
 Жаннининг шайдолари,
 Қўшиқнинг гадолари
 Кафени обод қилди
 Ва синьорни шод қилди.
 Жаннининг нархи ошиб,
 Риму, Милаи талашиб,
 Ким ўзарга от солди,
 Корчалонлар дод солди,
 Торонта-ю, Генуя,
 Болонье, Венеция
 Бармоғин тишлаб қолди,
 Кўксига мушглаб қолди.
 Катри-ю Сардиния,
 Перуки, Сицилия
 Унга куръа ташлади,
 Таклиф қила бошлади.
 Румонинг радиоси,
 Телевизор дунёси
 Уни бозорга солиб,
 Бор оромни йўқолиб

Кўтарди шовқин-сурон,
Барчани қилиб ҳайрон.
Синьор эса бўш келмай,
Бастакорни хуш кўрмай,
Уни бозорга солди,
Жанни довдираб қолди.
Кезиб шаҳарма-шаҳар,
Ошиви қилиб заҳар,
Қўғирчоқдай ўйнатди,
Жонни олиб қуйлатди.
Милан театрусиди,
Машҳур Ла-Скаласиди
Унга минглаб халойиқ
Қарсақ-ла қилди қуллуқ,
Жанни ҳориб қолганда,
Қўшиқ айтиб толганда,
Раҳми келиб бастакор
Синьорга деди ночор:
— Бас қилинг энди, синьор,
Жаннида йўқ ҳеч мадор,
Овози чиқар хаста,
Сўниб бормоқда аста.
Бўғилиб қолса агар,
Шухрат дарахти қулар.
Оз бўлса яхши шакар,
Кўп бўлса ул бир заҳар.
Энди бермайман рухсат,
Сизга эса ижозат!
— Янглишасиз, жанобим,
Қўлимдадир таноби.
Ла-Скала билан мен
Икки соатга ҳар кун
Келишганман — озгина
Чекинмайди камина.
Мен хўжайин бўлсам гар,
Сиз ёлланган бастакор.

Жанни ҳам худди шундоқ,
Гапимдан чиқмас бироқ,
Қони қайнаб бастакор:
— Шартнома,— деди,— бекор.
Энди орамиз очик,
Жанни айтмайди қўшиқ.
Мен унинг устозиман,
У йўқ деса розиман.
Милан театрусида
Икки ўт ўртасида
Қолди бечора Жанни,
Ховучлаб қўлда жонни.
Бўталокдай бўзлади,
Сўнг бор дадил сўзлади:
— Шартнома бузилса ҳам,
Лек бағрим эзилса ҳам,
Энди қўшиқ айтмайман
Ва сўзимдан қайтмайман.
Тўйиб кетдим жонимдан,
Айрилсам ҳам нонимдан,
Сиз билан энди, синьор,
Қўшигимни этмам хор.
Мен сизга ишонгандим
Ва сизга суянгандим.
Кўздан артиб ёшимни,
Силовдингиз бошимни.
Бўлган эдим мишнатдор,
Қилар эдим ифтихор,
Кўзим очилди энди,
Дардим сочилди энди.
Овозим борлигида,
Қўшиғим ёрлигида
Мен сизга қўл келибман,
Гўёки қул бўлибман,
Энди-чи, мен ҳам озод,
Қўйинг, ёзайин қанот.

Истаса гар устозим,
Тингласа кўнгил розим,
Содиқ шогирд бўлурман,
Айтганини қилурман.

Дўқ уриб лекин сињор
Бўлганида шармисор,
Бастакор юзларида,
Нуроний кўзларида
Севинч нури балқиди,
Киприқда ёш қалқиди:
— Балли, ўғлим Жаннижон,
Сенга фидо бўлсин жон,
Ақлинг кириб қолибди,
Ақлинг тиниб қолибди.
Шогирдларим қатори,
Бўлиб кўнглимнинг тори
Битта ўғлим бўларсан,
Қалби чўғлим бўларсан.
Авайлаб овозингни,
Синдирмай дил созингни,
Ниятингга етқазсам,
Шухрат тожин тутқазсам,
Кўшигингни қилма хор,
Сињорларга бўлма зор.

Март, 1974

ТОЖ МАҲАЛ

МУҚАДДИМА

Мулки Ҳинд тупроғида,
Жамнанинг қирғоғида
Саёҳат этганимда
Ва тоғни кутганимда
Тож Маҳал кошонаси,
Бинолар шоҳонаси
Кўзим сеҳрлаганда,
Қалбим муҳрлаганда,
Бошимдан учиб хаёл,
Боққанимда ҳайрон, лол,
Ўхшаши йўқ обида
Оқ мрамор сийнасида
Кўрганимда ўзимни,
Унутиб бор сўзимни,
Тож Маҳал тарихини
Ва унинг таърифини
Жамнадан сўрганимда,
Хаёлчан турганимда,
Руҳимни этиб рўшно
Ердан келди бир нидо.
Қалбимни солиб ўйга,
Уч юз йиллик мозийга
Мени ул бошлаб кетди,
Бағрим оташлаб кетди.
Ўша нидо оташи,

Мижжамга қўнган ёши
Уч йилдан бери менга,
Ором бермас кўнглимга.
Шунинг учун, дўстларим,
Менинг қора кўзларим,
Кўнглим қулфини очиб,
Сухан гавҳарин сочиб,
Сизга бугун беармон
Сўзлаб берай бир дoston.

I

Ҳумоюн учган боғдан,
Ҳиндиқуш деган тоғдан
Нарида бир диёр бор,
Қуёш билан баробар.
Шу диёр шому саҳар
Машрикқа бўлиб сарвар,
Қулоч ёзиб уммонга,
Бешик бўлиб инсонга,
Бериб унга ризқу рўз
Ва тегмасин дея кўз,
Эртақлар тинглаб Гангдан,
Маст бўлиб шўх оҳангдан
Шатранж илмин ўргатган,
Шарқ бешигин тебратган
Ҳиндистон тарихини,
Бир жаҳон таърифини
Дияга сиғмай қувончи,
Дўстга ортиб ишончи
Сўзлар экан оламга,
Завқ бериб бор одамга.

II

Шу диёрда бир замон,
Эл яшаб дориломон,

Довруғи достон бўлиб,
Ҳар изи бўстон бўлиб,
Оламни қилиб қойил,
Барчани этиб мойил,
Сувлиқ билан сув ичиб,
Этик билан сув кечиб,
Ниҳол экиб, боғ қилиб,
Ўз кўнглини чоғ қилиб,
Иморат қилиб тошдан,
Қўрқмай суву оташдан,
Марду майдон бўлишиб,
Ҳар куни тўй қилишиб,
Қўшиғу алёрига,
Агранинг ёр-ёрига
Рақсга тушиб қизлари,
Анор бўлиб юзлари,
Кўнгилларни шод қилиб,
Рақси билан мот қилиб,
Товусдай товланаркан,
Оташ бўлиб ёнаркан.
Унда аҳли шуаро
Сайр айлаб боғ аро
Эл кўнглидан дур излаб
Ва унга дардин сўзлаб,
Тўқиб шеърү қасида
Яшар экан осуда.
Шу диёрда бир шаҳар,
Агра дегап зўр шаҳар,
Сирдош бўлиб Деҳлига,
Жамнанинг соҳилида
Эъвозлаб Тоғ Маҳални,
Кўзлаб Миррих, Зуҳални,
Моҳтобдан эмиб ёғду,
Бошидан учиб қайғу
Қуёшга чиқиб пешвоз,
Хуснига бериб пардоз,

Донғи кетиб дунёга,
Кўзи тўлиб зиёга
Сураркан даври даврон,
Қойилкан унга жаҳон.

III

Элдан кўнгли тўқ бўлиб,
Ғанимлари йўқ бўлиб,
Осмонга етиб боши,
Эликдан ошиб ёши
Тоғиб обрў, эътибор,
Яшаб шоду бахтиёр,
Адолатли шоҳ бўлиб,
Саодатли шоҳ бўлиб
Етимлар бошини силаб,
Халойиққа эрк тилаб,
Қазиб ариқ, каналлар,
Гоҳо битиб ғазаллар,
Қуриб қасру иморат,
Уйда кўриб тижорат,
Баҳам кўриб бир нонни,
Ҳинд бирлаи мусулмонни
Тенгу иноқ қилгали,
Дўсту ўртоқ қилгали,
Будда бирлаи исломдан,
Бошқа-бошқа оламдан
Янги дунё қилгали,
Бир дин бино қилгали,
Недур ҳузур-ҳаловат,
Билмай роҳат-фароғат,
Кўнглини қийнаб не армон
Яшар экаи Шоҳ Жаҳон.

Юртни обод қилса ҳам,
Элни шод қилса ҳам,

Тож-тахтдан кўнгли тўймай
Баъзан юлдузи кулмай,
Боши чиқмай тавғодан,
Шайхлар қилган низодан
Жигар-бағри хун бўлиб,
Кундузи ҳам тун бўлиб,
Юраги сиқиларкан,
Тангрига сизинаркан.
Баъзан эса Аградан,
Аградаги қалъадан
Ўзи бино қилдирган
Бахт юлдузини кулдирган
Матъа қалъа қучоғига,
Деҳлишиг гулбоғига
Кетмоқни истар экан,
Дил шунга қистар экан.

IV

Аградан узоқроқда,
Фотеҳнур Сикри ёқда
Шайдо бўлиб наврўзга,
Ҳатто ишонмай кўзга,
Гўзалликдан бўлиб маст,
Жонига этиб пайваст
От ўйнатиб Шоҳ Жаҳон,
Кўнглида қолмай армон
Этарди сайри шикор,
Юзида ўйнаб виқор.
Лекин кўкда шу асно,
Бир булут бўлди пайдо,
Чақмоқ чақиб, сел ёғди.
Сел аралаш дўл ёғди.
Шу булутдай ногаҳон
Қирда кўринди бир жон.

Қора отин ўйлатиб,
Шикор аҳлин ўйлатиб,
Ёмғирга қилмай парво,
Бошига тушиб савдо,
Ҳовлиқиб келди чопар
Шоҳ Жаҳоннинг қошига,
Тоб бермай қарашига
Икки букилди чопар:

«Мумтоз бегим ҳоли ташг,
Оғир бир дард солмиш чанг.
Сизни кутар интизор, .
Бегим бирлан дўсту ёр».
Чопарнинг бу сўзидан,
Мушгли боққан кўзидан
Шоҳ Жаҳон кўкрагига,
Кўкракмас, юрагига
Бирдан игна қадалди,
Завқи гулдай топталди.
Юзларидан қочиб қон,
Кўнгли бўлиб паришон,
Ғамгин боқиб дўст-ёрга,
Фармон берди навкарга:
«Келтир самани дарҳол,
Бўлмасин бир кори ҳол.
Боғи Оромда бу кун
Ором йўқолмиш бутун».

Таъзимни айлаб бажо,
Ўқдай учиб шу асно
Отни келтирди навкар,
Жиловин олди саркор.
Навкар эса йўрғалаб,
Узашгини тўғрилаб,
Шоҳ пойига узатди,
Вазирлар тошдай қотди.

Отга миниб Шоҳ Жаҳон
Бир қамчи босди шу он.
Ўқдай учиб кетди от,
Ўқдан ўзиб кетди от.
Вазиру вузаролар,
Нозиру умаролар
Шоҳ изидан от қўйиб,
Ич-ичидан куйиниб,
Шикорни ташлаб кетди,
Кўзларин ёшлаб кетди.

V

Тошқин Жамна бўйида,
Боғи Ором қўйнида,
Бугун ўзга ҳол эди,
Бугун ўзга фол эди.
Ҳамманинг бўб қадди дол,
Ғамгину афтодаҳол,
Кўзлардан ёш тирқираб,
Диллар толдай зирқираб,
Давосиз дардга дучор
Бўлиб қолгандай ночор,
Мумтоз бегим қошида,
Мумтоз бегим бошида
Доя бирлаи табиблар,
Халифа-ю, ҳабиблар,
Бир лаҳза билмай ором,
Кўпгилларни эзиб ғам,
Мумтоз бегим дардига,
Чеҳрасининг зардига
Топиларми даво деб,
Даволи бир маъно деб
Бўлишарди гиргиттон,
Сизга садқа дея жон.
Ё давосиз бу дардга,
Кинрикка қўнган гардга

Малҳам бўларми деб шоҳ,
Барча унсиз чекиб оҳ,
Изаларига зор бўлиб,
Сўзларига зор бўлиб
Йўлга қараб, термилиб,
Умидлари кул бўлиб
Турган пайт, боғ кўчада —
Қоронғи бир кечада
Ҳадиксираб кишнар от.
Сувлиғини тишлар от.
От сасин Мумтоз бегим
Эшитиб қолди, балким,
Ичга ютиб нафасин,
Кўзларини юмиб жим,
Сингиб ойсиз кечага,
Қулоқ бермиш кўчага.
Шоҳ Жаҳон кирган замон,
Боғ сари юрган замон,
Милтиллаб йиғлар шамлар,
Шам янглиғ ёнар ғамлар.
Фавворалар тинганди,
Кўзлари юмилганди.
Қимир этмас дарахтлар,
Шивирламас япроқлар.
Боғ саҳнига сукунат
Қуриб олган салтанат,
Фақат шовиллаб Жамна
Жимликка солар раҳна.
Қути учиб бу ҳолдан,
Очилмаган бу фолдан,
Қон қўйилиб бошига,
Мумтоз бегим қошида
Пайдо бўлар Шоҳ Жаҳон,
Адо бўлар Шоҳ Жаҳон.
Мумтоз бегим ҳоли танг,
Оғир бир дард солиб чанг

Тўшакда ётар эди,
Аҳволи баттар эди,
Жаҳонни кўрган замон
Танига кирди дармон,
Қон югурди юзига,
Келди бир оз ўзига.
Мумтоз бегим ёнига,
Малҳам бўлиб жонига
Тиз чўкди аста Жаҳон,
Дард-ғамдан хаста Жаҳон.
Силади ёр бошини,
Кўздан артди ёшини:
«Чекмагил ғам, азизам,
Ўтиб кетур бу дард ҳам.
Кўрмагандай бўлурсан,
Моҳтоб янглиғ кулурсан.
Омон-эсон тугилса,
Бахт нурига йўғрилса,
Янги фарзанд шаънига,
Бахтимиз ошёнига
Қирқ кеча-ю, қирқ кундуз
Элга тўй бергум шаксиз».
«Орауингиз, Шоҳ Жаҳон,
Бўлмасин гулдай хазон.
Ва лекин бундак олдин
Бир ўлимдан қолгандим.
Бу сафар ҳолим хароб,
Алдагай сизин сароб».
«Ё раб, ўнгимми, ё туш?
Учдими ё бошдан ҳуш?
Кўксима санчма ханикар,
Май деб узатма заҳар.
Дерлар поумид — шайтон,
Ўмид бирлаи тирик жон».
«Ғашигиз ҳақ, подшоҳим,
Лекин кечинг гуноҳим.

Кўйглим сезиб турибди,
Жон-чи, безиб турибди.
Азроил олса жоним,
Не қилар Шоҳ Жаҳоним?»
«Ё раб, ўзи не савдо?
Не солди бошга дунё?
Муравват қил, эй оллоҳ,
Гар бўлса менда гуноҳ?
Қўлингда бўлса дунё,
Дардига топгил даво!»
«Мабодо қолсам омон,
Сизга олам-чароғон.
Вале, қолмасам омон,
Васиятим Шоҳ Жаҳон,
Бажо қилинг, илтимос,
Мендан ёдгор қолса, бас.»
«Қўй, ўксима, султоним,
Сенсиз надир давроним.
Сенсиз менга тожу тахт
Зинҳор ато қилмас бахт.
Сенсиз бу телба дунё
Бошимга сочмас зиё.
Сенсиз олам қоронғу,
Оби зилолим — оғу.
Сен билан икки жаҳон
Менга фидо қилур жон.
Бадбин ўйга бўлма қул,
Бахтима сен омон бўл».

VI

...Доя бирлан табиблар
Шоҳ Жаҳон сари имлар,
Бу нмо-ишорадан
Музлагандай жону таи
Мумтоз бегим қошидан,
Дарду ҳасрат тошидан

Кўкраги яра бўлиб,
Юраги пора бўлиб,
Артиб кўздан ёшини,
Қуйи солиб бошини,
Пойидан кетиб дармон
Зўрага чиқар Шоҳ Жаҳон.
Бу кеча Боғи Ором
Кўнглини этолмайди ром.
Елкасида — тегирмон
Тошпидек гўё осмон.
Жаҳон ўзин унутиб,
Айтар сўзин унутиб,
Телбадек ташлаб қадам
Жамна сари юрган дам,
Аҳли сарой жам бўлиб,
Киприклари нам бўлиб,
Сўрашиб ҳол-аҳволни,
Тилаб бегим иқболни
Шоҳга таскин беришар,
Дардини баҳам кўришар.

VII

Тош ҳам эриб оҳида,
Яраланган оҳудай
Мумтоз бегим тўлғонар,
Жисмида бир ўт ёнар.
«Ҳаёт-мамот!» жангида,
Қони қолмай рангида
Ўлим билан олишар,
Ўлим билан солишар.
Доя ҳовучлаб жонин
Тополмай ҳеч имконин
Бошида мисли посбон
Волидаи меҳрибон.
Лекин очилмай фоли,

Баттар бўлиб аҳволи
Сажда қилиб худога,
Кўзи тўймай дунёга
Мумтоз бегим алахлар,
Жоң ҳалқумга тиқилар.
Кўз ёролмай бечора,
Дардга тополмай чора,
Дунёдан умид узиб,
Шоҳ Жаҳон уйин бузиб,
Ўқиб ҳаётга видо,
Тонг чоғи қилар қазо.
Ёруғ дунёни кўрмай,
Унинг завқини сурмай,
Тўймай она меҳрига,
Учраб худо қаҳрига,
Мурғаккина бир гўдак
Пешонаси шўр гўдак
Онаси билан бирга,
Кўзлари тушмай пурга
Қазо қилди субҳидам,
Субҳидам ҳам чекди ғам.
Шу он сочин чангаллаб,
Даҳшатдан қалтираб лаб,
Доя хотин деди: «Дод!»
«Дод!» деб кўтарди фарёд!

VIII

Кўзига қўнмай уйқу,
Кўнглини эзиб қайғу,
Шам қошида эгиб бош,
Шамдай тўкиб аччиқ ёш
Шоҳ Жаҳон бедор эди,
Бу дунё бекор эди.
Юрагида оҳу зор
Берарди унга озор.
Бегим дардига малҳам

Бўлолмайн ушбу дам
Жигари кабоб эди,
Гўёки бетоб эди.
Вале, доя фарёди,
Боғни уйғотган доди
Бирдан қалбин музлатди,
Бегим қошига отди.
Ер бошида тиз чўкиб,
Дилдан аччиқ ёп тўкиб,
Чорасиз қолиб сўнг бор,
Мотамсаро, дилзор,
Етим каби мунгайиб,
Кузги гулдай саргайиб,
Бандан осий янгли
Кўксин пора этиб тиг.
Хайкалдай қотиб қолиб,
Мотам ичра йўқолиб
Беун эди Шоҳ Жаҳон,
Нигун эди Шоҳ Жаҳон.

IX

Тонг оқарди ва лекин
Қора эди у бу кун.
Боғи Ором — оромсиз,
Жамна ҳам оқмас ғамсиз.
Тонг билан бу шум хабар
Қора тундай тарқалар.
Мумтоз бегимдай оқил,
Доншиманду ҳам фозил
Аёлни кам кўрган Хинд.
Сурур пла юрган Хинд
Аламда қолган эди,
Мотамда қолган эди.
Қун найзага келганда,
Айни пөшин бўлганда,

Бегим руҳни шод этиб,
Қайта-қайта ёд этиб,
Гурас-гурас одамлар
Масжид сари қадамлар,
Одам йиғилгач роса,
Ўқишдилар жапоза.
Мумтоз бегимни сўнгра
Энг сўнгги йўлга Агра
Ғамгин узатиб қолди,
Қалбин музлатиб қолди.

Х

Кун ботди-ю, тун келди,
Тонг отди-ю, кун келди.
Ойни қувлаб ҳафталар,—
Йилга камарбасталар
Ўтишди такрор-такрор
Мисли чархи кажрафтор.
Дунёнинг савдосидан,
Савдо-ю ғаввосидан
Боши чиқмай Шоҳ Жаҳон
Оворадир субҳи шом.
Каттакон бир мамлакат
Ундан сўрар маслаҳат.
У кунни-кун демасдан,
Ва тунни-тун демасдан
Мамлакат ободлигин
Ва халойиқ шодлигин,
Орому фарогатин,
Иқболу саодатин
Ўйлаш билан андармон,
Лекин ранги заъфарон
Гулдайин сўлган эди,
Сўлиб, кул бўлган эди.
Мумтоз бегим қисмати

Ва унинг васияти
Оромини бузарди,
Кўнглин тошдек эзарди.
Ишқ яратган бахтига,
Умрининг дарахтига
Болта урилган кунда,
Чақмоқда қолган тунда
Шодлик жоми синганди,
Ишқ чашмаси тивганди.
Шу жомни тузатгали
Чашма кўзин очгали,
Чегачини излар у
Ва миробга бўзлар у.
Лекин муроди ҳосил
Бўлмай, фигон чекар ул.
Туплар шамнинг қошида,
Шамнинг дардли ашқида
Ўз дардин кўриб Жаҳон,
Ютиб лахта-лахта қон,
Қоғозга мижжа қадаб
Мумтоз бегимга атаб
Бир мақбара режасин
Чизар, не-не кечасин
Шу деб ўтказар бедор,
Бўлиб бегим руҳи ёр.
Чуқур хаёлга тўлиб,
Хаёл ичра йўқолиб,
Шу мақбара дунёда
Бўлиб тенгсиз, ягона,
Қудрату камоли ҳам,
Санъату аъмоли ҳам,
Етти иқлимни ҳайрон
Қилса дейди Шоҳ Жаҳон.
Мақбара лойиҳасин —
Пок севги оинасин
Оқибат қилиб адо,

Ушалиб бир муддао,
Деҳли билан Лоҳурдан,
Самарқанду Бухордан,
Афғону Бадахшондан,
Кашмиру Хуросондан,
Эрон бирлаи Ироқдан,
Мисрдан ҳам йироқдан
Дунёга доғи кетган,
Мақтови эли тутган
Меъмор билан наққошни —
Муҳандис, сангтарошни
Аграга чорлаб бир кун,
Барчаси этиб мамнун,
Фазнадан тилло бериб,
Тилломас, дунё бериб
Мақсадни этмиш баён
Афтодаҳол Шоҳ Жаҳон.

XI

Аграиниң қучоғида
Жамнанинғ қирғоғида,
Дилкуно бир маскан бор,
Ҳинд мулки эди хумор.
Шу масканда субҳидам
Ва халойиқ бўлиб жам,
Маъқуллаб шоҳ қарорин,
Мақбара пойдеворин
Қўймоқ-чун бел боғлади,
Узини ишга чоғлади.
Аградан узоқлардан,
Қўз илғамас тоғлардан
Бир қулоч хартуми бор,
Қамчи қадар думи бор,
Мавжудотиниң эиғ зўри,
Ва мулки Ҳинд ғурури —
Филлар карвони билан,

Филлар сарбони билан
Йўлларда чекиб азоб,
Гоҳи қувнок, гоҳ хуноб
Бўлиб не-не наҳлавон
Томирида қайнаб қон,
Улкан тоғдай залворли,
Харсангтопу мрамарни
Ҳар куни олиб келмиш,
Йўлларда толиб келмиш.
Вале азоб чекса ҳам,
Қаддини ғам букса ҳам,
Қўнглин бир гўшасида,
Қалбин оташ сасида
Бир андиша бор эди,
Ва бир меҳр ёр эди.
Шу меҳр оташидан,
Оташнинг қуёшидан
Тушини этиб рўшно,
Мулкига олиб зиё,
Ғам абрин пора этиб,
Қўнглини қилиб обод,
Халойиқдан бўлиб шод,
Ҳиндда толиб эътибор,
Унга бўлиб зўр меъмор
Шоҳ Жаҳон янаар эди,
Зўр тоғи — башар эди.

XII

Агранинг қучоғига,
Жамнанинг қирғоғига
Гўё мулки Ҳиндистон
Кўчиб келган бегумон.
Ҳаммасида бир шпор,
Ҳамда бир аҳду қарор
Қасамдай қутлуг эди,

Ундан ҳам улуғ эди.
Улуғ ишга бош қўшиб,
Дарё сингари жўшиб,
Благиди кучи бор,
Юрагиди ўти бор,
Тоғни талқон қилгувчи,
Ўзини шер билгувчи
Йигитлар, паҳлавонлар,
Музаффар қаҳрамонлар
«Еху!» дея бел боғлаб,
Ўз кучини синоқлаб,
Буюк ишга қўл уриб,
Ташвишни баҳам кўриб,
Оромни билмас эди,
Бир дам тинчимас эди.

XIII

Бир томонда дунёни,
Дунёмас, Осиёни
Қойил қилиб қўйганлар,
Мармарга гул ўйганлар,
Чекиб анвойи нақшлар,
Нақшларга тўкиб ашклар,
Ато қилиб тошга жон,
Тош қалбига бериб қон,
Олам аро тенги йўқ,
Ҳамда сира сўнгги йўқ
Антиқа бир санъатни,
Санъату тилсимотни
Маҳорат-ла яратиб,
Элни ўзга қаратиб,
Кўзларини сеҳрлаб,
Ақлу ҳушини ўғирлаб,
Синқориб ҳинд чойидан,
Нур балқиб чиройидан,

Хунаридан маст бўлиб,
Ҳамкору ҳамдаст бўлиб
Гул чекарди наққошлар,
Қуёшга етиб бошлар.

XIV

Бир томонда доврўқли,
Юраги оташ, чўғли,
Бомбайлик чаптаст ёшлар,
Дехлилик сангтаронлар
Олмос рандаси билан,
Топи кушандаси билан
Кўзгудай силлиқ қилиб,
Ишнинг кўзини билиб,
Хунарни қиб намойиш
Тошга бериб оройиш,
Доғда қўйиб заргарни
Таронларди мраммарни.
Бир томонда меъморлар,
Агра суянган норлар
Жамна бўйида туриб,
Файласуфдай ўй суриб
Шоҳ Жаҳон лойиҳасин,
Лойиҳа саҳифасин .
Ғоят муқаддас билиб,
Кўзга суртгудай бўлиб,
Кўкси бўлиб чўнг тоғдай,
Қалби яшнаб гулбоғдай,
Элга бериб фармойиш,
Кўнгли топиб осойиш
Тош Маҳал заминига,
Заминнинг қадимига
Тошдан қўяр пойдевор,
Қўяр бир суюк ёдгор.

Кун ботару тонг отар,
 Тонг отару кун ботар,
 Ойлар ўтар карвондай,
 Йиллар эса сарбондай
 Ёшга-ёш қўшиб келар,
 Дарёдай жўшиб келар.
 Неча йилким халойиқ
 Бир лаҳза ҳам тинчи йўқ,
 Аграининг қучоғида,
 Жамнанинг қирғоғида
 Тер тўкиб оврадур
 Ва юраги порадур.
 Лекин тўкилган терлар,
 Маиғлайдан оққан дурлар
 Йўқолмасдан бешпирон,
 Мармар тошда топар жон.
 Ниҳол чинор бўлгандай,
 Фишлар миңор бўлгандай,
 Тож Маҳал мақбараси,
 Мақбаралар сараси
 Қордай ошпоқ мармардан,
 Ғамдан йироқ мармардан,
 Мармарлар тозасидан,
 Меъмор андозасидан
 Бино бўлиб борадур
 Ва юксалиб борадур.
 Чор атрофда чор миңор
 Мақбарага боқиб зор,
 Одамизод умрининг
 Умрлар шуурининг
 Ёз билан қиш фаслидан,
 Баҳору куз фаслидан
 Бир ғамгин дoston ўқиб,
 Дostonин осмон ўқиб,

Ўтин ясаб оҳидан,
Ўт чақнаб нигоҳидан
Сўзлаб берадур унга,
Бўзлаб турадур унга.
Мақбараю чор минор,
Сарҳовузу нақшинкор
Масжиду мадрасалар,
Мармар зина, расталар,
Саройлару ҳужралар —
Чирой очган муждалар
Шаҳардан олиб жило
Ва унга қилиб нмо,
Мақбарага кўрк бериб,
Унга сўнгисиз эрк бериб,
Сўзлаш деб осмон билан,
Осмондай жаҳон билан
Бош кўтарар болишдан,
Лекин ҳориб қолишдан
Меъморлар йироқ эди,
Иродаси тоғ эди.
Тоғиб обрў, эътибор,
Ҳурматга бўб сазовор,
Эл аро машҳур эди,
Машҳуру манзур эди.

XVI

Мулки Ҳинд аҳволидан
Ва халойиқ ҳолидан
Бўлиб доим хабардор,
Унга қилиб жон нисор,
Ғанимлар ҳужумига,
Хатарли хуружига
Кўксини қалқон қилиб,
Душманин яқсон қилиб,
Ўйлаб юрт ободлигини,

Ҳамда элнинг подлигин
Оворадур Шоҳ Жаҳон,
Дил порадур Шоҳ Жаҳон.
Мироблигу меъморлик,
Шоиру бастакорлик
Базмига олов ёқиб,
Оловни лов-лов ёқиб,
Урду-ю, Ҳинд, Афғонни,
Қўли гул бор инсонни
Бир диёрда жам қилиб
Ва меҳрини шам қилиб,
Баҳам кўриб ёғдусин,
Қувончи-ю, қайғусини,
Дардига шерик бўлиб,
Кўзига киприк бўлиб,
Бошини силаб падардай,
Мурувватли сарвардай
Кўзу қошдир Шоҳ Жаҳон.
Элга бошдир Шоҳ Жаҳон.
Лекин ҳамон эски дард
Ва кўзига тушган гард
Сизиллаб сизловуқдай,
Ёпишиб чирмовуқдай.
Бағрин эзиб келадир,
Дардин кўзиб келадир.
Танҳо қолганда гоҳо,
Тор бўлиб бу кенг дунё
Қафас каби қисадир
Ва тинчлигин бузадир.
Шундай ёлғиз дамларда,
Мунгли боқиб шамларга,
Дардини очай деса,
Гавҳардай сочай деса,
Кўнглидан ўзга зинҳор
Топилмагай бир дилдор.
Бу дард ҳам майли эди,

Замоннинг зайли эди,
Тап берарди тақдирга
Бошни тутиб шампирга:
Дунё бевафо дерди,
Умр бебақо дерди.
Ва лекин ўз фарзанди,
Кўз қораси, дилбанди —
Авраиғзеб не учундир
Сўнгги кунлар нотинчдир
Қадам босади бежо,
Борми ё бирор режа?
Ё улғайиб Авраиғзеб
Бердими ўзига зеб?
Ё уни кибру ҳаво
Маст қилдимми?
Муаммо
Шоҳ Жаҳонни қийнайди,
Қалбини қиймалайди.

XVII

Ана-мана дегунча,
Чол ўрикни егунча
Ўтиб кетди поча йил,
Тоғ Маҳал ҳам муттасил
Сайқалу жило топиб,
Юлдузга нигоҳ отиб,
Сарҳовузу, Жамнада,
Замин бирла самода
Ўзининг аксин кўриб,
Сеҳргар ҳуснин кўриб,
Одамзод санъатидан,
Беш кунлик ҳаётдан
Элни қилгандай огоҳ,
Дунёга бўлиб гувоҳ,
Мумтоз бегим руҳига,
Шоҳ Жаҳоннинг оҳига

Қўйилган бир ҳайкалдай,
Ҳинд мулкига сайқалдай,
Еруғ кунлар шамсидай,
Ойдин тунлар рамаидай,
Ошноқ бўлиб, беғубор,
Боқар эди сервиқор.
Тож Маҳал битган кунин,
Довруғи кетган кунин
Тилга кириб мусиқа
Эл кўнглин этди тилка.
Мумтоз бегим жасадин
Ва муздай совуқ тапин
Унга қўйиб беозор,
Шоҳ Жаҳон чекиб озор,
Эски дард янгилаиғиб,
Киприклари намланиб,
Қуйи солиб бошинин,
Тоғдайин бардошинин
Ғам сели емиргандай,
Қалби музлаган тандай
Маъюсу беун эди,
Кўнгли қора тун эди.

XVIII

Кўнглидаги бир армон
Ушалган кундан буён,
Дардини унутгандай,
Ер руҳин шод этгандай
Шоҳ Жаҳон хурсанд эди,
Лекин кўнгли банд эди.
Кўнглин банд этган орау —
Тож Маҳалга рўбарў
Ўзи учун мақбара
Қурмоқ эди якбора.
У ҳам Тож Маҳал каби,

Умрига ҳайкал каби
Олам аро ягона
Тоғ Маҳалдай дурдона
Бўлса деб ўйлар эди,
Кўнглига сўйлар эди.
Ва лекин бу мақбара
Тоғ Маҳалдай яқбора
Ошноқ мрамрдан эмас,
Бедоғ мрамрдан эмас,
Бўлса қора мрамрдан.
Мотамда қолган ёрдан
Мангуға бўлсин ёдгор,
Деб қилди қатъий қарор.
Икки мақбара аро
Шовуллаб оққан дарё,
Бевақт ҳижронда қолиб,
Ғам наҳрида йўқолиб,
Азоб ўтида ёнган,
Ишқ деб динидан тонган,
Қанотлари қайрилган,
Ўлим билан айрилган
Қалблар кўз ёши мисол,
Оқиб турсин безавол.
Оқ ва қора мақбара
Икки қирғоққа зора
Бир-бирга термиллиб,
Ҳасратлари ўт бўлиб,
Тутуни қўёшгача,
Қуёшдай оташгача
Етмасин деб бир замон,
Иккаласи бегумон
Қовушиб турсин дея,
Халойиқ юрсин дея
Қўприк қурмоқ даркордир,
Бу эзгу бир армондир.
Шу ўй билан Шоҳ Жаҳон

Вазири чорлаб шу он
Мақсадин баён айлаб,
Меъморни ишга шайлаб,
Қатъий бериб фармойиш,
Кўнгли топди осойиш.

XIX

Яна Агра қучоғи
Ва Жамнанинг қирғоғи
Дивали айёмидай,
Машриқнинг маконидай
Тумонат одам бирлан
Чайқалиб кетди бирдан.
Қўлга олиб тешасин,
Обод этиб гўшасин
Хунарманду меъморлар,
Сангтарошдай девкорлар,
Пармакашу наққошлар
Қўлида ўйнар топлар.
Филларнинг лндосидан,
Халойиқ садосидан
Илон каби тўлғониб,
Тўлқиқлари чўғлашиб,
Қирғоққа қилиб ҳамла
Тилчип йўқотди Жамна.
Дарёни шердай бўғиб
Ва бўйига ип солиб,
Қирғоғига пойдевор
Тошини қўяр меъмор.
Тани чўяндай қизиб,
Бирн биридан ўзиб,
Қўллари бўлиб қадоқ,
Кўзлари мисли чақмоқ,
Офтоб ҳароратини,
Дунё кароматини

Баҳам кўриб субҳи шом,
Ишлар тумонат одам.
Мақбара пойдевори,
Унинг қора мрамари
Икки газдан ошганда,
Меъморлар заб шошганда,
Шом еб ой ҳам ботганда,
Ва халойиқ ётганда,
Агра қалъасига тун
Пардасин ёйғач бутун
Тинмай Жамна гулуси,
Босиб ғафлат уйқуси
Ётганида Шоҳ Жаҳон,
Қалъада бошлаб исён
Аврагзебдай оқнадар,
Бўлиб ҳийлагар ағёр,
Қилич кўтарар бирдан
Қонхўр лапкари бирлан.
Шоҳ Жаҳонни қийноқлаб,
Қўлин орқага боғлаб,
Жосуслари шу замон
Ҳибс этади бегумон.
Отаси тож-тахтини,
Мулки Ҳинд пойтахтини
Ғафлатда ишғол қилиб,
Ҳийлаи ишқал қилиб,
Қалъа ичра тўкиб қон,
Ғанимларни беомон
Ўтказди оламдан,
Ўч олиб не одамдан.
Мулки Ҳинд-чи бу ҳолдан,
Тунги аёз шамолдан
Тонгда бўлиб хабардор,
Ёқа ушлаб: «Алҳазар!
Бошга тушди не бало!»
Дея кўтарар ғавғо,

Аврангзёб ҳам турмас тинч,
Қўлидан тушмас қилнч,
Қай ўрда қилса гавго,
Бамисоли аждаҳо
Навкарлар от суради,
Исёнчини қпради.
Кексаю ёш демасдан,
Кўзида ёш демасдан
Олиб элдан интиқом,
Қилишади қатли ом.

XX

Мақбаранинг бошига,
Қора мрамар тошига,
Қоп-қора бир кечада,
Садпора бир кечада
Моҳтоб кўзини боғлаб,
Юлдузлар кўнглин доғлаб,
Айюҳаннос солиб кўкка,
Булутлар кўксин тилка —
Тилка қилиб, қўлини —
Гўё плон тилини
Ўлжасига чўзгандай,
Жон риштасин узгандай,
Яшин тегди ногаҳон,
Титраб кетди Ҳиндистон.
Муҳандису наққошлар,
Меъмору сангтарошлар,
Хунарманду заргарлар,
Мақбарага сарварлар
Бошида қилнч ўйнаб,
Қазо кунидан сўйлаб
Қолини хароб қилди,
Мақсадин сароб қилди.
Шоҳ Жаҳоннинг эли деб,

Ҳамда содиқ қули деб,
Барчасин тумтарақай
Ғилди Аврангаеб атай.
Тоғ Маҳалу Шоҳ Жаҳон
Мақбарасин бегумон
Боғлаб жон риштасидай
Ва ишқ ғариштасидай
Мангуга бедор кўприк;
Арғувон мраммар кўприк
Ҳатто қилинмай бино,
Ғурбатда қолиб дунё,
Шоҳ Жаҳон армонидай
Армонли давронидай
Ҳаёлда қолиб кетди,
Ҳаёлни олиб кетди.

Кўз ёшин дарё қилиб,
Субҳи шом ғиря қилиб,
Бош уриб ғам тоғига,
Ғам тоғин оёғида
Жамна тўлғониб ётар,
Тўлғониб, ёниб ётар.

XXI

Агра қалъасида бир
Гўшада бўлиб асир,
Кўча-кўйга чиқолмай,
Эл дардини уқолмай,
Жигари кабоб бўлиб,
Кўзёши зардоб бўлиб,
Оҳидан ёниб осмон,
Ҳазон бўлиб не бўстон,
Ўғлига тутқун бўлиб,
Сўнғаги ўтин бўлиб,
Айрилиб тоғ-тахтидан,

Бошига қўнган бахтдан
Неча йилким Шоҳ Жаҳон
Жонини ўртар жаҳон,
Ўз пушти камаридан,
Пушти камар захридан
Оғуланиб умрбод,
Орзуси бўлиб барбод,
Дардидан офтоб куйиб,
Тунлари моҳтоб куйиб,
Додин айтиб фалакка,
Қон йиғлаган юракка
Тополмай дарду даво,
Умри ўтди бенаво
Занжирбанд шер мисоли
Қафасда кечиб ҳоли
Гурбат ичра Шоҳ Жаҳон,
Бўлмоқда эди хазон.

Хужранинг ойнасидан,
Қон сирқиб сийнасидан,
Соқчилар паноҳида,
Ҳасратли нигоҳи-ла
Кеча-кундуз бечора
Жамна каби дилпора
Тож Маҳалга боқиб зор,
Бағри бўлиб лозазор,
Кўзларидан нур кетиб,
Қалбидан сурур кетиб,
Суяниб заранг асо,
Мадори қолмай асло,
Қариганда хор бўлиб,
Ширин сўзга зор бўлиб,
Аврагзебнинг дастидан,
Ғанимларин қасдидан
Қанотлари қайрилиб,
Шодлигидан айрилиб,

Беш кунлик дунё билан,
Бир пуллик дунё билан
Видолашишдан бўлак
Илинжи қолмай андак,
Кун ботишин беозор,
Тонг отишин дилозор
Кутар эди Шоҳ Жаҳон,
Уртанарди Шоҳ Жаҳон.

XXII

Мулки Ҳиндин қийратиб,
Бошда қалич ўйнатиб,
Элга солиб кўп хирож,
Ҳар даргоҳдан олиб бож,
Сўндириб эрк шамини,
Синдириб эрк жомини,
Адолат йстагани,
Саодат йстагани
Элдан қилиб бадарға,
Кўнларин осиб дорға,
Қон оқизиб Жамнадан,
Қасос олиб ҳаммадан
Авраңгзёб даври даврон
Сурар эди шодумон.
Авраңгзёб қилмишидан,
Қабоҳатли ишидан
Барча ёқасин ушлаб,
Пешонасига муштлаб,
Тополмайин ҳеч имкён,
Қафасдаги қушсимон
Чекарди зулму озор,
Юрагида оҳу зор.

Қудратли бир мамлакат,
 Шарқда тенгсиз салтанат
 Чок-чокидан сўкилди,
 Балхи тутдай тўкилди.
 Вилоятларда исён
 Авж олиб кетди чунон.
 Шоҳ Жаҳонни деганлар,
 Унинг ғамин еганлар
 Неча йилким, тиз чўкмай,
 Аврангзебга бош эгмай,
 Қурол тушмай қўлидан,
 Чекинмасдан йўлидан,
 Адолатли замонни,
 Саодатбахш инсонни
 Оразу қилиб куну тун
 Гоҳ яланғоч, гоҳ юпун
 Ошини ошар эди,
 Бир ўй-ла яшар эди,
 Аврангзебнинг даврида
 Эл бўлиб жабрдийда,
 Канал қазилмай қолди,
 Ғазал ёзилмай қолди,
 Боғу роғ бўлди хазон,
 Гулзорлар сўлди азон.
 Булбул навоси тинди,
 Кўнгиш навоси тинди.
 Дин бўлди-ю ҳукмрон,
 Санъатга келди қирон.
 Вале, уни қўллаган,
 Тувагини ялаган
 Айғоқчилар бор эди,
 Пойлоқчилар бор эди.
 Қамчисидан қон томган,
 Халойиқ жонин олган

Саркардаю, навкарлар
Вазиру нобакорлар
Пуч ёнгоқ билан қўйини
Тўлдирадди бетиним.

XXIV

Агра гавғоларидан,
Дунё савдоларидан
Аврангзеб боши қотиб,
Оромини йўқотиб,
Тожу тахтни эплломай,
Элни қўлга ололмай,
Хазинани совуриб,
Ўз ёнига қоврилиб,
Қўлдан кетиб не ўлка,
Бошига тушиб кулфат,
Не қиларин билмасдан,
Қалъадан ҳеч жилмасдан,
Тополмай бирор чора,
Тахт-ла бўлиб овора,
Барчани билиб душман,
Қилмишидан пушаймон
Бўлиб саргардон эди,
Лек ўзига хон эди.
Қалби қийноқда қолиб,
Минг хил сўроқда қолиб,
Аградан узоқроқда,
Эл кўзидан йироқда
Турмоқни кўриб афзал,
Барча ишни қилиб ҳал,
Пойтахтини Лоҳурга,—
Осойишта шаҳарга
Кўчирмоққа тонг саҳар
Оқибат қилди қарор.

Ұша кунн Шоҳ Жаҳон
 Жисмида қолмай дармон
 Тошгача бехоб эди,
 Бехобу бетоб эди.
 У тўшакдан туролмай,
 Тож Маҳални кўролмай,
 Юрагидан қон сирқиб,
 Томиридан жон сирқиб
 Ожизу беҳол эди,
 Оёқлари шол эди.
 Умид узгач дунёдан,
 Дунёи бевафодан,
 Чорлаб мулозимларин
 Шоҳ Жаҳон айтди арзин:
 «Мулки Хиндип умрбод
 Қиларман девдим обод.
 Қилиб шафқат, андиша,
 Адолатни ҳамиша
 Элимга раво кўрдим
 Ва юрт ҳолини сўрдим.
 Ўз боламдан оқибат
 Кўрмадим зарра шафқат.
 Сизга шу васиятим:
 Инсонлик омонатим
 Бой бериб қўйсам агар,
 Хоҳи кундуз, хоҳ саҳар
 Халойиқ кўрса раво,
 Хоҳишим айлаб бажо
 Тож Маҳалга мени ҳам
 Дафн этинг, вассалом».
 Шундай дея Шоҳ Жаҳон
 Кўз юмди-ю, ўша он
 Жон риштаси узилди,
 Умр уйи бузилди.

Мулозимлар оҳ чекиб,
Кўздан аччиқ ёш тўкиб,
Хабар берди қалъага
Ва жар солди Аграга.
Кун пешиндан оққанда,
Мағриб сари боққанда
Аҳли Агра жам бўлиб,
Бошларини хам қилиб,
Тож Маҳални кўзларди,
Етим каби бўзларди.
Кўпни кўрган кекса Шарқ
Мотам ичра бўлиб фарқ,
Қулагандай тиргаги
Эзиларди юраги.
Шарқнинг чўнг ўлкасида,
Халойиқ елкасида —
Юртни босиб зўр сукут —
Лошиллаб борар тобут.

XXVI

Шу пайт Лоҳурни кўзлаб,
Юрак-бағрини тузлаб,
Қочиб элнинг кўзидан,
Қочиб элнинг сўзидан
Аврангазбнинг карвони
Бўғизга келиб жони
Синднинг биёбонида,
Понипат майдонида
Томчи сувга бўлиб зор,
Ҳиндни қилиб дилозор
Кезар эди саргардон,
Кўзларига тўлиб қон.
Карвонга бўлиб сарбон
Ва жисмини қийнаб жон,
Агра чеккан ғамидан,

Отасни мотамидан
Қочган каби оқпадар,
Ичгандай оғу-заҳар,
Борарди мотамсаро,
Қисмати бўлиб қора.
Аграда-чи, сукунат
Қурган эди салтанат.
Ҳамма мотамда эди,
Мотаму ғамда эди.
Вағиллар эди Жамна
Қирғоққа қилиб ҳамла.
Шоҳ Жаҳон васиятин,
Унинг эзгу ниятин
Халойиқ этиб бажо,
Тинч ётгил энди дея
Тоғ Маҳал ошёнига,
Мумтоз бегим ёнига
Дафн этиб, қилиб ёд
Ва руҳини этиб шод
Тошириб қора ерга,
Юраги яра ерга,
Қайтишдилар айни шом
Маъюс тумонат одам.

ХОТИМА

Эй, қадрдон дўстларим,
Менинг қора кўзларим,
Ҳиндистонда эшитган,
Мен лойини ишитган
Достон деган иморат
Ҳақиқатдан иборат.
Неча аср ўтса ҳам,
Кимлар келиб кетса ҳам
Ҳамон ўша Тоғ Маҳал
Кун аро тоғиб сайқал,

Бу дунёни лол этиб,
Минг йилни хаёл этиб,
Сўзлашиб офтоб билан,
Юлдузу моҳтоб билан,
Севгига маёқ бўлиб,
Меҳмонга муштоқ бўлиб,
Донг таратиб дунёга,
Эртак сўйлаб дарёга
Боқиб турар пурвиқор,
Виқорида сеҳр бор.
Мумтоз бегим, Шоҳ Жаҳон,
Икки озор чеккан жон
Ишқини нишонасидай,
Қумуш кошонасидай,
Қон-қардошу биродар,
Ўз касбидан бахтиёр
Меъморлар санъатига,
Тенгсиз маҳоратига
Бахш этиб боқий умр,
Сиймосидан ёғиб нур,
Топиб Ҳиндда оройини,
Кўркини қилиб намойиш
Биродарлик рамзидай,
Вафодорлик шамсидай
Мангу турур бегумон
Тошга битилган дoston.

Агра — Тошкент
1970—1973

МАЖНУНТОЛ

МУҚАДДИМА

Кузак эди серфайз ва тўкин,
Толиқарди йўлларда карвон.
Очган эди бозорлар кўркин
Сеҳри билан қўли гул доҳқон.

Далаларда пахта хирмони
Борар эди юлдузни кўзлаб.
Безарди ишқ хиёбинини
Ошиқлар ҳам пахтадан сўзлаб.

Тинч ва сокин йўл босар Анҳор,
Ўйнар эди боғларда ҳазон.
Менга ўқиб Ҳофиздан ашъор
Сайр этарди шоири Эрон.

Саъдий тутса «Бўстон»идан гул,
Суханини безарди Хайём.
Лоҳутий ҳам унга бериб қўл,
Узатарди шароб тўла жом.

Шу шаробдан бир қултум ичиб
Бир умрга бўлган эди маст.
Юрар эди осмонда учиб,
Ишқи ашъор жонига пайваст.

У Номаълум солдат қабрини
Маъюсгина этди зиёрат
Ва сездирмай кўнгила зарбия
Сўйлаб берди ажиб ривоят.

I

Мусаллоннинг кўркам бўйида
Усар эди бир туп мажнунтол.
Тушиб унинг ишқи кўйига
Лайлак боқди осуда ва лол.

Боғлар оша қилди-ю парвоз,
Хору хасни йиғди беармон.
Гул баргидан берди-ю пардоз,
Мажнунтолда қурди ошиён.

Не асрдан буён мажнунтол
Роз айтарди тошқин дарёга.
Ўтнарастлар давридан хиёл
Олдин боққан эди дунёга.

Ошиён ҳам не-не тарихга
Гувоҳ бўлиб сувга эгди боп.
Аянч қисмат сифмас таърифга,
Кўзларидан оқди аччиқ ёп.

Юнондан от сурди Искандар,
Девдай солди араблар наъра.
Домга тортди Заҳҳокдай аждар,
Уни яксон айлади Кова.

Бу қиёмат, бу жапгу жадал
Ошиёнинг бағрида пишзон.
Барчасига гувоҳ мажнунтол
Юрагида шунинг учун қон.

Гоҳ табиат ёмғири, дўли
Гоҳ баҳорда ёққан лайлак қор,
Гоҳ дарёнинг пиддаткор сели
Мажнунтолга берарди озор.

Санчган каби кўксига ханжар
Синдирарди не-не шохини.
Баргларини юлқилаб минг бор
Бурқситарди дилдан оҳини.

Оқ лайлакнинг ошиёни ҳам
Турар эди қалқиб, омонат.
Деворидан дарз кетиб кам-кам,
Вайрон бўлай дер эди, ҳайҳот!

Мазлумларнинг кўз ёши янглиғ
Тўкиларди сувга тупроғи.
Боши узра ғаним тутган тиг
Зарбидандир тилдаги доғи.

Қора тунда турди-ю тўфон,
Қуршаб олди уни ҳар ёндан.
Мажнунтолли қўпориб шу он
Жудо қилмоқ бўлди жонидан.

Тол тебранар, пидизи лекин
Узилмасди ерини бағридан.
Ошиённинг толеи ингуи,
Дод соларди тўфон жабридан.

Лайлак эса ёқасин ушлаб
Болаларин босар бағрига,
Ошиёнин кетмасдан ташлаб,
Бардош берар ғаним қаҳрига.

Яна хуруж айлади тўфон
Ва оқизди кўздан ёшини.
Юрагини этиб лахта қон,
Хам қилдирди лайлак бошини.

Қопонасин тарк этиб лайлак,
Болаларин олмай ёнига,
Юрагидан қон оқиб чак-чак,
Шафқат қилмай ширин жонига

Тўфон сари юрди юзма-юз,
Кўкрагини айлади қалқон.
Дош беролмай ганимга, афсус,
Яраланиб йиқилди шу он.

Қалқир эди ошиён ҳамон,
Болалари чекарди фарёд.
Қарс-қурс синар шохлар беомон,
Мажнунтол ҳам солар оҳу дод.

Бошпанасиз қолган не гўдак
Чирқирашиб қолди тўфонда.
Яраланган оқ она лайлак
Ётар эди беланиб қопга.

Тарк этиниб она ошённи,
Қанотлари қайрилиб, ҳолсиз.
Ҳовучлашиб қўлида жонини,
Тўфон ичра қолиб мажолсиз,

Олға елар етим гўдаклар,
Гоҳ йиқилиб, гоҳ қилиб парвоз.
Ҳолдан тойиб зўрға эмаклар,
Чор атрофда қўрқинчли овоз...

II

Бу қадимдан қолган ривоят,
Кўпни кўрган бувим чўпчаги,
Ҳақиқатга яқиндир гоят,
Ахир бор-ку, денгизнинг таги.

Ахир қўлда кўтариб қилич,
Босган камми ўзга диёрни.
Ривоятнинг мағзин десам пуч,
Билолмасдим дўсту агёрни.

Ўтиб кетди тўфонли замон,
Ўлиб кетди она лайлак ҳам,
Болалари бўлса-чи, ҳамон
Онам, дея чекар қайғу-ғам.

Мусаллонинг бўйидаги тол,
Тўфон пчра қолган ошпён,
Бошларига тушган аянч ҳол,
Онасининг бўлгани қурбон,

Бошпанасиз, бўлиб дарбадар,
Тополмасдан дардига даво,
Кезганлари қолиб оч-паҳор
Хотиридан чиқмагай асло.

III

Мен ҳам ўша етимлар мисол
Кўп савдони кечирдим бошдан.
Силаганча бошимни иқбол,
Яралганмап, дер эдим тошдан.

Мен ҳам ўша етимлар мисол,
Мажнунтолнинг фироғида мен.

Кўрсатгунча ошеним жамол
Мусаллодан йироқдаман мен.

Чўллар аро тоғ этагида
Ястангандир жаннатдай диёр.
Сафобахш бир толнинг тагида
Онам қурган ошиён ҳам бор.

Кўз олдимда ўша мажнунтол,
Сўлим маскан жонланар гоҳо.
Қариндошлар қошида хушҳол
Сухбат қурган бўламан гўё.

Улар менга лайлак ошени
Тўғрисида сўзлашар тагин —
Мажнунтолга келган тўғғонни,
Ўлдирганин лайлакни ганим.

Мусаллонинг кўркам бўйида
Ҳамон бордир ўша мажнунтол.
Қаримоқлик келмай ўйига
Она-Ерга бош эгмиш хушҳол.

Тирилганмиш она лайлак ҳам,
Ғолиб келган эмиш тўғғондан.
Болаларин излаб, чекиб гам
Бағри доғмиш ҳамон ҳижрондан.

Ўша лайлак — бизнинг онамиз,
Излар эмиш уфқдан бизни.
Биз ҳам онам дея ёнамиз,
Оқлайлик деб нону тузини!

ХОТИМА

Ривоятга қўйди-ю нуқта,
Бир антикди шоири Эрон.

Унга дардин этиб омихта,
Ҳақиқатга келтирди имон.

Кипригида ёш бўлди пайдо
Ва кўзимга мунгли тикилди.
Ҳижрон уни этгандек адо,
Кўнглида бор дарди тўкилди.

Сезар эдим дилдан, Интизор,
Ризқинг агар бўлса бутун пон,
Унда озроқ кемтик жойи бор,—
Бир тишлатиб қолганим Эрон?

Сен бахтингни топсанг ҳам даво —
Излаянсан дарз кетган дилга —
Ватан дарди эрур бедаво,
Васли -- шифо ёлғиз кўнглига.

Мунг янграйди ҳамон созингдан,
Кел, шодликни куйлайлик бирга.
Мусалло ҳам шўх овозингдан,
Эрк боғида чулғансин нурга.

1975

1

Бизнинг бахтли замонда,
Эстония томонда,
Таллиннинг четроғида,
Болтиқнинг қирғоғида
Қундай кулиб балқиган,
Ойдаи тўлиб олқаган,
Қайнар булоқдай тоза,
Номи элга овоза
Юлиместе кўли бор,
Мовий кўллар гули бор.

2

Тоомнеага субҳидам
Сеҳр-ла қўйгач қадам,
Шафақ қизарганида,
Қуёш бўзарганида,
Тўлқинлар туш кўрганда,
Оққушлар тўш урганда,
Денгиз юзида шамол
Суриб қолганда хаёл,
Кўз илғамас уфқда,
Дил чулғамас уфқда
Қолиб кетганда нигоҳ,
Толиб кетганда нигоҳ,

Харсангтошга ўлтириб,
Денгиз-ла суҳбат қуриб,
Руҳим енгил бўлганда,
Кўнглим булбул бўлганда,
Тўлқинлар — салт аргумок —
Ташлаб гўё аргимчоқ,
Мен билан Фарруҳжонни —
Икки шарқлик меҳмонни
Эгарсиз тулпорига,
Эгасиз тулпорига
Имлаб чорлаганида,
Кўзи порлаганида,
Болтиқ бобо чайқалиб,
Бир пиёла чой олиб
Қултум-култум синқориб,
Аста кўнглини ёриб,
Силаб ошпоқ соқоли,
Тилаб ўғлим иқболи,
Кўздан артиб ёшини,
Эгиб мағрур бошини,
Бу кўлнинг афсонаси,
Афсона дурдонаси,
Менга қилди ҳикоя,
Ҳикояга — эл доя.

3

Бу ҳаётнинг боғида,
Денгизнинг қирғоғида
Жуда-жуда қадимда,
Бизнинг ушбу заминда
Балиқчи чол яшаркан,
Яшаб, ошин ошаркан.
Чолга эса бир кампир
Қўшни экан беназир.
Кампиридан ажраб чол,

Бўлиб қопти қадди дол.
Кампир эса чолидан
Уйин оқсоқолидан
Айрилиб, мункайибди,
Етимдек мунгайибди.
Ва лекин чолу кампир
Ёнида мисли шампир
Ўғил-қизи бор экан,
Бахт ва толе ёр экан.
Балиқчи чол ўғлини,
Қалби кундай чўғлини
Денгизга ўргатибди,
Йўлини кўрсатибди.
Калев бўлиб паҳлавон
Денгизга сопти сурон.
Довул билан рўбарў
Келса, енгар экан у.
Тутиб наҳанг бўғзидан,
Дур оларкан оғзидан.
Дельфин-ла бўлиб иноқ
Умри ўтаркан қувноқ.
Чевар аёл қизини,
Элнинг кўрар кўзини
Жондек асраб жонида,
Паноҳ бўлиб ёнида,
Тунлари эртак айтмиш,
Ювиб-тараб, улғайтмиш.
Чеварлик ҳунарини,
Ҳунарининг барини
Қорачиғидай асраб,
Етти туманга мақтаб,
Линда деган қизига,
Бахтининг юлдузига
Ўргатди онаизор
Бўлмасин деб хору зор.

Денгиз бўйида яйраб,
 Булбул сингари сайраб,
 Икки дил арзандаси —
 Калев билан Линдаси
 Бўлиб қолибди сирдош,
 Мисли ой билан қуёш.
 Пайваста икки кўнгил
 Худди гул билан булбул.
 Бири — ер, бири — осмон,
 Ишқи экан бир достон.
 Қизнинг қоши камони
 Экан ҳилол фиғони.
 Йигитнинг бўй-бастидан
 Офтоб тушмиш тахтидан.
 Калев билан Линда гар
 Денгизга солса назар
 Довул ҳам тўхтар экан,
 Парилар йўқлар экан.
 Икки ошқ ишқидан,
 Ишқ яратган кўпикидан
 Олам олиб андоза,
 Этар экан овоза.
 Чол билан камшир эса
 Икки қудағай бўлса,
 Тўйга ҳам жазм қилиб
 Ва катта базм қилиб,
 Элни тонгда кузатиб,
 Оёғини узатиб,
 Ёшлар бахтини тилаб,
 Тожу тахтини тилаб
 Ўтирган маҳалида,
 Шаҳарнинг шимолида
 Элни қилиб ҳангу манг
 Бошланибди катта жанг.

Ғаним хуруж қилибди,
Юртга ҳужум қилибди.

5

Калев ғазаби охиб,
Асов денгиздай тошиб,
Қиндан олиб қиличчи,
Ғазаб ёндириб ичи,
Ўзи бош бўлиб элга,
Қамчи босиб дулдулга
От қўйибди ёв томон,
Ўлим сочган дев томон.
Калев сардор оломон
Бўлишиб туман-туман,
Бошда ўйнаб қуролин,
Танг қилиб ғаним ҳолин
Етти кечаю кундуз
Жанг қилибди тинимсиз.
Ғаним ер тишлаб қопти,
Кўксига мушглаб қопти.
Омон-эсон қолгани,
Жангдан ҳориб-толгани
Қочибди тумтарақай,
Ўзинг асра, деб ҳай-ҳай!
Ва лекин бир ёсумон
Пистирмада сақлаб жон,
Калевнинг кўкрагига,
Ўт ёнган юрагига
Шамшир санчибди бирдан,
Сакраб чиқиб зовурдан.
Зафар майини ичмай
Калев Лидасини қучмай,
«Оҳ!» — деб кўксини ушлабди,
Оти йиғлаб, кишлабди.

Эшитиб от товушин,
 Киймасдан ҳам кавушин,
 Ялангоёқ, ялангбош,
 Кўзида тирқираб ёш,
 Сочи тўзғиб шамолда,
 Қолдимми, деб қамалда,
 Калевни излаб Линда,
 Бўтадай бўзлаб Линда
 Жанггоҳга келган замон
 Ерини кўрди бежон.
 «Дод!»— деб ўзин ташлади
 Ва кўксига муштлади.
 Танида қуриб дармон.
 Ҳушидан кетди шу он.

Ёвни яксон этган эл
 Кўз ёшидан оқди сел.
 Ҳамма мотамда қолди,
 Мотаму ғамда қолди.
 Дардга беролмай бардош
 Линда кўкси бўлди тош.
 Бечора кийиб қора
 Дайдиди мотамсаро.
 Жигар-бағри эзилгач,
 Ишқ бинноси бузилгач,
 Оҳак тошли тепага,
 Баланд Тоомпеага
 Линда ўз қўли билан
 Ишқидан ясаб кафан
 Калевни дафн этди,
 Дарди оламни тутди.
 Қабри баланд бўлсин деб,

Калев кўнгли тўлсин деб,
Ташлаб минг-миглаб тошни,
Тошларга уриб бошни
Тоғ қилганда қабрида,
Бўйин эгмай амрига
Юмалаб кетди бир тош.
Линда эса тўкиб ёш,
Тошга йиглаб осилди,
Бағрин тиглаб осилди.
Қанча кўз ёш тўкса ҳам,
Умид кўзин тикса ҳам,
Уйдай тошни тепага,
Баланд Тоомпеага
Судраб чиқа олмади,
Танда мадор қолмади.
Линдага раҳми келиб,
Опиноқ кўксини тилиб,
Оққайинлар йиглади,
Оғайинлар йиглади.
Денгиз кўтарди сурон,
Ўрмонга қочди бўрон.
Булутлар чақмоқ чақди,
Кўз ёш тўкиб, тутақди.
Линда тошни қучоқлаб,
Куйган жигарин доғлаб
Аччиқ-аччиқ тўкди ёш,
Кўз ёшига бўкди тош.
Линда охир кул бўлди,
Кўз ёшлари кўл бўлди.

8

Кўзларин қароғидан,
Умрининг чароғидан,
Қатордаги норидан
Ва умид миноридан,

Орзу-истак боғидан
Ва суянган тоғидан
Бемаҳалда айрилган,
Қанотлари қайрилган
Балиқчи чол фарёди,
Чевар кампир оҳ-додди
Еру кўкни титратди,
Қайинларини қулатди.
Қирғоқдан тошди денгиз,
Ҳаддидан ошди денгиз,
Булутлар кийиб қора
Йиғлади мотамсаро,
Чақмоқ чақиб осмонда,
Бўрон қурди ўрмонда.
Моҳтоб мунғайиб қолди,
Офтоб саргайиб қолди.
Фарзанд доғи кўни ёмон,
Раиғлари бўлиб сомон,
Чолу кампир бечора,
Оқибат тошди чора.
Уз она тупроғига,
Хазон билмас боғига
Денгиз ортидан яна
Ёв қилмасини деб ҳамла,
Тақиб Калев қиличини.
Олмоқчи бўлиб ўчин,
Олис уфқни кўзлаб,
Жигар-бағрини тузлаб,
Бир қайиққа ўлтириб,
Дарди селдай қутуриб,
Сарҳадга отланибди,
Юрт ишқида ёнибди.
Шундан буён икки жон
Денгизни этмин макон.
Оққушлар учиб келса,
Тўлқинни қучиб келса,

Балиқчи чол руҳи деб,
Чевар кампир оҳи деб,
Эстонлар сийлар экан,
Дардларин сўйлар экан.
Шунинг учун эстонлар,
Осуда, ширии жошлар,
Қалевдай санаб ўзни
Севар эмиш денгизни.

9

Юлимeste — зумрад кўл,
Чиндан ҳам серқудрат кўл.
У — Линда кўз ёшидан,
Кўз ёшин оташидан
Пайдо бўлганмиш қадим,
Ободмиш шундан замин.
Хануз кўл ўртасида,
Савлат тўкиб, осуда,
Оҳак тошли тепадан,
Баланд Тоомпеадан
Тушган харсангтон турур,
Сувлар унга бош урур.
Уни «Линда тоши» дер,
Кўлли — кўзин ёши, дер.
Денгизга монанд бу кўл,
Қар дилга пайванд бу кўл
Таллин учун ҳаётдир,
Ҳаёт учун нажотдир.
Мен унинг қирғоғида,
Бир дўстим кўноғида
Эшитган афсонани,
Минг йиллик дурдонани
Бир илга тизиб подмон
Сизга этдим арғумон!

Таллин—Тошкент

1975

ГУЛ ВА ШАМШИР

КИРИШ

Сигулда — жаннатмақон,
Хушхаво диёр экан.
Қучоғи — кўм-кўк ўрмон,
Илҳомбахш баҳор экан.
Гауя — оғушида
Дарё экан — ғазалхон.
Тўлқин ўйнаб тўшида,
Асов экан азалдан.
Турайд қалъаси ичра
Бор экан бир минора.
Боқсанг минора узра
Қўл етгудек ситора.
Пойингда — қуёш хумор,
Водий боқар нозланиб.
Тонг қизига интизор
Сойлар оқар соз чалиб.
Дарахтлар даста-даста,
Мовий гумбазга ўхшар.
Жони ерга пайваста,
Чинорлар умрин қўмсар.
Анвойи ранглар мавжи
Камалак наҳри гўё.
Минг хил қушлар валфаржи
Синиқ дилга мўмнё.
Яшил борлиқ қўйнида

Сеҳрланди кўзларим.
Бўлиб кўклам тўйида
Тўлқинланди ҳисларим.
Сигулдада сайр этиб
Мен бир қисса эшитдим.
Райнисдан мадад кутиб,
Сизга ишқ гулин тутдим.

ҚУЁШ ВА ЕР МУЛОҚОТИ

1

Тўрт юз йиллар муқаддам
Мусаффо бир субҳидам,
Қуёш бундай қараса,
Олов сочин тараса
Кўзларин қамаштириб,
Ақлидан адаштириб,
Сигулда кучоғида,
Гауя қирғоғида
Ям-яшил ўрмон ичра
Антиқа бўстон ичра
Қирмизиранг бир қалъа,
Тош деворли зўр қалъа
Нур мавжида товланиб,
Қасри ёқутдай ёниб,
Савлат тўкиб турганмиш,
Юлдузга кўл берганмиш.

2

Бу қалъа жамолидан.
Сеҳрли камолидан
Қуёш бўлиб ҳайрон, лол
Ердан сўрабди савол:
— Эй, замини мўътабар,

Менга ўзинг бер хабар,
Ўнгимми бу, ё тушим,
Учди-ку, бошдан ҳушим.
Бу қандай ажойибот
Ва бўлди қачон бунёд!
Куни кеча бу ерда,
Қалъа йўқ эди қирда!
Бу гаройиб иморат
Ўзи недан шорат!
Афсунгар табиат ё
Этдими сенга ато!
Ё тушдими осмондан,
Огоҳ эт бу эҳсондан!

3

Гул-гул ёниб жамоли,
Қирдан эсиб шамоли,
Гаусия шарқираб,
Лаъл қалъаси ярқираб,
Шовуллар ўрмонлари,
Тер тўкиб инсонлари,
Жилмайиб қатъий, вазмин,
Сўзга киришди Замин:
— Оламшаноҳ, эй, қуёш,
Менга азалий сирдош,
Очлигим, тўқлигим ҳам,
Борлигим, йўқлигим ҳам
Рўшною сиёлигим
Ва меҳри гиёлигим,
Қишим билан ёзим ҳам,
Баҳор билан кузим ҳам,
Сенинг шарофатингдан,
Сеҳру кароматингдан.
Сен бўлмасанг бу жаҳон
Менинг учун зимистон.
Бу — Турайда қалъаси,

Қалъаларнинг аълоси
Табиат сеҳри эмас
Ва унинг муҳри эмас.
Тушмагандир осмондан,
Бу — туҳфадир инсондан!
Биласан-ку, инсонлар
Кўзига тўлса қонлар,
Заминда ҳам турмас тинч
Ва қўлга олар қилич.
Бир-бирига бўлар ёв,
Уйига қўяр олов.
Бино бўлгандаи дунё
Бошдан кечди кўп савдо,
Бечора латишлар ҳам
Дунёда кўп чекди ғам.
Қўлдан-қўлга бу диёр
Ўтиб турди неча бор.
Эл жонига соябон
Бўлсин дея бегумон
Бир бўлиб ёшу қари,
Ишга бел боғлаб бари,
Тинч кечсин дея ҳаёт,
Қалъани қилди бунёд.

ЎЛИКЛАР ОРАСИДАН ТОПИЛГАН ГҶДАК

1

Турайд қасрин доврўғи,
Элни чорлаган туғи
Оламни тутиб кетди,
Фараиғу Румга етди.
Мисру Балқон боқди дол,
Бошидан учиб хаёл.
Немис баронлари ҳеч

Ға олмай қолди тинч.
Швед билан Фин эса
Денгиздан шамол эсса
Сигулдага тикилди,
Ҳасад ила кул бўлди.
Кўндан поляку швед
Ўту сув эди, ёхуд
Шведларга тиз чўкмоқ —
Полякларга тик ўлмоқ
Билан баробар эди,
Дўсти ҳам ағёр эди.
Бу ҳолдан огоҳ ғаним
Қиличин олиб тағин
Польша томон сурди от,
Яна бўлди қиёмат.
Дарё-дарё қон оқди,
Қон деб ғаним тутоқди.
Тандан бошлар кесилди,
Кўшлар дорга осилди.
Пайҳон бўлди боғ-роғлар,
Сўнди қапдил-чироғлар.
Урушнинг олов тили
Сигулдага чўзилди.
Тош отишди қалъага,
Турайд қолди балога.
Деворлари бузилди,
Жон риштаси узилди.
Гауя ҳам тўлғонди,
Ғазаб ўтида ёнди.
Халойиқ олиб қурол,
Оёққа турди дарҳол.
Унга Горис бош бўлди,
Жангда кўзу қош бўлди.
Поляклар-ла ёнма-ён
Ғанимга солди қирол.

Тинганда жанг ғавғосы,
 Ұликлар орасидан
 Битта норасида
 Гўдакни топиб олди,
 Ерга тиз чўкиб қолди.
 Онаизор бечора
 Етарди пора-пора,
 Гўдак чинқирар эди,
 Замин зирқирар эди.
 Сут деб у қон эмарди,
 Она-чи, жоп берарди.
 Бу — ғаним касофати,
 Элға солған офати
 Мирзо кўксин тиглади,
 У ичида йиғлади
 Ва гўдакни авайлаб,
 Жажжи қўлларин боғлаб,
 Кўксига босиб олди,
 Жанг бағридан йўқолди.

3

Мирзо бу қизалоққа,
 Ғунчадек қизғалдоққа
 Майя дея қўйди ном,
 Гуллар тутди унга жом.
 Қунлар ўтиб ой келди,
 Жилғалардан сой тўлди.
 Майя гулдай очилди,
 Толеи кундай кулди.
 Сочлари бўлиб толим
 Олди барча хаёлин.
 Пистадай дудоқлари,
 Анордай ёмоқлари
 Қизил гулга ўхшарди,

Гуллар уни кўмсарди.
Хусни кўрган одамлар,
Сухбат қурган одамлар
Маймас, Роза дерди,
Гулдан ҳам тоза дерди.

БОЛАЛИКДАН БОШЛАНУР БАҲОР

1

Энг қувноқ болаликдан,
Тошқин шалолаликдан,
Ташвишлардан бегона,
Капалакка нарвона
Уйқусиз болаликдан,
Қайғусиз болаликдан
Бошланур умри баҳор,
Чақмоқ чақиб бахтиёр.
Чақмоқнинг овозидан,
Яшининг парвозидан
Қалдираб кетар осмон,
Сизмагандек тапга жон.
Кўк пўстагин қоқди:
Ёмғир сип-сип ёғди.
Сел аралаш жала, қор
Ёғиб қолади бисёр.
Сўнг эса балқир офтоб,
Нур оқур ерга шитоб.
Олам бўлур чароғон,
Одам бўлур чароғбон.

2

Худди шунда Роза ҳам
Баҳорга қўйди қадам.
Болаликнинг боғида,
Шўх дарё кучоғида

Тўлқинларга тўш уриб,
Туилар ойдин туш кўриб,
Ниҳолдек тошди камол,
Кулиб боқди истиқбол.

3

Ота-онасини Роза
Билмаса ҳамки тоза,
Етимлик гурбатидан,
Дайдилик кулфатидан
Ўсиб-улғайди озод,
Дил боғи бўлиб обод.
Мирзони ул ота деб,
Рафиқасини она деб,
Суяниб бахт тоғига,
Отилди қучоғига.
Улар ҳам ўз қизим деб,
Кўрар қора кўзим деб.
Оқ ювиб, оқ тарашди
Ва кунига ярашди.

4

Роза ҳам ота-она
Дунёда деб ягона,
Оғирини, енгил қилди,
Тоза қўли гул келди.
Ҳусну ақлу одобда,
Сигулдада одатда
Унинг тенги йўқ эди,
Қалби оташ, чўғ эди.
Ой деса, ой дегудай,
Йингитлар «вой» дегудай,
Бир қиз бўлдики Роза,
Эл оғзида овоза.

ИШҚ ҰТИ БОР ЙИГИТ КҰЗИДА

1

Арғувон гуллаганда,
Болари ғувлаганда,
Булутлар пода-пода
Чопишганда самода,
Гауя пишқирганда,
Боғларга ўшқирганда,
Валфаржи қалдирғочлар
Уйдан излаб оғочлар,
Чўп, хас, лой ташиганда,
От сарри қашиганда,
Оқ лайлаклар ботқоқдан,
Қирғоқ ё кўл, чарвоқдан
Чувалчанг излаганда,
Уясин кўзлаганда,
Уйғонганда капалак,
Тол хивичдан жамалак
Боғлаб олганда қизлар,
Жўшганда қалба ҳислар,
Роза ёзиб қулочин,
Уйнаб қаҳрабо сочин
Боғларда чарх урганда,
Гул кулгисин кўрганда,
Боғбон йигит Викторга,
Кўпдан таниш шунқорга
Нигоҳи тушиб қолди,
Кўнгли бирдан ўт олди.
Ҳарорат чиқди танга,
Қалба ёнди аланга,
Кўзлари чақнаб кетди.
Борлиғи чанқаб кетди.
Жисмидан қочиб дармон,
Қотиб қолди шу замон.

Розанинг кўаларига,
 Лолагул юзларига
 Виктор шундай боқдики,
 Ишқ ўтини ёқдики,
 Қарашига бермай тоб,
 Изига қайтди шитоб.

— Ҳой, Роза! Тўхта,— дея,
 Изидан шу сония
 Югуриб борди Виктор
 Ва кўнглин ёрди Виктор:

— Боғимдан гул термасдан,
 Сайр этиб юрмасдан,
 Мендан аразлаб нечун
 Отлашиб қолдинг бу кун?
 Роза аста ер чизиб,
 Ташлади сўзни тизиб:

— Сенми, бугун бошқасан,
 Таниб бўлмас ошпасан.
 Менга ёмон қарадинг,
 Кўнглимга ўқ қададинг.
 Кўзларинг ҳам бошқача,
 Сўзларинг ҳам бошқача,
 Вужудим титрар зир-зир,
 Бу нимаси, тушунтир?

Виктор ҳам лов-лов ёниб,
 Роза сўзига қониб.
 Қалби гул-гул урарди,
 Ўзи зўрға турарди.
 Вужудидан тер чиқиб,
 Борки кучини йиғиб

Дардин айтмоқчи бўлди,
Унга яқинроқ келди.
Оппоқ биллагин ушлаб,
(Баҳор кўнглини хушлаб)
Кўзларига боқди тик,
Роза мисоли кийик
Қучоғида таллинар,
Лаблари оловланар.
Бир зарб билан ва лекин
Виктор бағридан тутқун —
Отилиб чиқди Роза,
Лоларанг бўлиб тоза.
— Бу нимаси, уятсиз,
Борми ўзи сенда юз?
Виктор хижолат бўлди,
Боши ерга эгилди.
Қиз кўнглини билгандай,
Сўнг илтижо қилгандай,
Розага бериб юпанч,
Бағрини қоплаб қувонч,
Гул узатди боғидан,
Кўзининг қароғидан.

СЕВМОҚ УЧУН ТУҒИЛАР ИНСОН

1

Ишқ бўлиб жонга пайваст
Роза қайтди боғдан маст.
Кўздан тонгга қадар
Уйқу бўлди дарбадар,
Хаёли боғлар ошди,
Уфқларга туташди.
Орзуси — оқ кабутар,
Чарх уриб ойга қўнар,
Юлдузлардан юлдузга

Сайр этади бир зумда.
Борлигин зўр ҳаяжон
Забт этгани бегумон.
Қалби билан сўйлашар,
Булбул бўлиб куйлашар:
— Ниҳотки мен Викторни,
Сигулда ичра норни
Севиб қолган бўлсам-а,
Ойдаи тўлиб кулсам-а?
Ишқ дегани ўтмикаи,
Кўзлари бургутмикаи?
Нега боқиб кўзига,
Қулоқ солиб сўзига
Оромимни йўқотдим,
Ўзимни ўтга отдим?
Неча йилдир, не учун
Кўзида сирли учқун
Зарраси сезмагандим,
Тинчлигим бузмагандим?
Не бўлди менга бугун,
Қалбимда гапго нечун?
Кўзига қаролмайман,
Йўқлаб ҳам боролмайман?
Сўйла, юрак, не учун
Бағрингда мунча тўлқин?

2

Виктор учун бу оқшом
Ой ҳам тутар унга жом.
Ер кўзидай юлдузлар
Унга нимадир сўзлар.
Хаёлин олган осмон
Мисли поёнсиз уммон.
Қалби эса кенг дунё,

Унда оқар минг дарё,
Ишқин айлаб тарапшум
Ором бермайдн бир зум.
Виктордай бахтли инсон
Дунёда йўқ бу оқшом.
Шунинг учун беуйку,
Қалбида ширин туйғу,
Қўлида қалам ўйнар,
Дил розин ёрга сўйлар,
— Эй, кўнглим маликаси,
Ишқ боғининг эркаси.
Сен бўлмасанг бу жаҳон
Менга эди зимистон.

Сен менга нур, навосан,
Оби ҳаёт, ҳавосан.
Орзу — эрмоним ўзинг,
Танда дармоним ўзинг.
Сен бир гулсан боғимда,
Адо бўлмай доғингда.
Сенга бир боқиб қиё,
Бўлмасан умрим сиё.
Боғимга кел ҳар оқшом,
Эй, менинг бахтиёрим,
Сенга бўлсин гулзорим.
Кўнглим сенга бўлди ром.
Мактубим оқ кабутар
Тонг билан сенга элтар.
Жавобига интизор
Ишқингга содиқ Виктор!

МАРД БИР ЎЛАР, НОМАРД ЮЗ...

1

Сигулдада менман деган,
Нонини ёғ билан еган

Зап йигитлар бор эди,
Лек Розага зор эди.
Роза истаса агар
Сочитарди сийму зар.
Барин кўнглини ҳасад
Ўти қиларди барбод.
Розани бир амаллаб
Олтинчу дур-ла алдаб,
Қўлга олмоқ бўларди,
Чангал солмоқ бўларди.

2

Ва лекин икки ошиқ
Севгиси бўлиб қўшиқ
Тилдан-тилга кўчарди,
Минг-минг дилни қучарди.
Розахон билан Виктор
Бир кун кўришмаса гар
Ичишган янглиғ оғу
Олам эди қоронғу.
Тўхтаб қоларди дарё,
Борлиқ қиларди гирия.
Шунинг учун икки ёш,
Икки навқирон сирдош
Бир-бирига йўллаб хат,
Этмасдан тарки одат,
Турайда чорбоғида,
Шўх дарё қиргоғида,
Гутман ғорида ёким
Учрашиб турди ҳар кун.

3

Поляк — швед уруши,
Икки қўшин юриши

Ун саккиз йилдан буён
Соларди элга қирон.
У гоҳ тиниб қоларди,
Гоҳ эса авж оларди.
Баъзида жанг булути,
Кўкка ўрлаган ўти
Сигулда бошига ҳам
Соя солиб қилар ҳам.
Жангдан қочган бир аскар,
Якубовский деган хар
Дайдиб қолди бу элда,
Ғаламис ният дилда.
Розага кўзи тушиб,
Бошидан ҳуши учиб,
Кўнгли наҳрига шу чоқ
Ташлади сирли қармоқ:
— Сени эшитиб, жангдан,
Қочиб келдим Познандан.
Бир қара погонимга,
Оро кирар жонингга.
Офицерман — келишган,
Қаддим расо, тўлишган.
Офицери қиз зоти
Севмоқ асли одати.
Рози бўлсанг жон-жон деб,
Йиғар эдим сенга сеп.
Бизни агар кўрса эл
Ҳавас қиларди пуқул.
Нима дейсан, Роза, айт,
Тўй қилишга айни пайт?
Розанинг чиқиб жони,
Ўт олиб хунумони,
Офицери тинглади,
Уни ерга тенглади:
— Қолма келган йўлингдан,
Бир қиз тангла элингдан.

Мен муносиб эмасман,
Офицерни демасман!
Менга керакмас номард,
Тошилиб қолар бир мард.
— Мен номардми, Роза, айт,
Бу сўзингдан тезроқ қайт,
Не десанг ҳам бари бир
Хотин бўласан, ахир.
Сенга кимки қилса қасд,
Кўкрагига ургим даст,
Жудо бўлгай жонидан,
Гуллар унар қонидан.
— Заҳар томар тилингдан,
Ҳеч иш келмас қўлингдан,
Мард бўлсанг гар қочмасдинг,
Оғзинг катта очмасдинг.
Сен ланашанг, қўрқоқсан,
Эл қаргаган олчоқсан
Менинг ўз суйганим бор,
Ишқида куйганим бор.
У — Виктор, боғбон йигит,
Сигулдалик зўр бургут.
Чангалига тушган он
Қолмагайсан ҳеч омон.

4

Виктор номин офицер
Эшитганда чиқди тер.
Кўнглини босди ваҳм,
Жонига қилди раҳм.
Не деярин билмасдан,
Ўз жойидан жилмасдан
У унсиз қотиб қолди,
Даҳшатга ботиб қолди.
Миясидан ялт этиб

Бир ҳийла кетди ўтиб:
—Мен Викторни биламан,
Нима десанг, қиламан.
Кеча сой қирғоғида,
У битта ўртоғига
Сени севмаслигини,
Сени демаслигини
Ўз оғзидан эшитдим,
Сўзига қулоқ тутдим.
Роза хаёлга толди,
Гур этиб олов олди:
— У севади, бу — бўҳтоқ.
Мана мактуби, инон!
Офицер хатни олиб,
Мағзига разм солиб:
— Бу қалбаки хат,— деди,—
Сийқа муҳаббат,— деди.
Роза даҳшатга ботди
Ва ўзини йўқотди.
Иккиланиб у бир оз
Қилмоқ бўлди эътироз:
— Рост бўлса гапинг агар,
Кўксимга ургим хащжар,
Айт, қалбингда, муҳаббат,
Бормиди шунча гурбат!
Йўқ, мени алдаянсан,
Ишқимни булғаянсан.
Мени тинч қўй, кета қол.
Бахтимга бўлма завол.

5

Офицер кўнгил юмшаб,
Висол бўсасини қўмсаб,
Қиличини олиб қиндан,
Хафа бўлма деб мендан,

Розага бўб парвона,
Сўз бошлади мардона:
— Мени писанд қилмаса,
Кимлигимни билмаса,
Мана шу қилич уни
Жонин олар шу кун.

ҲОРДАГИ УЧРАШУВ

1

Қалъага қайтиб Роза,
Ўзига келмай тоза,
Игна-ла қудуқ қазиб,
Икки энли хат ёзиб,
Узатди хизматкорга,
Элтгин дея Викторга:
«Арғувон майдонида
Ажинагор ёнида
Учрашайлик намозшом,
Қийнар мени бир одам...»

2

Турайда чорбоғида,
Айни пешин чоғида
Мактубни олиб Виктор
Ўқиди такрор-такрор,
Кўзига ишонмади,
Мазмунига қонмади.
Ўйланиб қолди узоқ,
Кўнглини эзди қийноқ:
— Ким экан унга хуштор
Ва менга бўлган ағёр?
Унга қўлин чўзди ким,
Жондан умид узди ким?

Ким бўлса ҳам қасдимдан,
Омон қолмас дасдимдан.
Виктор лов-лов ёнарди,
Йўлбарседек тўлғанарди.

3

Тушганида номозшом
Учрашишди икки жон.
Ажинағор ёт кўздан —
Бекитди ой, юлдуздан.
Розани қучиб Виктор
Дардини этар ошкор:
— Сенга хуштор ўзи ким,
Қани айтгил, севгилим?
— Битта қочоқ офицер
Бўлмоқчиймиш менга эр.
— Ким айтди буни сенга,
Теэроқ тушунтир менга?
— Миноранинг олдида
Мени кўриб қолди-да,
Ишқингда ўлай, деди.
Қурбонинг бўлай, деди.
— Қандай жавоб қилдинг сен?
Тигсиз бағрим тилдинг сен.
— Севаман десам сени,
Ўтга ташлади мени:
Хатларинг бўҳтон эмиш,
Ишқинг ҳам ёлғон эмиш,
Мендан бошқа — суйганинг
Бор эмиш-ку, куйганинг,
— Е алҳазар, бу тухмат,
Бундай гаплар менга ёт.
Мен бир сени деганман,
Сен деб йиғлаб-куйганман,
Сен — шодлигим, ҳаётим,

Сен — қайрилмас қанотим,
Тоғиб ўша қочоқни,
Есуману олчоқни
Бурда-бурда қилмасам,
Терисини шилмасам
Онам берган сут ҳаром,
Ҳаром йигит деган ном.

ҚОЧОҚ ОФИЦЕР ҲИЙЛАСИ

1

Ишқ ўтида ўртаниб,
Роза васлида ёғиб
Неча тундир офицер
Бирор ҳийла топсам дер.
Виктор номидан охир
Хат ёзади муғамбир:
— «Розахон! Севгим гулп,
Ғариб кўнглим булбули,
Эшитмасам овозинг,
Кўрмасам ишва, нозинг,
Туrolмайман бир нафас,
Дунё бўлур тор қафас.
Шунинг учун азизим,
Эй, менинг ширин сўзим,
Кун пешиндан оққанда,
Ғарб томонга боққанда,
Гутман ғорида бугун
Сени кутамаи дилхун».

2

Роза очиб мактубни,
Соғингандай маҳбубни
Тикилиб сўзларига

Суртади кўзларига,
Кўзлаб висол чоғини,
Дилдан ювиб доғини,
Оқ шоҳи кўйлак кияр,
Бошга рўмолин ўрар.
Товусдай минг товланиб,
Юраги оловланиб
Гутман ғорига томон
Отланади бегумон.

3

Ғорда унга сўйлаб роз
Офицер чиқар пешвоз,
— Кел, азизим, кела қол,
Бир тун меҳмон бўла қол.
Меҳрим этай поёндоз,
Жонимдай қилай эъвоз.
Сўнгра эса бир умр
Менга дейсан ташаккур...
Сўзига қилмай нарво,
Қарғишни айлаб раво
Роза отилди ғордан,
Қочмоқ бўлиб ағёрдан.
Ағёр кўнгли ғашланди,
Оч бўридай ташланди.
Роза эса шу асно
Ялинар телбанамо:
— Не десанг ҳам розиман,
Бир оз ҳолдан оздим ман.
Қўйиб юбор, олай дам,
Севсанг қилгин-да, карам.
Офицер оғушидан,
Ором топган тўшидан
Розани этди халос
Жўмард йигитларга хос.

«СИРЛИ» ҚИЗИЛ РЎМОЛ

1

Роза ўйлаб қараса,
Қочиб кетолмас асло.
Сўнг бир ҳийла ишлатди,
Қочоқ кўнглини хушлатди.
Ечиб қизил рўмолин,
Деди:— Менинг иқболим.
Бу — Викторнинг ҳадяси,
Қатида ишқ дунёси.
Бу рўмолнинг сирин бор,
Ҳеч кимса билмас зинҳор.
Уни боғлаб олса ким,
Чапгал сололмас ўлим.
Сенга этсам армуғон,
Мушқулнинг бўлур осон:
Уни қилич ҳам кесмас,
Йўлингни ҳеч ким тўсмас.
Рўмол сени этур шод,
Мени айлагил озод.
Ма, ола қол, жонгинам,
Сендан йўқдир ҳеч гинам.
Олиб «сирли» рўмолни,
Қучиб соҳиб жамолни,
Офицер боққач узоқ,
Қайтиб берди ўша чоқ:
— Менга рўмол керакмас,
Сенинг ўзинг бўлсанг бас.
Сен билап рўйи жаҳон
Менинг учун чароғон.
Сендай моҳи рухсорни,
Сарвқомат дилбарни
Бу дунёда кўрмадим,
Ҳатто суҳбат қурмадим.

Кирсанг агар сўзимга,
Олтин сочгум изингга.
Сигулдадан кетайлик,
Гауядан ўтайлик.
Нуқул тошдан иборат
Қурай сенга иморат.
Роҳат қилиб Познанда,
Яшайлик бу жаҳонда.

2

Роза қилиб табассум,
Офицерга боқиб жим,
Пуч ёнғоқ соб қўйнига,
Рўмолин ўз бўйнига
Маҳкам олди-да, боғлаб,
Ўзин ўлимга чоғлаб
Майли, синаб кўр, деди,
Қилич билан ур, деди,
Қани кесарми қилич,
Бунга қилич ўтмас ҳеч.

3

Розанинг сўзларига,
Нажоткор кўзларига
Офицер лек ишонди,
Гўё васлига қонди,
Яланғочлаб қиличин,
Мушуклар тирнаб ичин,
Ишқига тилаб ривож
Қилич солди ноилож.
Розанинг мағрур боши,
Мисли палақмон тоши,
Ҳандалакдай узилди,
Умр қасри бузилди.

Танаси мисли чинор
Қон тирқираб нашқатор,
Гурс этиб қулаб кетди,
Ерга жон улаб кетди.
Яқосин ушлаб қочоқ,
Жаллоддай боқди бироқ.

АРҒУВОНГА ОСИЛГАН ОЛЧОҚ

Содиқ қолиб Викторга,
Жонидан севган ёрга,
Ҳатто ўлимни Роза
Ўзига кўриб раво
Кўзёш тўкмаганини,
Бўйин элмаганини
Ишқ-муҳаббат ёт қочоқ
Тушуниб етди кечроқ.
Кўзлари тўлиб қонга,
У боқиб тўрт томонга,
Ҳуши учиб бошидан,
Муздай жасад қошидан
Қиличин солиб қинга,
Шўнғиди қаро тунга.
Қачоқ изидан қувлаб,
Гўё бўрондек увлаб,
Кийиб олиб оқ кафан
Руҳ чопарди дафъатан.
Оқиздинг деб қонимни,
Тоғиб бер деб жонимни,
Копток каби юмалаб,
Ўрмон ичра қувалаб
Чопар эди жонсиз бош,
Мисли қонталаш қуёш.
Гоҳ хандақда эмаклаб,
Гоҳ дарёга қўйиб лаб,
Бошин уриб дарахтга,

Ўхшаб конхўр калхатга,
Эсидан оғиб тамом
Ва боши оғган томон
Қочиб борарди Қочоқ,
Қазилгандай ўзга чоқ.
Қолмагач бирор чора,
Қисмати бўлиб қора,
Камарин ечиб белдан,
Япроқдек титраб елдан,
Бўйнига қилиб сиртмоқ
Ўзини осди олчоқ.
Сиртмоқ қисиб бўғзидан,
Кўпик оқди оғзидан.
Килмишига яраша
Бўлиб қолди тараша.
Бир силкиниб арғувон
Ўрмонга солди сурон:
Қочоқдан у ор қилди.
Лекин шохин дор қилди.

ХАЗОН БЎЛГАН ГУЛ

1

Тош билан топиб хабар,
Қўлига олиб ханжар
Қайраб қасос қилгичин,
Олмоқчи бўлиб ўчин
Тўрт томон чопди Виктор,
Қочоқни топди Виктор,
Вале, бўлган эди кеч,
Бағрини эзди ўкинч.
Сўнг йўлбарсдай югурди,
Ўзини ёрда кўрди.
Телбадай қилиб фарёд,
Ўкирганча солди дод!

Горни кўтарди бошга,
Бошини урди тошга.
Роза жасадин қучди,
Бошидан ҳуши учди.
Лаънат ўқиб ўзига,
Боқолмай ёр кўзига,
Чекиб афсус, надомат,
Қилиб элга қиёмат
Кўксига урди ханжар.
Қалбидан қон тирқирар
Отилиб тўрт томонга,
Алвидо, дея жонга.

2

Роза билан Викторни,
Икки ошиқ-дилдорни
Сигулдада борки жон,
Кўз ёшин қилиб уммон
Топширди қаро ерга,
Ўрмонзор икки қирга,

3

Роза, ахир, гул эди,
Виктор бир булбул эди.
Гулу булбул бўлмаса,
Ошиқ кўнгил бўлмаса
Ҳар қандай боғ боғ эмас,
Унда қўшиқ янграмас.
Сигулданинг боғлари,
Диловар қучоқлари
Айрилиб ўз гулидан,
Кўшиқчи булбулидан
Хазонга ўхшаб қолди,
Бир умр қўмсаб қолди.

ХОТИМА

Тўрт юз йилким Сигулда
Роза руҳин этар шод.
Хуснин кўриб ҳар гулда,
Қабрини этар обод.
Бошида чўнг арғувон
Посбон унга бир умр.
Гулин айлаб армуғон,
Ҳар баҳор қилур ҳузур.
Сигулдага келса ким
Қабри узра қўяр гул.
Бир лаҳза қилиб таъзим
Ўз бурчинин оқлар ул.
Шоир Янис Порукнинг
Рафиқаси бир замон
Қўйган мрамар лавҳани
Ўқир бунда ҳар инсон.
Севги енгиб ўлимни
Яшар бунда барҳаёт.
Мен ҳам қўйиб гулимни,
Ишқ бекасин қилдим ёд.
Ўғлим билан рафиқам
Қабр узра эгди бош.
Роза қошида шу дам
Саргашта эди қуёш,
Роза мардлиги маним
Қалбимга солди тугён.
Оташда қолиб жоним,
Сизга айладим дoston.
Эй, ўқувчим!
Бу қисса,
Дерсиз балки афсона.
Ҳақиқат учун Сизга
Сўзлаб бердим мен яна.

Рига — Тошкент

1975

МАЖНУНДАРА МАЛИКАСИ

1

Шоҳимардон деган ёқда,
Турнакўзли Қизбулоқда,
Мажнундара қучоғида,
Чақмоқлисой қирғоғида,
Икки фақир хонадонда,
Наврўз сайли кулган тонгда
Қўшилларни айлаб шодмон,
Бу дунёга бўлиб меҳмон,
Айтиб гўё элга эртак
Туғилибди икки гўдак.

2

Хунари мўл бу табиат
Қилиб гўё эзгу ният,
Яшнасин деб борда гулзор,
Борбоп бўлсин деб бахтиёр
Ато қилмиш унга бир қиз.
Гўё кўкдан тушмиш юлдуз.
Дурадгорга эса ўғил
Эҳсон этиб шод эмиш ул,
Чунки бир кун бўлиб тиргак
Отасига берар кўмак.
Балки элга уйлар қураб,
Е қўш ҳайдар, ғалла ўраб.

Не бұлса ҳам икки гүдак
Одам бұлсин элга керак.

3

Гулдай униб-ўссин дея,
Хусни элни тутсин дея,
Гулларни ҳам қилсин деб ром,
Дилором деб қўйишди ном.
Бўлсин дея элга йўлдош,
Мушкул кунда бир елкадош,
Қўлласин деб дўсту ёрни,
Йўқ қилмасин дея борни,
Тилга олсин дея кекса-ёш,
Ўғил номи бўлди Қўлдош.

4

Йиллар ўтди сувдай оқиб,
Икки жоғга нурли боқиб,
Болаликлар қолди йироқ,
Ўспиринлик боқди муштоқ.
Битта боғда топиб камол,
Эси ёшлик деган шамол.
Куртак отди дилларда ишқ,
Мушк таратди гулларда ишқ.
Баҳра топиб Ишқ наҳридан,
Ишқ наҳрининг зўр сеҳридан
Бир йигитки бўлди Қўлдош,
Мушт урса гар ун бўлур топш.
Бой йилқисин боқсин дея,
Эл кўнглига ёқсин дея,
Рози қилиб дурадгорни,
Обод қилур деб рўзгорни,
Катта тўйлар қилурсиз деб
Ва обрўли бўлурсиз деб

Олиб кетди Қўлдошини,
Ҳар бир ишда йўлдошини.

5

Шоҳирмардон деган ёқда,
Ойнакўзли Қизбулоқда,
Мажнундара қучоғида,
Чақмоқли сой қирғоғида
Дилоромдай соҳибжамол
Ёр ишқида сурар хаёл.
У ноз билан шому саҳар
Борлиққа бир солса назар,
Ҳуснидан ой бўлиб ҳайрон,
Ёқасини этмиш вайрон.
Кўзларига боқиб юлдуз
Этар экан тунни қундуз.
Унга мафтун кезиб қуёш,
Тоғлар сари излаб сирдош.
Қамаштириб кўзларини,
Ўнмоқ учун изларини
Юрагига ўт ташларкан,
Борлиғини оташларкан.
Васли бирлан яшнаб баҳор,
Чўққиларга битиб ашъор,
Қир-адирни айлаб чаман,
Булбулларни куйлатиб шан,
Сел тошириб тошлоқ сойдан,
Сармаст бўлиб ул чиройдан
Кезар экан Водил бўйлаб,
Довруғини элга сўйлаб.
Сарвқомат соҳибжамол
Гул-гул ёниб лола мисол,
Сайр этиб тоғ домонида,
Сочи тушиб товониға,
Шалолодай тўлғанаркан,
Тақимида чулғанаркан.

Авор яглиғ яноқлари,
Писта каби дудоқлари
Йигитларни айлаб адо
Соғар экан бошга гавго.

6

Дукурласа от түёғи,
Унут бўлиб ишқ фироғи
Санам йўлга қарар экан,
Сочин майда ўрар экан.
Хиром айлаб чорбоғида,
Ўтдай ёниб ёр доғида,
Мўлтиратиб кўзларини,
Қўмсаб ширин сўзларини
Кеча-кундуз кузатаркан,
Кулбасини тузатаркан,

7

Кўли Қуббон томонларда,
Чордара ё Ердоғларда
Тоғу тошни қилиб макон,
Ёр ҳажрида ёниб гирён,
Бой йилқисин боқиб мунгли,
Ўз ўмирида тўлмай кўнгли,
Саргардонлик тегиб жонга,
Тиг қадалиб устихонга
Юрар экан жўмард йигит,
Макони йўқ ёвқур бургут.

8

Қўлдош деса тик қоялар
Фурур билан садо берар.
Дарада сой вағиллайди,

Тун қўйнида шағирлайди.
Чўққиларда эрийди қор,
Сел тошириб елар баҳор.
Гулга тўлур далаю қир,
Кўк ўйнатар қўлда шамшир.
Бургутлар ҳам наст учар сал,
Ўлжасига урар чангал.

9

Қўлдош деса чавадозлар
Пўлга тўшар поёндозлар.
Унга ҳеч тенг келар йўқдир,
Сирларини билар йўқдир.
Лола қолдириб ул чортоқни,
Илиб олиб зўр улоқни
Босганида тақимиға,
Чавадозлар яқиниға
Келолмасдан айланарди,
Янги жангга шайланарди
Шунда уриб кўксига бой:
Кетай, дейди, садағанг, ҳой!
Бошқа бойлар ҳасад билан
Боқар унга — кўзда тилан,
Улоқдан сўнг эса Қўлдош
Дилором-ла бўлиб сирдош,
Тўёлмасдан висолиға,
Сирли боқиб жамолиға
Ердон томон қайтар эди,
Дардин тоғга айтар эди.
Яна бўлиб йилқига бон
Кезар эди ул тоғу тош.

10

Мажнундара маликасин,

Қизбулоқнинг шўх эркасин
Гўзалликда тапқолиги,
Моҳитобон, барнолиги,
Ойни доғда қўйганлиги,
Отбоқарни суйганлиги
Водилга ҳам тарқалибди,
Бой кўнглига ўт солибди.
Бой толеи купдай кулиб,
Ғойибона ошиқ бўлиб,
Қизбулоққа қўйибди от
Сўрагали элдан нажот.
Бой келишин кутиб муштоқ
Отланибди бутун қишлоқ.
Белларига оспб ханжар
Ҳамроҳ бўлиб уч-тўрт навкар
Савлат тўкиб бой келибди,
Эл унга минг букилибди.
Қишлоқ экан унга қарам,
Шунинг учун этмиш қарам.
Бири қўйин боқар экан,
Бири молга қарар экан.
Бири экса ерига дон,
Бири экан унга боғбон.
Хуллас қаддин букиб қишлоқ
Муте экан бойга мутлоқ.
Лекин элнинг тилагида,
Армони зўр юрагида
Учқунланиб ўч шуъласи,
Порлар экан алаңгаси.

11

Қизбулоқнинг зебо қизи,
Тоғ гулидай барно қизи —
Дилоромнинг отасин ҳам
Кўнглида бор экан алам.

Бўлса-да ул бойга боғбон,
Яшамаскан дориломон,
Қизи бўйга етган сари
Ортган экан ташвишлари.
Қўшнисининг ўғли Қўлдош
Қизи билан экан сирдош.
Бой йилқисин кетидан ул
Кезар экан тоғда нуқул.
Тўй қилишга топмай чора
Сарсон экан ул бечора.
Отаси ҳам бирор кўмак
Беролмаскан унга бешак.

12

Дилоромга кўзи тушиб
Ва бошидан қути учиб,
Ваъда қилиб молу дунё,
Боғбон чолни алдаб гўё
Бой бўлибди боғда меҳмон,
Елворибди шўрлик мезбон.
Раҳм қилинг ёшига, деб,
Зулм солманг бошига, деб
Оёғига йиқилибди,
Қўздан ёши тўкилибди.
Бой эса-чи, қилмай парво,
Қиз кўнглига солиб ғавго,
Фарёдига солмай қулоқ,
Қўлларини боғлаб шу чоқ
Бойнинг олғир навкарлари
Отланибди Водил сари.

13

Қўлдош топиб бундан хабар,
Санчилгандай дилга ханжар,

Қизбулоғу Шоҳимардон,
Кўли Қуббон ҳам Ердондан
От қўйибди Водил сари
Тоғнинг ёвқур йиғитлари.
Бой уйини босиб шу тун
Ҳамда айлаб уни тутқун,
Дилоромни этиб озод,
Қилиб қизнинг кўнглини шод,
Бойни олиб Қизбулоққа
Қайтишибди шу кун тоққа.
Сой бўйига эл бўлиб жам,
Бошларини этмасдан ҳам
Бойга бўлсин дея ўлим,
Чиқарибди қатъий ҳукм.
Тошбўронга олиб бойни,
Лойқалатиб Чақмоқсойни,
Қаддин баланд тутибди эл.
Муродига етибди эл!

1977

МУНДАРИЖА

5 ТАБАРРУК ТУПРОҚ. ДОСТОН

БАЛЛАДАЛАР

56 ҚАЛЬКУТТАДА ЛЕНИН ҲАЙКАЛИ

59 РАЗВЕДҚАЧИ СИРОЖИДДИН ВАЛИЕВ МОНОЛОГИ

65 ИККИНЧИ ОНА

70 ҚЎЗЛАРИНГДА БНАР ШИЖОАГ

ДОСТОНЛАР

79 ЯНГИ ҲАЕТ

97 КОСМОНАВТНИНГ ОНАСИ

112 САМАР ВА ҚАНД

127 ФЛОРЕНЦИЯЛИК БОЛА

149 ТОЖ МАҲАЛ

186 МАЖНУНТОЛ

193 ҚАЛЕВ ВА ЛИНДА

202 ГУЛ ВА ШАМШИР

229 МАЖНУНДАРА МАЛИҚАСИ

Таниқли шоир, Ўзбекистон Ленин Комсомол Мукофоти-
нинг лауреати Барот Вайқобилоннинг «Табаррук тупроқ»
деб номланган ушбу китобига шоирнинг балладалари ва дос-
тонлари киритилди. Ватанни улуғлаш, дўстликни ардоқлаш
бу асарларнинг бош мавзудир.

Б 81

Бойқобилов, Барот.

Табаррук тупроқ: Балладалар ва дostonлар. [Ўрта ва катта ёшдаги болалар учун].— Т.: Ёш гвардия, 1982.— 240 б.

Байкабулов, Барот. Священная земля. Баллады и поэмы.

Уз2

Для детей среднего и старшего возраста

На узбекском языке

БАРОТ ТИЛЛАЕВИЧ БАЙКАБУЛОВ

СВЯЩЕННАЯ ЗЕМЛЯ

Баллады и поэмы

Редактор *Х. Давронов*

Рассом *М. Кагаров*

Техн. редактор *Г. Ахмаджонова*

Расмлар редактори *А. Гуломов*

Корректорлар *С. Сайдалимов, Ф. Зоиджонова*

ИБ № 1070

Босмахонага берилди 9.11.1981 й. Босишга рухсат этилди. 19.01.1982 й. Р.03722. Формати 70×90^{1/32}, № 1 босма қоғозга «Обыкновенная новая» гарнитурада юқори босма усулида босилди. Босма листи 7,5. Шартли босма листи 8,77 Нашр листи 6,696. Тиражи 15000. Баҳоси 60 т. Буюртма № 6. Шартнома № 30—81.

Ўзбекистон ЛҚСМ Марказий Комитети «Ёш гвардия» нашриёти, 700129. Тошкент шаҳар Навоий кўчаси 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат Комитети Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2-босмахонаси. Янгийўл шаҳар, Самарқанд кўчаси, 44